

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
SOCIOLOĢIJAS NODAĻA

BĒRNU RADĪŠANAS ATLIKŠANA UN TO IETEKMĒJOŠIE FAKTORI

MAGISTRA DARBS

Autors: Laila Lemko

Studenta apliecības Nr.: 1112152

Darba vadītājs: Doc. Mareks Niklass

RĪGA 2019

ANOTĀCIJA

Maģistra darba “Bērnu radīšanas atlikšana un to ietekmējošie faktori” mērķis ir noskaidrot, kādi faktori ietekmē bērnu radīšanas atlikšanu. Darbs sastāv no sešām daļām – trīs teorētiskajām, pētījuma metodoloģijas un empīriskā pētījuma analīzes nodaļas, kurai seko pētījuma secinājumi. Pētījuma objekts ir Rīgā dzīvojošas sievietes vecumā 25-40 gadiem ar iegūtu augstāko izglītību bez bērniem. Par pētījuma datu ieguves metodi tika izvēlēts veikt daļēji strukturētas intervijas, kuras tika analizētas ar diskursa analīzi. Kopā tika intervētas vienpadsmit sievietes. Diskursa analīzes mērķis bija atbildēt uz šādiem pētnieciskajiem jautājumiem: 1) kāds sievietēm ir bērnu radīšanas nozīmīgums, un, kāpēc viņām radīt bērnus ir svarīgi vai nē; 2) kādas ir bērnu radīšanas vēlmes un nolūki sievietēm; 3) kādi sociālie faktori ietekmē sieviešu izvēli par bērnu radīšanu; 4) kādus priekšnoteikumus sievietes izvirza pirms apsver radīt bērnus; un 5) kāda varētu būt sieviešu uzvedības prognoze pēc plānotās uzvedības teorijas.

Atslēgvārdi: bērnu radīšana, sieviešu izvēle, priekšnoteikumi, plānotās uzvedības teorija.

ANNOTATION

The main goal of master's thesis "Postponement of childbearing and its influencing factors" is to establish what kind of factors influence the decision of postponing childbearing. The thesis consists of six parts – three theoretical chapters, research methodology and empirical evidence analysis, which are followed by the resulting conclusions. The research objects are women, aged 25-40, living in Riga, with higher education and no children. The data was acquired by partially structured interviews, which were then analyzed via discourse analysis. A total of 11 women were interviewed. The objective of the discourse analysis was to provide answers to the following research questions: 1) what is the importance of childbearing, and why is it important or not important to bear children; 2) what are the motives and reasons for childbearing; 3) what social factors influence the choice regarding childbearing; 4) what kind of prerequisites have the women established for childbearing to be considered; 5) what could be the behavioral prognosis for the women in regard to the theory of planned behavior.

Keywords: childbearing, women's choice, prerequisites, the theory of planned behavior.

SATURS

IEVADS	6
1. BĒRNU RADĪŠANAS ATLIKŠANAS TENDENCE	10
1.1. Bērnu radīšanas atlikšanas definēšana	10
1.2. Bērnu radīšanas nolūki	12
1.3. Bēru radīšanas atlikšanas sekas	13
2. BĒRNU RADĪŠANAS PRIEKŠNOTEIKUMI	17
2.1. Izglītība un karjera	17
2.2. Mājoklis un finansiālais nodrošinājums	19
2.3. Partnerattiecības	21
2.4. Individuālisms	22
2.5. Ģimenes politika	24
3. BĒRNU RADĪŠANAS ATLIKŠANA KĀ IZVĒLE	27
4. EMPĪRISKĀ PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA	30
5. BĒRNU RADĪŠANAS ATLIKŠANAS DISKURSA ANALĪZE	35
5.1. Attieksme pret bērniem	35
5.2. Vēlmes un nodomi	40
5.3. Atbalsts	43
5.4. Spiediens	46
5.5. Dzīves apstākļi	49
5.6. Mātes loma	52
5.7. Karjera un ģimene	54
5.8. Bērna ietekme dzīvē	57
5.9. Priekšnoteikumi	60
SECINĀJUMI	63

IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI.....	67
PIELIKUMS	70
1. pielikums Daļēji strukturēto interviju vadlīnijas	70
2. pielikums Pētījuma dalībnieku apraksts.....	72
3. pielikums Diskursa analīzes plāns	73
4. pielikums Analīzes sagataves piemērs diskursa kategorijai.....	74

IEVADS

Tēmas raksturojums un izvēles pamatojums. Aplūkojot dažādus statistikas datus var secināt, ka vairākos aspektos (nodarbinātībā, ienākumos, izglītībā un laimes līmenī) Latvijas iedzīvotāju dzīves pēdējos gados ir ievērojami uzlabojušās:

- Nodarbinātības līmenis Latvijā ir pieaudzis līdz 62.9% 2017.gadā un bezdarba līmenis ir samazinājies līdz 8.7% 2017.gadā. Salīdzinājumam 2010.gadā nodarbinātības līmenis bija nokrities līdz 52% un bezdarba līmenis pieaudzis līdz 19.5%, bet pirms krīzes laikā 2008.gadā nodarbinātības līmenis bija 62% un bezdarba līmenis bija 7.7% (Centrālās statistikas pārvalde, 2018b).
- Latvijas iedzīvotāju mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi palielinās. 2008.gadā vidējie ienākumi uz vienu mājsaimniecības locekli bija 355,45 Euro, bet 2010.gadā tie nokritās līdz 285,70 Euro. 2016.gadā vidējie ienākumi sasnieguši 437,11 Euro mēnesī (Centrālās statistikas pārvalde, 2018e).
- Latvijā iedzīvotāju skaits ar iegūtu augstāko izglītību ir pieaudzis no 20.1% iedzīvotāju 2008.gadā līdz 28.9% 2017.gadā – 21.8% vīriešu un 35.2% sieviešu (Centrālās statistikas pārvalde, 2018c).
- Latvijā novērojams otrs straujākais laimes līmeņa pieaugums pasaulē. No 156 pasaules valstīm laika periodā 2015.-2017.gadam salīdzinājumā ar 2008.-2010.gadu Latvija ierindojas 53. vietā ANO apkopotajā Laimes reitingā (The World Happiness Report) ar 1.026 punktu pieaugumu (Latvijas sabiedriskais medijs, 2018).

Neskatoties uz iepriekš minēto rādītāju uzlabojumiem Latvijā novērojami vairāki aspekti saistībā ar valsts demogrāfisko situāciju, kuri rada bažas par valsts nākotni. Jau diezgan ilgi par Latvijas demogrāfisko situāciju var runāt depopulācijas kontekstā, kas pēdējos 20 gados, ir notikusi diezgan strauji. Šis process ietekmē valsts ekonomiku caur darba tirgu, par ko liecina darbspējīgā vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās, kas var izraisīt, nodarbināto skaita samazināšanos, tādējādi, radot negatīvu ietekmi uz iedzīvotāju labklājību un uz tautsaimniecības attīstības pieaugumu. Iedzīvotāju skaita samazināšanās izraisītie procesi ietekmēs ekonomisko aktivitāti un izaugsmi, kas ir nepieciešama ilgtspējīgai valsts attīstībai. Dzimstības

samazināšanās ir viens no depopulāciju ietekmējošajiem faktoriem un Latvijā tā ir novērojama ilgstoši. Dzimstības procesu dinamikā liela nozīme ir sociālajiem faktoriem: sabiedrībā pastāvošajām vērtībām; attieksmei pret ģimeni un bērniem, un priekšstatiem par to nozīmi cilvēka dzīvē; vēlamo bērnu skaitu, domājot par paša indivīda un valsts dzīvi kopumā. Aplūkojot šo problēmu statistiski, 2017.gadā dzīvi dzimušo bērnu skaits bija 20 828 bērni, bet 2008.gadā 24 397 bērni (Centrālās statistikas pārvalde, 2018a). Dzimstības samazināšanās rezultātā Latvijas iedzīvotāju dabiskā pieauguma rādītājs kopš 1992.gada ir bijis negatīvs (Centrālās statistikas pārvalde, 2018d).

Eiropā kopumā un arī citās rietumu valstīs ir novērojama tendence, kurā mātes vidējais vecums, piedzimstot pirmajam bērnam, palielinās. Šāda tendence ir novērojama arī Latvijā. 2000.gadā mātes vidējais vecums, piedzimstot pirmajam bērnam bija 23.9 gadi, 2008.gadā – 25.1 gadi, bet 2017.gadā jau 27.6 gadi. Savukārt, vidējais mātes vecums valstī sasniedzis jau 30.2 gadus (Centrālās statistikas pārvalde, 2018f). Šīs tendences pastiprināšanās varētu būt viens no cēloņiem, kāpēc dzimstības rādītāji samazinās.

Pastāv vairāki iemesli tam, kāpēc mātes vidējais vecums, piedzimstot pirmajam bērnam, varētu palielināties. Pēc iepriekš aplūkotajiem statistikas datiem var secināt, ka tā iemesli nav cieši saistīti ar nodarbinātību vai bezdarbu, ienākumiem vai izglītību un arī ne ar kopējo laimes līmeni, jo šajos rādītājos ir vērojamas pozitīvas izmaiņas valstī. Tas vairāk ir saistīts ar to, ka cilvēki izvēlas atlikt bērnu radīšanu un koncentrēties uz citiem dzīves aspektiem, piemēram, karjeru vai piemērota partnera meklējumiem. Holandiešu socioloģes Melindas Mills (*Melinda Mills*) un līdzautoru pētījumā tika veikta sekundāro datu analīze, kurā iezīmējas galvenie bērnu radīšanas atlikšanas iemesli – efektīvu kontracepcijas līdzekļu pieaugums, sieviešu izglītības un līdzdalības palielināšanās darba tirgū, vērtību izmaiņas, partnerattiecību izmaiņas, ekonomiskā nenoteiktība un atbalsta trūkums ģimenes politikā (Mills et al., 2011). Šie iemesli ir ietekmējuši kopējo tendenci, tomēr katram indivīdam ir savi iemesli, kāpēc apsvērt bērnu radīšanas atlikšanu.

Bērnu radīšanas atlikšanas tendence visvairāk ir novērojama lielākās pilsētās un uz karjeru orientētiem cilvēkiem ar augstāko izglītību. Ja cilvēkam prioritāte ir karjeras veidošana vai viņu profesionālā darbība, partnerattiecībām vai ģimenes veidošanai var neatlikt laika un uzmanības. Tas labi tiek parādīts vācu antropoloģes A. Kemkes-Grotenhaleres (*Ariane Kemkes-Grotenhaler*) pētījumā, kurā uzmanība tiek pievērsta sievietēm akadēmiskajās profesijās, jo

palielinoties augsti izglītotu sieviešu skaitam, viņām samazinās iespējamais laiks ģimenes veidošanai ar bērniem (Kemkes-Grottenthaler, 2003). Pētījumā tiek norādīts, ka ir divu veidu sievietes bez bērniem akadēmiskajās profesijās – tās, kuras nolemj pilnībā atteikties no bērnu radīšanas, un tās, kuras tikai atliek šo lēmumu. Tomēr to sieviešu vidū, kuras vēlas atlikt bērnu radīšanu, pastāv maldīgi priekšstati par auglību, kā rezultātā daļa šo sieviešu var nokavēt savu iespēju radīt bērnus (Kemkes-Grottenthaler, 2003). Abu grupu sievietēm ir ievērojams uzkrātais kapitāls un augsts izglītības līmenis, tāpēc finansiālie ieguvumi no ģimenes pabalstu palielināšanas neveicinās šo sieviešu velmi kļūt par mātēm.

Informētības trūkums par auglību ir vēl viena saistīta problēma, jo pastāv virkne faktoru, kuri ietekmē sievietes un vīrieša iespējas radīt bērnus, no kuriem viens ir arī vecums. Daļa cilvēku neapzinās, ka pēc 35 gadu vecuma sievietēm ievērojami samazinās iespējas radīt bērnus, bet vīriešiem pēc 45 gadu vecuma (Sorensen et al., 2016). Tas rada satraukumu, jo ar katru gadu mātes vidējais vecums, piedzimstot pirmajam bērnam tuvojas šim sliekšnim. Bet vecums nav vienīgais faktors, kas ietekmē sievietes un vīrieša auglību. Ietekmējošie faktori ir arī – ģenētika, stress, svars, uzturs, ilgtermiņa kontracepcijas lietošana u.c (EMD Sereno, 2011). Kaut gan mūsdienu medicīnā ir pieejamas auglību veicinošas procedūras, to efektivitāte nav pilnīga, bet daļa cilvēku to neapzinās vai apzinās maldīgā mērā. Ņemot vērā to, ka liela daļa sieviešu nākotnē plāno ģimenes veidošanu ar bērniem, risks neauglībai vai grūtniecības problēmām, atliekot bērnu radīšanu, ir pietiekami liels, lai šai tendencei pievērstu pastiprinātu uzmanību un meklētu iespējamās problēmas risinājumus.

Jautājums par bērnu radīšanas atlikšanu ir aplūkots arī britu psiholoģe Nataša Luīze Kalebica (*Natasha Louise Kalebic*) pievērsās šai problēmai pētījumā “*Delaying parenthood: Choice or circumstance?*”, kurā tiek argumentēts, ka cilvēki atliek bērnu radīšanu, jo vēlas savā dzīvē sasniegt noteiktus priekšnoteikumus, piemēram, finansiālo stabilitāti vai stabilas partnerattiecības, pirms viņi sāk plānot bērnu radīšanu. Pētījumā arī tika konstatēts, ka kopēja informētība par samazinātas auglības riskiem bija augsta, bet tai pat laikā tika secināts, ka daļa cilvēku šos riskus nesaista paši ar sevi (Kalebic, 2011).

Kopumā var secināt, ka jautājums par bērnu radīšanas atlikšanu un ar to saistītās zināšanas par auglību tiek identificēts kā nopietna sociāla problēma, kurai ir nepieciešams rast skaidrojumu un risinājumus, bet dati un informācija par šo tendenci Latvijā ir nepilnīga, tādēļ

izpētes vērtā. Tātad, ir būtiski izpētīt, kādi apsvērumi un faktori ietekmē sievietes izvēli par to, vai un kad kļūt par mātēm.

Pētījuma mērķis: Noskaidrot, kādi faktori ietekmē bērnu radīšanas atlikšanu.

Pētījuma objekts: Rīgā dzīvojošas sievietes vecumā 25-40 gadiem ar iegūtu augstāko izglītību bez bērniem.

Pētījuma priekšmets: Bērnu radīšanas atlikšanu ietekmējošie faktori 25-40 gadīgu Rīgā dzīvojošo ar iegūtu augstāko izglītību sievietes vidū.

Pētnieciskie jautājumi:

1. Kāds sievietēm ir bērnu radīšanas nozīmīgums? Kāpēc viņām radīt bērnus ir svarīgi vai nē?
2. Kādas ir bērnu radīšanas vēlmes un nolūki sievietēm?
3. Kādi sociālie faktori ietekmē sievietes izvēli par bērnu radīšanu?
4. Kādus priekšnoteikumus sievietes izvirza pirms apsver radīt bērnus?
5. Kāda varētu būt sievietes uzvedības prognoze pēc plānotās uzvedības teorijas?

Darbs ir strukturēts trīs lielās daļās: teorētiskais apskats, metodoloģijas apraksts un empīriskā materiāla analīze. Teorētiskā apskata pirmajā nodaļā ir apskatīta bērnu radīšanas atlikšanas kopējā tendence, pievēršoties bērnu radīšanas atlikšanas definēšanai, bērnu radīšanas nolūkiem un bērnu radīšanas atlikšanas sekām. Teorētiskā pārskata otrajā nodaļā tiek izdalīti iespējamie bērnu radīšanas priekšnoteikumi. Teorētiskā pārskata trešā nodaļa ir veltīta bērnu radīšanas atlikšanas kā izvēles izpētei, pievēršoties plānotās uzvedības teorijai. Metodoloģijas aprakstā tiek pamatota pētījumā izvēlēta stratēģija, datu ieguves metode, datu analīzes metode, pētījuma dalībnieku atlase, interviju norise un ētiskie apsvērumi. Darba turpinājumā tiek izklāstīta empīriskā materiāla analīze un nobeigumā sniegti secinājumi par darbā izpētīto.

1. BĒRNU RADĪŠANAS ATLIKŠANAS TENDENCE

Lai plašāk iedziļinātos bērnu radīšanas atlikšanas tendencē, šajā nodaļā tiek apskatīta arī bērnu radīšanas definēšana, jo bērnu radīšanas atlikšanu ietekmē gan bioloģiski, gan sociāli, gan individuāli faktori. Tiek aplūkoti arī bērnu radīšanas atlikšanas nolūki un kā tie varētu atbilst nākotnes rīcībai. Nodaļas nobeigumā tiek izvērtētas bērnu radīšanas atlikšanas iespējamās sekas – gan pozitīvās, gan negatīvās.

1.1. Bērnu radīšanas atlikšanas definēšana

Literatūrā nav novērojams vienots priekšstats par to, kā definēt bērnu radīšanas atlikšanu. Daļa pētījumu aplūko sievietes konkrētās vecuma grupās, piemēram, sievietes vecumā 18-39 (Berrington, 2004) vai sievietes fertīlā vecumā 15-45 (Pētījumu centrs SKDS, 2016). Citos tiek veikti dzīves gājuma apsekojuma pētījumi vairākos viļņos (Kapitany & Speder, 2011). Ir arī pētījumi, kuros pievēršas ar vecumu nesaistītām grupām, piemēram, studentiem augstākās izglītības iestādēs (Sorensen et al., 2016) vai sievietēm akadēmiskajās profesijās (Kemkes-Grottenthaler, 2003). Šo pētījumu dažādie fokusi liecina, ka nav vienotības uzskatos par to, kad sākas atlikšana bērnu radīšanas kontekstā.

Bērnu radīšanas atlikšanu var definēt dažādos veidos, bet atlikšana norāda uz kādu pareizo vai piemēroto laiku bērnu radīšanai. To var aplūkot no bioloģiskā, sociālā un individuālā skatu punkta. Kā arī dažādos vecuma posmos būtiski var būt atšķirīgu mērķu sasniegšana, kurus ietekmē sastaptie izaicinājumi un iespējas (Kalebic, 2011, p.166-174). Liela daļa jaunu cilvēku jutīsies pārliecināti par savām spējām sasniegt savus nākotnes mērķus. Tomēr, mainoties dažādiem dzīves apstākļiem, kādi mērķi var tikt nerealizēti, tādēļ, iespējams, būs jāpielāgojas. Piemēram, jāatliek tādas ieceres kā bērnu radīšana.

Sievietes vecums ir nozīmīgs faktors, kuru būtu jāņem vērā domājot par bērnu radīšanu. Sievietes riskē zaudēt iespēju radīt bērnus, izvēloties to atlikt, jo vispirms vēlas, piemēram, justies finansiāli stabili vai atrast piemēroto partneri. Bet no bioloģiskā viedokļa piemērotākais vecums bērnu radīšanai sievietēm ir līdz 35 gadiem. Ap 30 gadiem sievietēm sāk samazināties auglība, bet ap 35 gadiem tā jau strauji krīt (Kalebic, 2011, p.166-168). Tomēr, daļa

jauno cilvēku to neapzinās vai viņiem ir maldīgi uzskati, kā rezultātā viņi var nokavēt savu iespēju radīt bērnus (Sorensen et al., 2016, p.5).

Lēmumu par to, kad plānot bērnu radīšanu, ietekmē arī sociālie faktori. Mūsdienās daudzas sievietes uzskata, ka ir sociāli pieņemami atlikt bērnu radīšanu, jo šāds nodoms viņu paaudzē ir pieņemams. Tiek argumentēts arī, ka daļai sieviešu tas pat ir labvēlīgāk (Kalebic, 2011, p.168-171). Iespējams pagaidot pāris gadus sieviete jutīsies vairāk nobriedusi un emocionāli spējīgāka audzināt bērnu, kā rezultātā iespējams kopumā būs laimīgāka. Ir saprotams, ka paaudzēm mainoties, mainās uzskati par to, kas ir sociāli pieņemami un izplatās jaunas idejas un prakses. Pieaugot to sieviešu skaitam, kuras nevis vēlas būt mājsaimnieces, bet attīstīt citus savas dzīves iespējamus virzienus, plašāk izplatās viedoklis, ka veidot ģimeni ar bērniem vēlāk ir viņām izdevīgāk, jo bērnu radīšana būtu kā šķērslis savu mērķu sasniegšanai.

Tik pat nozīmīgas ir sociālās saites. Tās ietekmē jauno sieviešu motivāciju radīt bērnus, ja tuvie cilvēki izrāda iedrošinājumu un atbalstu. To apstiprina pētījums, kurā tika intervēti respondenti pēc augstākās izglītības iegūšanas. Vieni no svarīgākajiem faktoriem, lai apsvērtu kļūt par vecākiem, bija tas, ka viņu draugiem bija bērni vai viņi jau bija gaidībās (Kalebic, 2011, p.168-171). Doma par pirmā bērna sagaidīšanu un audzināšanu daudziem varētu radīt bažas, nepārlicinātību vai pat bailes. Tādēļ apziņa, ka viņi tiktu atbalstīti, un, ka viņu tuvie cilvēki ir uzņēmušies lomu, ko paši apsver uzņemties, varētu radīt lielu mierinājumu un iedrošinājumu. Tādēļ, apsverot radīt bērnus, cilvēki ņems vērā apkārtējo viedokli un uzvedību. Tad izvērtēs, kā tas ietekmētu viņus pašus.

Papildus bioloģiskajiem un sociālajiem faktoriem ir jāņem vērā arī individuālie faktori. Tie norāda uz lēmumiem vai un kad radīt bērnus, jo cilvēkam ir ne tikai jāvēlas radīt bērnus, bet arī jājūtas pietiekami nobriedušam tam. Šīs izvēles būtiski ietekmē tas, kāda vērtība indivīda acīs ir bērniem, un, kādus pozitīvos un negatīvos aspektus viņi saista ar bērnu radīšanu vai vecāku lomu (Kalebic, 2011, p.171-174). Ir tik daudz individuālo faktoru, kas varētu ietekmēt indivīda izvēles par bērnu radīšanu, piemēram, stabilas partnerattiecības, karjera, izglītība, finansiālais nodrošinājums u.c. Daudi šos un citus faktorus pozicionē kā priekšnoteikumus, kuriem ir jāizpildās pirms viņi vēlas radīt bērnus. Tomēr šādu priekšnoteikumu izpilde parasti prasa daudz laika. Katrs indivīds šādus dzīves mērķus sasniedz dažādos laikos, tādēļ definēt kopīgu ideālo bērnu radīšanas laiku no individuālā skatu punkta būtu neiespējami. Bet optimāli tas varēti būt ap 30-35 gadiem, jo tad ir lielāka iespēja, ka

izvirzītie priekšnoteikumi būs sasniegti (Kalebic, 2011, p.171-174). Liela daļa tie, kuri vēlējās iegūt izglītību, visticamāk to būs izdarījuši, līdz ar to, iespējams, jau uzsākuši karjeru un ieguvuši sev apmierinošu finansiālo nodrošinājumu. Tomēr plāni var atšķirties no reālās rīcības, par to vairāk nākamajā apakšnodaļā.

1.2. Bērnu radīšanas nolūki

Liela daļa jaunu cilvēku nākotnē vēlas ģimeni ar bērniem, un uzskata to par būtisku dzīves sastāvdaļu. Pievēršoties bērnu radīšanas nolūkiem, svarīgi ir aplūkot jautājumus: vai cilvēki vēlas bērnus, kad viņi to vēlas un cik bērnu viņi vēlas. Būtiski ir arī saprast kā šie nolūki atbilst nākotnes rīcībai. Britu demogrāfijas un sociālās statistikas profesore Anna Beringtone (*Ann Berrington*) šiem jautājumiem pievēršas savā pētījumā “Nemitīgie atlicēji? Sieviešu, vīriešu un pāru auglības nodomi un turpmāka auglības uzvedība” (*Perpetual postponers? Women's, men's and couple's fertility intentions and subsequent fertility behaviour*). Tas ir Lielbritānijā veikts pētījums, kas notika divos viļņos ar sešu gadu intervālu (1992. un 1998.gadā). Kaut gan pētījuma dati iegūti pirms daudziem gadiem, tajā labi iezīmējas patreizējā tendence un bērnu radīšanas nodomu un rīcības salīdzināšanas iespēja sniedz augstu tā pievienoto vērtību.

Ne vienmēr plānotais bērnu skaits laika gaitā samazinās, tomēr sievietēm ir lielāka tendence to samazināt nevis palielināt. Beringtones pētījumā pusei no aptaujātajām sievietēm vecumā 18-24 gadiem otrajā pētījuma viļņā bija tāds pats plānotais bērnu skaits kā pirmajā. Nepilna trešdaļa sieviešu bija šo skaitu samazinājušas un piektdaļa to bija palielinājušas (Berrington, 2004, p.15-16). Kopumā gandrīz pusei sieviešu, kuras bija plānojušas radīt bērnus, un 11% sieviešu, kuras nebija to plānojušas, sešu gadu periodā piedzima bērni. Tika novērotas atšķirības starp jaunākām un vecākām sievietēm. No jaunākām sievietēm nedaudz vairāk par trešdaļu dzemdēja bērnus, bet 44% vecāko sieviešu palika bez bērniem, kaut gan bija plānojušas radīt bērnus (Berrington, 2004, p.16-17). Novērotās atšķirības starp sieviešu plāniem un rīcību norāda uz to, ka viņu plānotais bērnu skaits bija vairāk nākotnes iespējamība nevis pārdomāta stratēģija.

Ar vien biežāk iespējams saskarties ar sievietēm, kuras izvēlas palikt bez bērniem (*voluntary childlessness*). Pēdējās dekādēs šī tendence ir dubultojusies – 20.gs. vidū viena no desmit sievietēm neradīja bērnus, bet 2005.gadā jau viena no piecām (Kalebic, 2011, p.11-12).

Beringtones pētījumā tiek secināts, ka augsts ienākumu līmenis un augsts izglītības līmenis ir saistīts ar izvēli palikt bez bērniem. Saistība norāda uz to, ka augsti izglītotām sievietēm mēdz būt mazāks bērnu skaits. Pētījuma otrajā vilnī 28% aptaujāto sieviešu ar augstāko izglītību palika bez bērniem, 20% ar vidēju kvalifikāciju un 16% bez kvalifikācijas (Berrington, 2004, p.2-4). Šīs sievietes iespējams neveica apzinātu izvēli neradīt bērnus, bet tāpat nonāca tādā situācijā. Tādēļ rodas jautājums – bērnu neradīšana šīm sievietēm ir pārdomāts vai arī pastāvīgas atlikšanas rezultāts. Beringtone norāda, ka atlikšanas kontekstā paliek grūtāk izšķirt brīvprātīgu no netīšas palikšanas bez bērniem, jo konkurējošu darbību klātbūtne, piemēram karjera, rosina nesteigties radīt bērnus. Pētījumā tiek prognozēts, ka aptuveni 22% sieviešu dzimušas pēc 1990.gada varētu neradīt bērnus, bet izglītotu sieviešu vidū pieaugums būtu vēl lielāks. Papildus tam varētu būt gaidāms pieaugums ģimenēm ar tikai vienu bērnu (Berrington, 2004, p.2-4).

Pēc šajā apakšnodaļā aplūkotās informācijas var secināt, ka bieži sieviešu plāni attiecībā pret bērnu radīšanu lielā mērā var atšķirties no reālās rīcības. Protams, tas nav nekāds pārsteigums. Jaunas sievietes priekšā vēl ir daudzi dzīves ceļi un iespējas, kuras izmantot. Laika gaitā var mainīties plāni, mērķi un vēlmes un ir tikai normāli tām pielāgoties. Tomēr pastāvīgi pielāgojoties var palaist garām iespēju piepildīt savus plānus par bērnu radīšanu. Radīt mazāku ģimeni vai pat palikt bez bērniem. Ja tāds nebija sievietes plāns, šāds rezultāts var likt justies nepiepildītai vai nožēlot kādas citas savas izvēles. Nodaļas turpinājumā uzmanība vairāk tiek pievērsta bērnu radīšanas atlikšanas sekām.

1.3. Bēru radīšanas atlikšanas sekas

Vecums tiek uzskatīts par galveno riska faktoru auglības problēmām. Pieaugot vecumam ne tikai samazinās auglība, bet arī tā rezultātā var rasties komplikācijas grūtniecības laikā. Pieaugot sievietes vecumam samazinās olnīcu spēja radīt normālas veselīgas olšūnas, tādējādi, palielinās vairāku anomāliju risks (EMD Sereno, 2011, p.7-9). Papildus literatūrā tiek uzsvērtas arī citas iespējamās negatīvās sekas – mazs svars bērnam piedzimstot, nedzīvi dzimuša bērna dzemdības, priekšlaicīgas dzemdības, fiziski vai attīstības traucējumi bērnam un lielāks spontānā aborta risks grūtniecības laikā (Kalebic, 2011, p.174-175). Visi uzskaitītie riski ir pietiekami nopietni. Nešaubīgi, grūtnieces vēlme ir veselīgs bērniņš, tādēļ ir svarīgi veikt pārdomātas izvēles par bērnu radīšanu.

Aptuveni viena no četrām Amerikas sievietēm vecumā 35-44 gadiem ir neauglīgas, bet tikai viena no desmit vecumā 15-29 gadiem (EMD Sereno, 2011, p.7-9). Tas parāda to, ka ar vecumu saistītos auglības riskus nevar neņemt vērā, jo pastāvīga bērnu radīšanas atlikšana var novest pie palikšanas bez bērniem. Daudzas sievietes gaida līdz 30 vai 40 gadiem, lai radītu bērnus – aptuveni vienai no piecām sievietēm pirmais bērns piedzims pēc 35 gadu vecuma (EMD Sereno, 2011, p.7-9). Kas nozīmē, ka daļa šo sieviešu, kuras atliek bērnu radīšanu pēc 35 gadiem, varētu saskarties ar bēdīgu realitāti – būt neauglīgām.

Šīs negatīvās sekas parāda iespējamās problēmas, kuras ir saistītas ar bērnu radīšanas atlikšanu. Gan sievietēm, gan vīriešiem ir būtiski apzināties šos riskus un būt informētiem par tiem pirms tiek pieņemts lēmums atlikt bērnu radīšanu līdz tādām vecumam, kad šīs problēmas var kļūt par realitāti. Sekas var būt psiholoģiskas. Kā arī finansiālas, ja zemas auglības rezultātā pāris pievēršas medicīnisku procedūru risinājumiem.

Lai gan lielākā daļa pētījumu saistībā ar pieaugošo jauno māmiņu vecumu ir fokusēti uz dažādiem riskiem, autore vēlas izcelt arī literatūru par iespējamām pozitīvām bērnu radīšanas atlikšanas sekām un iespējamām ieguvumiem. Lielākā daļa negatīvo argumentu par bērnu radīšanas atlikšanu pagājušajā gadsimtā liecina, ka vecākām mātēm dzimušiem bērniem esot īstāks mūža ilgums, tiekot ietekmēta bērna veselība un pat inteliģence (Myrskylā et al., 2017, p.767-668). Attiecīgi, pieaugot grūtnieču vecumam, pieauga bažas par bērnu radīšanas atlikšanas veselības un labklājības aspektiem. Tomēr, nesen literatūrā tiek aplūkotas arī būtiskas priekšrocības un ieguvumi. Kā arī daži no iepriekš pieņemtajiem riskiem varētu būt pārvērtēti.

Vecāku sociālekonomiskās iezīmes ir nozīmīgs bērnu radīšanas faktors, kas vēlāk var spīlgti ietekmēt bērna veselību un labklājību. Augsti attīstītās sabiedrībās var novērot, ka augstāka vecuma vecāki var būt sociāli un ekonomiski labāk nodrošināti, salīdzinot ar jaunākiem vecākiem. Tāpēc ir iespējams, ka daļa ar bērnu radīšanu saistīto risku ir vairāk saistīti ar ģimenes sociālekonomiskajām iezīmēm, nevis pieaugošo māmiņu vecumu.

Lielbritānijā veiktā paaudžu pētījumā tika salīdzinātas atšķirības dažādos gados dzimušiem bērniem (1958., 1970., 1992., 2000.-2002.) un viņu vecākiem (Myrskylā et al., 2017). Pētījuma rezultāti liecina, ka 1958. un 1970. gadā dzimušiem bērniem sociālekonomiskais statuss (balstīts uz nodarbošanos un izglītību) bija visaugstākais mājsaimniecībās, kurās māmiņas bija 25-34 gadus vecas bērnam piedzimstot. Bet 1992. un 2000.-2002. gadā dzimušajiem bērniem sociālekonomiskais statuss bija visaugstākais bērniem, kuri piedzima mātēm 35-39 gadu vecumā

(Myrskylā et al., 2017, p.768-669). Papildus tika atklātas atšķirības paaudžu kognitīvajās spējās. 1958. un 1970. gadā dzimušiem bērniem, kuriem piedzimstot mātes vecums bija 35 un vairāk, kognitīvās attīstības testos 11 gadu vecumā bija zemāki rezultāti, kā tiem bērniem, kuri dzimuši mātēm 25-29 gadu vecumā (Myrskylā et al., 2017, p.768-669). Tātad, kognitīvi attīstītāki bērni bija jaunākām mātēm. Bet bērniem, kuri dzimuši 1992. un 2000.-2002. gadā mātēm virs 35 gadu vecuma, kognitīvās attīstības testos bija augstāki rezultāti, kā bērniem, kuri dzimuši mātēm 25-29 gadu vecumā (Myrskylā et al., 2017, p.768-669). Tātad, kognitīvi attīstītāki bērni bija dzimuši vecākām mātēm. Šie dati liecina, ka problēmas, kuras vēsturiski bija saistītas ar pieaugošu māmiņu vecumu, piemēram, labklājība vai kognitīvo spēju kritums, ir ne tikai zudušas, bet pat kļuvušas par potenciālām priekšrocībām.

Bērni ģimenē var radīt prieku dzīvē un piešķirt tai jēgu, bet arī radīt stresu un uztraukumu. Arī pētījumos ir dažādi viedokļi par to, vai bērni ģimenē palielina vai samazina vecāku labklājību vai laimes izjūtu. Daļa pētījumu liecina, ka bērni samazina vispārējo laimi vecākiem, bet citi uzskata, ka bērnu radīšana palielina laimes sajūtu. Iespējams sievietes, kuras atliek bērnu radīšanu uz vēlāku savas dzīves posmu, jūtas vairāk gatavas jeb nobriedušākās vecāku lomai, kad izvēlas radīt bērniņu. Tas varētu būt saistīts ar karjeras attīstību, kas nozīmē lielāku finansiālo elastību un dažādību bērnu aprūpes iespējās, kas varētu būtiski atvieglot pāreju uz vecāku lomu. Pētījumā par subjektīvo labklājību un laimes izjūtu, izmantojot vācu un britu paneļa datus, tika pētīts, kā mainās labklājības un laimes izjūta pirms bērnu radīšanas un pēc pirmā, otrā vai trešā bērna radīšanas (Myrskylā et al., 2017). Pētījumā atklājās, ka vecākiem 18-22 gadu vecumā, laimes izjūta samazinās pēc bērna piedzimšanas. Bet vecākiem vecumā 23-34 gadiem tika novērots īslaicīgs laimes pieaugums pēc bērna piedzimšanas, tomēr, laime pēc dažiem gadiem vecāku lomā samazinājās. Savukārt, tiem vecākiem, kuriem pirmais bērniņš piedzima pēc 35 gadu vecuma, laimes izjūta ap un pēc dzemdībām ir pozitīvāka – laimes izjūta pēc bērna piedzimšanas ir pieaugusi, tai seko neliels kritums, bet paliek augstākā līmenī kā pirms bērna piedzimšanas (Myrskylā et al., 2017, p.769-670). Tātad, atliekot bērnu radīšanu pēc 35 gadu vecuma, šie vecāki jūtās vairāk apmierināti ar savu dzīvi un laimīgāki kā tie vecāki, kuri bērnus radīja daudz agrākā vecumā. Tas liek secināt, ka vecums ir noteicošs faktors tam, kā cilvēki jutīsies ar vecāku lomu kā savas dzīves sastāvdaļu.

Aplūkotās pozitīvās bērnu atlikšanas sekas liek spriest, ka ar laiku daļa negatīvo rezultātu varētu kļūt ar vien mazāk saistīti ar pieaugošo jauno māmiņu vecumu. Attiecīgi, bērnu

atlikšana sievietēm var kļūt ar vien pievilcīgāka. Šeit nedrīkst aizmirst secīgi saistošu risku – neplānoti palikt bez bērniem. Tas visticamāk varētu veicināt dažādu reproduktīvo tehnoloģiju pieprasījumu. Aptuveni vieno no astoņām Amerikas sievietēm ir izmantojušas kāda veida medicīnisku palīdzību, lai veiksmīgi paliktu stāvoklī vai izvairītos no spontānā aborta (EMD Sereno, 2011, p.7-9). Patreizējā bērnu radīšanas atlikšanas tendence šo sieviešu daļu tikai palielinātu. Bet tad rodas jautājums, vai šīs sievietes varētu pārvērtēt medicīnas procedūras, piemēram, olšūnu iesaldēšanu, kā visu problēmu risinājumu. Jo reproduktīvo tehnoloģiju efektivitāte un ietekme uz vecākiem un bērniem vēl joprojām ir aktīva un svarīga pētniecības tēma.

2. BĒRNU RADĪŠANAS PRIEKŠNOTEIKUMI

Iepriekšējā nodaļā apskatot bērnu radīšanas atlikšanas tendenci iezīmējās, ka sieviešu izvēli ietekmē dažādi faktori. Daļa šo faktoru ir saistīti ar priekšnoteikumiem, kuru izpildes gadījumā tiek pozitīvi ietekmēti bērnu radīšanas nodomi un šo nodomu realizācija. Šajā teorētiskajā nodaļā tiek izvērtēti bērnu radīšanas priekšnoteikumi – kā tie ietekmē bērnu radīšanas nodomus un to realizāciju saistībā ar izglītību un karjeru, mājokli un finansiālo nodrošinājumu, partnerattiecībām, individuālismu un ģimenes politiku.

2.1. Izglītība un karjera

Mūsdienās sievietēm ir daudz plašākas izglītības, nodarbinātības un karjeras iespējas, tāpēc viņām ir iespēja izvēlēties starp bērnu radīšanu jeb mātes lomu un citām aktivitātēm. Tas ir būtiski mainījis laika plānojumu bērnu radīšanai. Būt par vecākiem aiz vien vairāk kļūst par personīgās preferences jautājumu.

Agrākie ieguvumu saistībā ar laulību un bērnu radīšanu sievietēm ir samazinājušies, palielinoties sieviešu izglītības līmenim. Augsti izglītotas sievietes ir ieguldījušas laiku un citus resursus savā izglītībā, tāpēc, ja viņas radot bērnu uz laiku pārtrauc savu karjeru un izstājas no darba tirgus, šīs sievietes var zaudēt daļu investīciju savā cilvēkkapitālā. Šāds zaudējums nav tik izteikti jūtams sievietēm ar zemāku izglītību. Tā rezultātā, augsti izglītotas sievietes biežāk kā zemāk izglītotas sievietes izvēlas atlikt bērnu radīšanu vai pilnībā atsakās no tās (Liebroer, 2005, p. 371-374). Tāpēc ar karjeras iespējām saistītie zaudējumi sievietēm ir būtisks apsvērums, domājot par bērnu radīšanu. Jo lielākus zaudējumus savā karjerā sievietes saista ar bērnu radīšanu, jo vairāk sievietes sliksies uz bērnu radīšanas atlikšanu.

Uzsākot un turpinot ieguldīt resursus savā izglītībā, sievietēm būtu lielas grūtības apvienot studiju un mātes lomas. Abi ir lielā mērā laikietilpīgi, tāpēc tos ir apgrūtināši veikt vienlaicīgi. Līdz ar to sievietes, kuras vēlas iegūt augstāko izglītību visticamāk atliks bērnu radīšanu pēc izglītības iegūšanas. Bet pēc izglītības iegūšanas sievietes var tiekties uzsākt savu karjeru un iegūt vismaz pāris gadu pieredzi. Tas protams var izvērsties ilgākā laika posmā, ja, uzsākot savu karjeru, tiek nosprausti precīzāki karjeras mērķi un parādās konkrētākas karjeras

iespējas. Rezultātā, sievietes var atlikt bērnu radīšanu līdz viņu karjera ir attīstījusies – ir sasniegts lielāks atalgojums un iegūta lielāka autoritāte.

Līdzīgu stāstu var aplūkot vācu antropoloģes A. Kemkes-Grotenthaleres pētījumā par sievietēm akadēmiskajās profesijās, kurā tika noskaidroti viņu nākotnes nodomi par bērnu radīšanu (Kemkes-Grotenthaler, 2003). Lielākā daļa aptaujāto sieviešu norādīja, ka pirmo bērnu vēlas līdz 38-48 gadu vecumam. Tām sievietēm, kuras atlika bērnu radīšanu, tas nozīmēja vēl četru līdz piecu gadu bērnu radīšanas atlikšanu (Kemkes-Grotenthaler, 2003, p. 214-219). Apzinoties iespējamo risku zaudēt iespējas šajā vecumā radīt bērnus, var redzēt, ka šīs sievietes vēl nav gatavas ziedot vai atņemt laiku no savas karjeras. Tomēr, pētījumā lielākā daļa ieviešu norādīja, ka ideālā gadījumā viņas vēlētos divus vai trīs bērnus (Kemkes-Grotenthaler, 2003, p. 214-219). Ņemot vērā, ka daļai varētu būt grūtības pat ar pirmā bērna radīšanu, otrā un trešā bērna radīšana tādā vecumā varētu būt neiespējama. Aptaujātās sievietes to apzinās – mazāk kā trešdaļa sieviešu ticēja, ka viņas spēs sasniegt savu vēlamo bērnu skaitu. Nepilni 80% uzskatīja, ka profesionālie un finansiālie ierobežojumi viņām samazina nākotnē reālistiski radīto bērnu skaitu. Tomēr tikai 2,4% aptaujāto sieviešu apsvēra adopcijas iespēju, kaut gan aptaujāto sieviešu izlase kopumā izrādīja spēcīgu vēlmi radīt bērnu (Kemkes-Grotenthaler, 2003, p. 214-219).

Izglītības jomai, kādā sievietes ir izvēlējušās veidot karjeru arī ir ietekme attiecībā uz bērnu radīšanas laiku un skaitu. Eiropā visizteiktākā bērnu radīšanas atlikšana esot sievietēm, kuras ir mācījušās vīriešu dominējošās nozarēs. Bet bērnu radīšanas skaits ir saistīts ar augstākās izglītības veidu – sievietēm cilvēku aprūpes un pakalpojumu jomās ir vairāk bērnu kā sievietēm tehnisko, sociālo un humanitāro zinātņu nozarēs (Mills et al., 2011, p. 851-855). Tas norāda, ka sievietes, iespējams, pašas izvēlas izglītības un karjeras virzienus, kuros ir labākas iespējas apvienot karjeru un mātes lomu.

Lai gan nodarbinātības un mātes lomu nesaderība laika gaitā ir mazinājusies (pateicoties iespējai strādāt pus slodzes darbu un institucionalizētai bērnu aprūpes sistēmai), dzimumu nevienlīdzība darba tirgū un tradicionālais lomu sadalījums laulībā turpina kavēt sieviešu vēlmi radīt bērnus (Mills et al., 2011, p. 851-855). Ja sieviete nejutīs atbalstu mātes pienākumu veikšanai un nejutīsies pietiekami novērtēta darba tirgū, tiek veicināta bērnu radīšanas atlikšana vai atteikšanās no tās. Viens gads, atliekot bērnu radīšanu un koncentrējoties uz karjeru, palielina sievietes karjeras attīstības iespējas aptuveni par 9%, viņas darba pieredzi

par aptuveni 6% un vidējos ienākumus par aptuveni 3% (Mills et al., 2011, p. 851-855). Tādēļ neliekas pārsteidzoši, ka bērnu radīšanas atlikšanā sievietes bieži saskata vairāk ieguvumus kā zaudējumu. Tas nozīmē, ka ne visas sievietes, kuras atliek bērnu radīšanu, ir izvēlējušās pilnībā atteikties no mātes lomas, bet drīzāk ir spiestas veikt grūtu un varbūt pat sāpīgu izvēli starp ģimeni un karjeras mērķiem.

Kopumā var secināt, ka izglītības un karjeras apsvērumi ir būtisks un lielā mērā ietekmējošs faktors sieviešu izvēlē par bērnu radīšanu. Sievietes uztrauc risks zaudēt vai pārtraukt vēlamu karjeras trajektoriju un nespēja veiksmīgi apvienot ģimenes un karjeras plānus. To visu lielā mērā ietekmē arī tas, kā sieviete redz rūpes par bērnu, jo tradicionāli bērna aprūpe ir bijis sievietei uzticēts pienākums. Ja sieviete nejutīs pietiekamu atbalstu, būs lielākas bažas par ietekmi uz viņas karjeras plāniem.

2.2. Mājoklis un finansiālais nodrošinājums

Spēja nodrošināt labus dzīves apstākļus jaundzimušajam ir lielā mērā atkarīga no iespējas gūt savā īpašumā vai īrēt bērnu radīšanai atbilstošu mājokli. Tādēļ, daļai pāru mājoklis ir kā būtisks priekšnoteikums bērnu radīšanai. Jaunajiem pāriem kā pirmais nozīmīgais solis savā kopdzīvē ir kopīga mājokļa iegāde vai īrēšana, bet ne vienmēr pirmā mājokļa izvēle tiek veikta rēķinoties ar ģimenes pieaugumu. Brīdī, kad ir nepieciešamība mainīt savu dzīvesvietu uz lielāku, kā šķērslis var būt gan banka, gan izīrētāji, gan pārim pieejami finansiālie līdzekļi.

Ja izvēlētais mājoklis tiek īrēts, mājokļa īpašnieks var atteikt jaunajai ģimenei mājokli, vai akceptēt kāda cita piedāvājumu, lai izvairītos no iespējama kaitējuma īpašumam, ko varētu radīt bērns. Kā alternatīva būtu iegādāties mājokli, ko motivē valsts, izveidojot atbalsta programmu ALTUM. Tās galvenais mērķis ir veicināt mājokļu pieejamību ģimenēm ar bērniem, kā arī personām līdz 35 gadiem ar iegūtu augstāko vai profesionālo vidējo izglītību. ALTUM garantija ļauj samazināt hipotekārā aizdevuma pirmās iemaksas apjomu komercbankā, tādējādi palīdzot tikt pie sava mājokļa situācijās, kad ir stabili ienākumi, kas ļauj uzņemties kredītsaistības, bet nepietiek uzkrājumu pirmajai iemaksai (Altum, 2018.). Šāda atbalsta programma gados jauniem pāriem varētu būt kā mierinājums un stimulējošs faktors izvēlēties par labu neatlikt bērnu radīšanu.

Tomēr bankas aizdevums var tikt atteikts gadījumos, ja ģimenē ir vairāk kā viens bērns. Ziņu raidījums "Aizliegtais paņēmiens" veica sociālu eksperimentu, uzdodoties par ģimeni

ar trim bērniem, kurā abi vecāki pelna vidējo algu (750 EUR Bruto) un ir ieinteresēti trīs istabu dzīvokļa iegādē Rīgā. Rezultātā ģimene guva divus atteikumus kredīta izsniegšanai un vienu piedāvājumu, kas tiktu sniegts, ja ģimene ar pirmo iemaksu spētu nodrošināt 29% no īpašuma cenas (Latvijas sabiedriskais medijs, 2015). Šādi eksperimenta rezultāti liek šaubīties potenciālajiem vecākiem. No vienas puses valsts politika izrāda interesi atbalstīt daudz bērnu ģimeņu īpatsvara pieaugumu, bet paralēli nenodrošina šādām ģimenēm iespēju iegādāties piemērotu mājokli.

Iespēja gūt plašāku mājokli jaunajām ģimenēm ir ļoti atkarīga no lokācijas, atrast dzīves vietu galvaspilsētā ir salīdzinoši grūtāk kā ārpus tās. Toties ir vairāki motivējošie faktori kādēļ, neskatoties uz konkurenci par mājokļiem un dārgākām cenām, jaunā ģimene drīzāk izvēlētos galvaspilsētu kā savu dzīves vietas lokāciju. Galvaspilsēta ir izdevīga lokācija ne tikai vecākiem, piemēram, nodrošinot plašāku darba vietu piedāvājumu, bet arī jaundzimušajam. Ir pieejamas pirmsskolas izglītības iestādes, plašāka spektra mācību iestādes, ja, piemēram, bērnam ir attīstības traucējumi, vai invaliditāte, medicīnas iestādes u.c. aprūpes pakalpojumi. Potenciālajiem vecākiem var rasties arī nesaskanīgas attieksmes pret mājokļa lokāciju, jo galvaspilsētā dzīvot ir izdevīgāk, bet, ja pārim ir vēlēšanās nākotnē radīt bērnus, viņi varētu apsvērt bērniem veidot patīkamāku mājas vidi, dzīvojot privātmājā. Tomēr, nekustamā īpašuma cenu diapazons privātmājām Rīgā ir krietni augstāks kā ārpus tās.

Finansiālais aspekts nav tikai saistīts ar dzīves vietas nodrošināšanu. Aizvien biežāk pētījumos ir novērota korelācija starp ekonomisko nenoteiktību un bērna radīšanas atlikšanu. Sabiedrībā, kurā ir bezdarbs, populāri ir noteikta laika darba līgumi kā arī gadījuma darbi, ir problemātiski veikt ilgtermiņa finansiālus lēmumus. Kā nozīmīgs faktors, kas ietekmē ilgtermiņa lēmumu pieņemšanu ģimenēs ar ekonomisko nenoteiktību, ir valsts vai citu iestāžu nodrošināts sociālais "drošības tīkls". Tie ir pakalpojumi, kā, piemēram, bezdarbnieka pabalsts, tiesības uz veselības aprūpi, bērnu pabalsti, bezmaksas izglītība u.c. Tādās valstīs kā, piemēram, Zviedrija un Norvēģija, kurās ir pieejams labi nodrošināts sociālais "drošības tīkls" ir novērota mazāka ietekme ekonomiskajai nenoteiktībai uz bērnu radīšanas atlikšanu (Mills et al., 2011, p.851-855). Jaunie pāri ar augstāku izglītības līmeni ir motivēti sasniegt augstāku ienākumu līmeni, veidojot karjeru, tādēļ bieži atliek bērnu radīšanu, līdz brīdim, kad, viņuprāt, ienākumu līmenis ir pienācīgi liels, lai pāris varētu "atļauties" bērnus. Sievietēm uzreiz pēc universitātes beigšanas,

karjeras veidošanas atlikšana, par labu bērna radīšanai un audzināšanai, kavē, kā arī spēj liegt iespēju uz finansiāli atalgotāku pozīciju darba vidē.

Privāta mājokļa esamība daudziem pāriem ir būtisks stabilitātes rādītājs viņu dzīvē. Tādēļ ir saprotams, ka sievietes vairāk vēlas bērnus radīt, viņuprāt, stabilākos dzīves apstākļos. Tomēr, pastāv vairāki apgrūtinājoši apstākļi, kuri var liegt gūt stabilitāti mājokļa kontekstā. No tiem būtiskākais ir finansiālais nodrošinājums jeb tā nepietiekamība. Pat ja pārim ir stabili vidējie ienākumi, kuri ir pietiekami ikdienas tēriņu nodrošināšanai, ja nav vai ir zems uzkrājums jeb lieki finansiālie līdzekļi, tas liedz iespēju mājokļa iegādei. Kopumā var secināts, ka stabils mājoklis un finansiālais nodrošinājums ir nozīmīgs priekšnoteikums sievietēm, kuras domā par bērnu radīšanu.

2.3. Partnerattiecības

Bērna radīšanu ir nozīmīgs ilgtermiņa lēmumus, kas ir jāpieņem abiem partneriem. Partnerattiecībām ir liela nozīme, jo abiem vecākiem ir jābūt ieinteresētiem radīt bērnus un jāreķinās ar alternatīvajām izmaksām, ko sniedz bērna radīšana. Tādēļ, ka lēmums ir jāpieņem abiem partneriem, pastāv iespēja, ka bērna radīšana tiks atlikta vai netiks veikta vispār, ja viens no attiecību partneriem nevēlēsies bērnus.

Kā sekas palielinātam šķirto laulību skaitam mūsdienās ir parādījusies populāra tendence būt attiecībās ar vairākiem partneriem, pirms pieņemt gala lēmumu par bērnu radīšanu un laulību. Šādas attiecības ir rezultējušās ar alternatīvu attiecību formu pieaugumu sabiedrībā, piemēram, pāri, kas izvēlās dzīvot kopā, bet nav precējušies (Mills et al., 2011, p.851-855). Kopdzīves attiecību pieaugums korelē ar laulības atlikšanu. Šāds kopā dzīvošanas periods tiek uztverts kā “pārbaudes laiks” attiecībām, kas, savukārt, ietekmē laiku, kad partneri apsver bērnu radīšanas izvēli. Tādēļ, ka mūsdienās sievietes loma būt mājsaimniecei un rūpēties par bērnu vairs netiek uztverta kā obligāta dzīves sastāvdaļa, aizvien biežāk sievietes pievēršas citām aktivitātēm, kā piemēram, karjeras izaugsmei. Šāds iespēju paplašinājums sniedz lielāku autonomiju sievietei un tas, ka persona var pati nodrošināt sev dzīves apstākļus un dzīves stilu, veicina lielāku brīvību izvēlēties sev piemērotāko partneri un atlikt laulību, kā arī bērnu radīšanu.

Vairāku un nestabilu attiecību pieaugums var arī veicināt izvēli personai atlikt bērnu radīšanu. Tas tika atspoguļots Eiropas starpvalstu pētījumā, kurā tika novērots, ka stabils un atbalstošs partneris tika vērtēts kā otrs nozīmīgākais faktors aiz mātes veselības stāvokļa,

lēmumā par bērnu radīšanu (Mills et al., 2011, p.851-855). Līdzīgi kā ar finansiālo nodrošinājumu, ar izvēli radīt bērnus, abi partneri veic ilgtermiņa lēmumu tādēļ ļoti liela nozīme ir attiecību stabilitātei un savstarpējai saderībai.

Vīrieša iesaiste jaunas ģimenes uzturēšanā var nozīmīgi ietekmēt to, kad tiks veikts lēmums par bērnu radīšanu. Pat ja vīrieši ir ieinteresēti rosināt veikt izvēli par bērna radīšanu, ne vienmēr viņi ir ieinteresēti dalīties ar pienākumiem, ko tas rada. Kā viena no nozīmīgākajām izmaksām, kas bieži tiek pārskatīta, radot bērnus, ir laiks, kas tiek patērēts audzinot jaundzimušo, kas arī mūsdienās, galvenokārt, tiek uzticēts mātēm. Pētījumā, kurā tika aptaujātas strādājošās mātes, kā nozīmīgu faktoru karjeras panākumu veicināšanā viņas novērtēja partnera iesaisti bērna kopšanā un audzināšanā. Tomēr realitātē, kad tika novērtēta vīrieša iesaiste bērna kopšanā, tika novērots plaši pazīstams stereotips par darbu sadali ģimenē (Kapitany & Speder, 2011, p.219-223). Vīrietis, vēl joprojām, tiek uzskatīts par galveno ienākumu avota guvēju mājsaimniecības budžetā. Kaut gan ar vien biežāk tiek dzirdēti gadījumi, kuros pēc bērna piedzimšanas bērna kopšanas atvaļinājumā iet vīrietis nevis sieviete. Viens no tā iespējamiem skaidrojumiem ir tas, ka pāris savā starpā vienojas par to, ka mājās ar bērnu paliks tas, kuram no abiem ir mazāki ikmēneša ienākumi, lai pēc iespējas mazāk negatīvi ietekmētu mājsaimniecības kopējo budžetu.

Kopumā var secināt, ka palielinoties sieviešu iespējām un kļūstot neatkarīgākām, viņas pievērš lielāku vērību partneru izvēlē un nesteidzas stāties laulībā pirms nav kādā mērā pārliecinātas par savu partnera izvēli. Tas, protams, ietekmē dažādu notikumu laika plānojumu un arī to secību. Bērnu radīšana var tikt atlikta vai neveikta. Ja “testējot” kopdzīves partnerus sievietēm būtu lielāka pārliecība par sava partnera līdzvērtīgu iesaisti bērna aprūpē un audzināšanā, iespējams, mazinātos šaubas par bērnu radīšanu un izvēle par to netiktu atlikta.

2.4. Individuālisms

Izvēli radīt bērnus ir jāvērtē arī no individuālā aspekta. Kā pretarguments racionālas izvēles teorijām ir otrās demogrāfiskās pārejas teorija kas, lai gan nenoliedz ekonomisko faktoru ietekmi, tomēr lielāku uzsvāru liek uz kulturālu faktoru ietekmi izvēlei radīt bērnus (Liebroer, 2005). Otrās demogrāfiskās pārejas teorija norāda, ka rietumu sabiedrība ir piedzīvojusi paralēlus un savstarpēji sasaistītus modernizācijas, sekularizācijas un individualizācijas procesus. Šie procesi ir mazinājuši indivīdu vēlmi ievērot tradicionālās vadlīnijas. Lai gan ģimenes, draugu un

tradicionālo institūciju, piemēram, baznīcas, viedokļi un vērtības netiek pilnībā atmesti, tie modernizācijas ietekmē ir zaudējuši kādreizējo spēku, ko reiz pārstāvēja (Liefbroer, 2005, p.371-374). Tā vietā ir palielinājusies individuālās autonomijas nozīmība cilvēka dzīvē. Izvēle radīt bērnus bieži tiek uzverta kā šķērslis vai traucēklis cilvēka individuālajā autonomijā. Lielais uzsvars uz individuālismu motivē cilvēku pastāvīgi sekot līdzī savam individuālajam dzīves stilam un personīgajai identitātei, tādējādi, izvēle radīt bērnu var tikt uzverta kā šķērslis sevis pilnveidošanai un tiks veikta tikai tad, ja pienākumi, kas rodas ar bērna nākšanu pasaulē būs akceptējami un lēmums var dot ieguldījumu sev. Rezultātā vecāku loma mainās uz personīgo preferenci.

Kā tika pieminēts partnerattiecību apakšnodaļā, sievietes vēsturiski lielākoties patērēja savu laiku pildot mātes lomu, tādēļ mūsdienā sievietes vēlme pēc autonomijas tiek uzskatīta kā nozīmīgi ietekmējošs faktors bērnu radīšanas atlikšanai. Otrās demogrāfiskās pārejas teorija norāda, ka bērnu audzināšana limitē sievietes iespēju pilnveidot sevi, savu individualitāti (Liefbroer, 2005, p.387-389). Tas palielina vēlmi atlikt vai pilnībā atteikties no bērnu radīšanas, tā vietā izvēloties koncentrēties uz individuālu mērķu sasniegšanu, sevis un savas karjeras pilnveidošanu.

Sabiedrības individualizāciju ir pētījis Ulrihs Beks (*Ulrich Beck*) ar Elizabeti Beku Gernšeimu (*Elisabeth Beck-Gernsheim*). Pēc viņu domām individualizācija ir visizplatītākais pārmaiņu process rietumu sabiedrībās (Beck & Beck-Gernsheim, 1995, p.21-22). Pastiprinoties vēlmei “katram dzīvot savu dzīvi”, cilvēki egoistiskāk lūkojas uz sevis realizāciju. Cilvēki tiecas iegūt finansiālos līdzekļus priekš sevis, privāto telpu vai mājokli priekš sevis, sociālās saites priekš sevis utml. Rezultātā ģimene, mīlestība, laulība un bērni arī tiek saistīti ar savas individualitātes saglabāšanu un veicināšanu. Tādēļ daudziem atbilde liekas meklējama sevī – savā individuālajā gribā, cerībās un vēlmēs, savā tieksmē pēc jauniem piedzīvojumiem (Beck & Beck-Gernsheim, 1995, p.21-22). Palielinoties šīm sajūtām, samazinās vēlme ziedot savu individualitāti. Tādēļ ir saprotams, ka daudzām sievietēm, kuras tiecas uz sevis realizēšanu, ir šaubas par bērnu radīšanu, jo bērni varētu iejaukties viņu mērķu sasniegšanā un vēlmju realizēšanā. Abi autori secina, ka sabiedrības individualizācija ir saistīta ar tās globalizāciju un tradicionālo vērtību atkāpšanos. Aplūkojot visus trīs procesus kopumā, viņi norāda, ka vēlme “katram dzīvot savu dzīvi” ir eksperimentāla dzīve. Mantotās “dzīves receptes” un stereotipu loma vairs nedarbojas, jo nepastāv vēsturisku dzīves modeļu individualizācijas kontekstā. Tā

rezultātā cilvēki tiecas saskaņot individuālo un sociālo dzīvi gan partnerattiecībās, gan darba dzīvē, gan ģimenē ar bērniem (Beck & Beck-Gernsheim, 1995, p.26). Tātad, katrs indivīds ar vien vairāk sevi redz kā savas dzīves autoru un savas individuālās identitātes veidotāju.

Nozīmība vēlmei būt neatkarīgam tika apstiprināta pētījumā par bērnu radīšanas nodomu realizāciju starp četrām valstīm - Nīderlandi, Šveici, Ungāriju un Bulgāriju (Kapitany & Speder, 2011), kurā respondenti atbildēs norādīja, ka bērni sniedz tikai dažas priekšrocības, bet tie respondenti, kuri ir pastāvīgi atteikušies no bērnu radīšanas, norādīja daudz pozitīvāku skatījumu uz iespējām veidot savu karjeru, nokļūšanu labi atalgotā pozīcijā kā arī apmierinātību ar sevis izvēlēto karjeru (Kapitany & Speder, 2011, p.219-223). Tas atspoguļo kā sievietes loma sabiedrībā ir mainījusies. Mūsdienų sabiedrībā aizvien biežāk parādās uz karjeras veidošanu motivētas sievietes, kā arī šāda izvēle ar vien plašāk tiek uzverta kā sociāli pieņemama, pretēji iepriekšējam priekšstatam par sievietes kā mājsaimnieces lomu ģimenē. Tādēļ, ka bērna radīšana vairs netiek pieņemta kā prioritāte sievietes dzīvē, arvien vairāk sieviešu, it īpaši ar augstu izglītības līmeni, saskata bērna radīšanas atlikšanu vai atteikšanos no bērnu radīšanas kā labāku izvēli, prioritizējot citu individuālu mērķu sasniegšanu.

Individuālisms, iespējams, ir viens no galvenajiem bērnu radīšanas atlikšanu ietekmējošiem faktoriem sievietēm, kuras tiecas pēc neatkarības savā dzīvē. Piemēram, veidot karjeru, attīstīt hobijus vai nodoties sociālajai dzīvei. Tādā gadījumā bērns var tikt uzlūkots kā šķērslis vai apgrūtinājums, jo kādā līmenī tiek ierobežota neatkarība un spontanitāte dzīvē.

2.5. Ģimenes politika

Daudzu valstu kontekstos ir izrādīta interese veicināt dzimstības rādītājus, tomēr rodas jautājums – cik lielā mērā sociālā politika var ietekmēt tos? Dzimstības rādītāji Eiropas valstīs ir dažādi, bet tendence ir līdzīga. Pētnieki valstu atšķirības un tendences attīstību attiecina uz institucionālo faktoru atšķirībām, piemēram, atšķirībām ģimenes politikā, kas saistītas ar sieviešu nodarbinātību un reprodiktīvo vecumu, kā arī uz dažādām sekām, ko šīs politikas var radīt, piemēram, par sieviešu līdzdalību darba tirgū (Gerda, 2006, p.3-6).

Ir vairāki veidi kā valstīs tiek īstenota ģimenes atbalsta politika. Viens no tiem ir tieši naudas maksājumi, piemēram vienreizējs bērna piedzimšanas pabalsts un ikmēneša vecāku pabalsts. Pētījumi, kuros tiek pētīta tiešo maksājumu ietekme ir vairāk vērsti uz dzimstības rādītāju skaitliskām izmaiņām, nevis laika plānojumu. Izraēlā veiktā pētījumā tika analizēti

dzimstības rādītāji septiņu gadu periodā no 1999. līdz 2005. gadam – periods, kurā bija ievērojamas izmaiņas bērnu pabalstos. Pētnieki secināja, ka reliģiskās un etniskās grupās ir nozīmīga un pozitīva ietekme uz bērnu dzimstību. Tomēr, vienīgā grupa, kuru šīs pabalstu izmaiņas neietekmēja bija augstu ienākumu grupa (Mills & Rindfuss & McDonald & Velde, 2011, p. 856-857). Šie rezultāti ir diezgan paredzami, jo cilvēkiem ar augstiem ienākumiem jau ir pietiekams finansiālais nodrošinājums, lai varētu rūpēties par bērnu, tādēļ pabalstu palielināšana tiešā mērā neietekmē viņu vēlmi radīt bērnus vai to darīt ātrāk.

Vēl viens ģimenes atbalsta politikas instruments ir netieši naudas maksājumi, kas ietver, piemēram, nodokļu atvieglojumus, mājokļu politiku vai veselības aprūpi. Literatūrā, kurā apskatīta nodokļu atvieglojumu ietekme, kuru mērķis ir radīt labvēlīgākus apstākļus ģimenēm ar bērniem, tiek secināts, ka šiem faktoriem ir neliela pozitīva vai pat nekāda ietekme (Mills & Rindfuss & McDonald & Velde, 2011, p. 856-857). Ir gaidāms, ka nodokļu atvieglojumi ģimenēm nav faktors, kas ietekmētu izglītotas sievietes ar augstiem ienākumiem, tomēr, liekas, ka citas grupas šie faktori varētu ietekmēt. Protams, jāņem vērā tas, ka līdzīgām ģimenes politikām un līdzīgiem ģimenes atbalsta pasākumiem var būt atšķirīga ietekme dažādu valstu kontekstos. Kas strādā vienā valstī var nestrādāt citā, jo sabiedrības ir atšķirīgas.

Iespējams nozīmīgāks atbalsta instruments Latvijas kontekstā ir darba un ģimenes dzīves apvienošanas uzlabošana. Tas var ietvert, piemēram, apmaksātu dzemdību atvaļinājumu, bērnu aprūpes pieejamību un kvalitāti vai agrīno izglītību. Bērnu aprūpes iespēju esamība bērniem līdz trīs gadu vecumam var būt izšķirošs faktors, lai sievietes pēc bērnu kopšanas atvaļinājums atgrieztos darba tirgū, tādējādi, sekmējot vecāku un darba dzīves apvienošanu (Mills & Rindfuss & McDonald & Velde, 2011, p. 856-857). Tātad, dzimstības rādītājus pozitīvi ietekmē bērnu aprūpes izmaksu samazināšanās un bērnu aprūpes pieejamības palielināšanās. Norvēģijas kontekstā šādas izmaiņas rezultējās pie mātes vidējā vecuma samazināšanās, piedzimstot pirmajam bērnam (Mills & Rindfuss & McDonald & Velde, 2011, p. 856-857). Kopumā var secināt, ka politikas, kuras tiecas samazināt nesaderību starp darbu un mātes lomu, var pozitīvi ietekmēt dzimstības rādītājus un motivēt izglītotas sievietes ar augstākiem ienākumiem agrāk radīt bērnus. Jo nodarbinātību un bērnu aprūpi nevar uzskatīt par divām atsevišķām dzīves jomām, tāpēc arī ģimenes politiku nevar uzlūkot tikai saistībā ar ģimeni vai tikai aprūpi, bet arī ar nodarbinātību. Tādēļ būtiski ir tas, vai ģimenes politika veicina sieviešu nodarbinātību un nodrošina viņām darba saglabāšanu neatkarīgi no viņu bērnu aprūpes pienākumiem. Kā arī tas,

vai ģimenes politika sniedz kompensācijas par ienākumu zudumu un garantē iztiku, kas nodrošina uzturēt mājsaimniecību periodā, kad bērnu aprūpe ierobežo nodarbinātību (Gerda, 2006, p.6-8).

Praksē lielākā daļa valstu politiku ir labvēlīgākas vienai vai citai sabiedrības grupai. Ģimenes politikā labvēlīgāka situācija bieži ir sievietēm, kuras ir orientētas uz darba dzīvi vai mājas jeb bērnu aprūpes dzīvi. Preferences teorija piedāvā citu pieeju politikas izstrādei, kas tiecas atbilst dzīvesveidu daudzveidības apsvērumiem (Hakim, 2003). Teorijas autore britu socioloģe Katrīna Hakima (*Catherine Hakim*) uzskata, ka politikas, kuras sievietes nostāda kā homogēnas, ir virzītas uz neveiksmi. Viņasprāt, sociālā un ģimenes politika, galvenokārt, koncentrējas uz strādājošām mātēm un ignorē uz mājas dzīvi orientētas sievietes. Tomēr, uz darba dzīvi orientētas sievietes (grupa ar augstāko izglītību un augstākiem ienākumiem) ir sievietes, kurām ir viszemākie dzimstības rādītāji un mazāka varbūtība tos palielināt. Hakima norāda, ka valstīm, kuras aktīvi cenšas paaugstināt dzimstības rādītājus, būtu vairāk jāsaķir koncentrēties uz mājas dzīvi orientētu sieviešu atbalstīšanu (Hakim, 2003, p.355-361). Šīm sievietēm ir visaugstākie dzimstības rādītāji un viņas būtu vieglāk pārliecināt par ģimenes palielināšanu. Šāda politikas nostādne būtu labvēlīgāka arī adaptīvajām sievietēm, kurām lielāka prioritāte ir ģimene nevis karjera, bet vēl nav radījušas bērnus (Hakim, 2003, p.366-368).

Visi šie politikas aspekti attiecas arī uz sociālās aprūpes organizāciju, proti, aprūpes sadali starp valsts un privāto sektoru, sievieti un vīrieti. Tas ietekmē to, vai visiem bērniem ir pieejama un kvalitatīva aprūpes sistēma neatkarīgi no vecāku privātajiem apstākļiem un finansiālajiem līdzekļiem. Piemēram, jautājums par pirmskolas izglītības iestādēm jaunajiem vecākiem Rīgā var radīt uztraukumu un šaubas. Pat iestājoties valsts uzturētās pirmsskolas izglītības iestādes rindā var gadīties, ka, pienākot laikam, bērnam vēl nav vietas attiecīgajā iestādē. Tā rezultātā vecāki ir spiesti meklēt privātās pirmsskolas izglītības iestādes, kuru ikmēneša maksa var radīt finansiālu apgrūtinājumu ģimenei. Ja sievietes, kuras vēlas pēc bērnu kopšanas atvaļinājuma atgriezties darbā justos drošas un pārliecinātas, ka viņu darba laikā par bērnu parūpēsies, iespējams, viņas laicīgāk apsvērtu bērnu radīšanu.

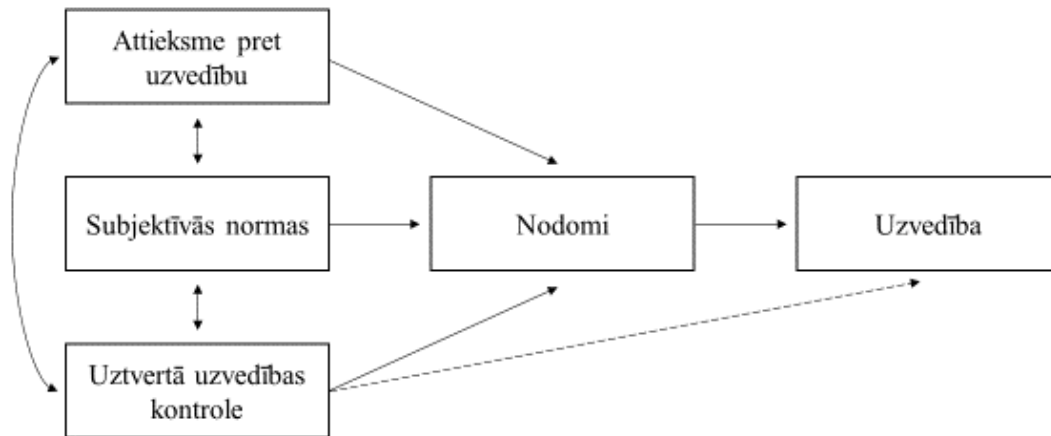
3. BĒRNU RADĪŠANAS ATLIKŠANA KĀ IZVĒLE

Izvēli par to, vai un kad radīt bērnus, var uzskatīt kā racionālu apsvērumu par iespējamiem ieguvumiem un zaudējumiem. Šie apsvērumi ir saistīti ar to, kāda vērtība tiek piešķirta bērnu radīšanai sociālā, emocionālā un finansiālā aspektā. Ir vairākas teorijas, kas aplūko lēmumu pieņemšanu, motivāciju un nodomus, kuras var skaidrot bērnu radīšanas atlikšanu. Socioloģijā biežāk izmantota uzvedības prognozēšanai un skaidrošanai ir poļu sociālā psihologa un profesora Īzaka Ajzena (*Icek Ajzen*) plānotā uzvedības teorija (*theory of planned behavior*, Ajzen, 1991). Plānotās uzvedības teorija ir attīstījusies no pārdomātās rīcības teorijas (*the theory of reasoned action*). Teorijas priekšrocība ir tās plašā pielietojamība – var skaidrot uzvedību, prognozēt un ietekmēt to. Teorija ir piemērota gan vienkāršu stratēģiju, gan personīgu un sociāli nozīmīgu uzvedību pētniecībā (Ajzen, 1991, p.185-186). Bērnu radīšanu gluži nevarētu dēvēt par vienkāršu stratēģiju, jo tā vairāk ir ilgtermiņa nevis īstermiņa uzvedība.

Plānotās uzvedības teorijas pamatā ir apgalvojums, ka indivīda nodomi ir noteicošais faktors, skaidrojot motivāciju īstenot noteiktu uzvedību (Ajzen, 1991, p.181-183). Tātad, nodomi veikt vai neveikt konkrētu darbību ietekmē šīs darbības īstenošanu vai neīstenošanu. Indivīda nodomi ir kā rādītāji tam, cik ļoti cilvēki vēlas veikt attiecīgo uzvedību, cik gatavi viņi ir mēģināt veikt šo uzvedību, un, cik daudz pūļu viņi ir gatavi ieguldīt uzvedības veikšanā. Indivīdam izdosies veikt konkrētu uzvedību, ja viņam būs nepieciešamās iespējas un resursi. Piemēram, laiks, finansiālie līdzekļi, prasmes, atbalsts u.c. resursi (Ajzen, 1991, p.181-183).

Plānotās uzvedības teorijā tiek izdalīti trīs konceptuāli nodomu noteicēji – indivīda attieksme pret uzvedību, indivīda priekšstati par sociālo spiedienu veikt vai neveikt uzvedību un priekšstati par savām spējām īstenot uzvedību (*modeļa elementu savstarpējo mijiedarbību skatīt 3.1.attēlā*). Attieksme pret uzvedību attiecas uz to, vai indivīdam ir labvēlīgi vai nelabvēlīgi priekšstati par kādu uzvedību. Indivīda priekšstati par sociālo spiedienu veikt vai neveikt uzvedību jeb subjektīvās normas ir uzvedības sociālais faktors, kas attiecas uz sociālo spiedienu. Priekšstati par savām spējām īstenot uzvedību jeb uztvertā uzvedības kontrole (*perceived behavioral control*), kas attiecas uz, to cik grūti vai viegli indivīds uztver uzvedības realizāciju (Ajzen, 1991, p.188-189). Tātad, indivīdam ir vislielākās iespējas realizēt kādu uzvedību, ja viņš to vērtē pozitīvi, izjūt sociālu spiedienu vai atbalstu tā rīkoties un tic, ka viņam ir iespējas un resursi veikt uzvedību. Izvēlē par bērnu radīšanu tas tulkojas kā vēlme radīt bērnus un uzņemties

vecāku lomu, izjust iedrošinājumu no sabiedrības kopumā un no tuviniekiem radīt bērnus, kā arī, justies pietiekami nodrošinātam un nobriedušam, lai pilnvērtīgi rūpētos par plānoto bērnu. Ja visus šos apstākļus indivīds uztver pozitīvi, viņš būs tendēts izvēlēties savlaicīgāku bērnu radīšanu. Tāpēc reālā uzvedības kontrole uzvedības prognozēšanā nav tik būtiska kā uztvertā uzvedības kontrole.

3.1.attēls. *Plānotās uzvedības teorijas modelis* (Ajzen, 1991, p.182)

Plānotās uzvedības teorijas galvenā atšķirība jeb papildinājums pārdomātās rīcības teorijai ir tieši uztvertās uzvedības kontroles konteksts (Ajzen, 1991, p.183-185). Īzaka Ajzena apsvērumi par uztverto uzvedības kontroli lielā mērā ir balstīti jeb izriet no Alberta Banduras (*Albert Bandura*) pašefektivitātes jēdziena (spriedumi par to, cik labi indivīds var rīkoties atbilstoši konkrētai situācijai). Pašefektivitāte var ietekmēt rīcības izvēli, sagatavošanās procesus un ieguldījumu realizācijā, kā arī, domāšanas modeļus un emocijas. Plānotās uzvedības teorijā pašefektivitāte tiek konstruēta vispārīgākā ietvarā – attiecībās starp uzskatiem, attieksmēm, nodomiem un rīcību (Ajzen, 1991, p.183-185). Šāds ietvars ļauj izmantot uztverto uzvedības kontroli kopā ar uzvedības nodomiem, lai prognozētu uzvedības realizāciju. Bet būtiski piebilst, ka, paliekot nemainīgiem uzvedības nodomiem, indivīda ieguldījums un centieni realizēt kādu uzvedību palielinās, pieaugot uztvertās uzvedības kontrolei (Ajzen, 1991, p.183-185). Piemēram, ja divām sievietēm abām ir spēcīgi nodomi radīt bērnus un abas sievietes mēģina šos nodomus realizēt. Sieviete, kura ir pārliecināta, ka viņai tas izdosies, visticamāk, būs neatlaidīgāka mērķa sasniegšanā, nekā tā, kura apšaubā sevi.

Līdz šim plānotā uzvedības teorija ir bijusi plaši pielietota, tajā skaitā arī pētīt attieksmes par bērnu radīšanu. Kā vienu piemēru var minēt Dženiferas S. Barberes (Jennifer S. Barber) pētījumu par to, kā konkurējošu attieksmju veidošanās ietekmē pāreju uz vecāku lomu (Barber, 2001). Šī pētījuma rezultāti liecina, ka pozitīva attieksme pret bērniem un bērnu radīšanu palielina dzimstību precētu pāru vidū, bet pozitīva attieksme pret karjeru un luksusa precēm samazina dzimstību neprecētu pāru vidū (Barber, 2001, p.101-102). Tiek secināts, ka attieksmju un uzvedības attiecību modelis plānotās uzvedības teorijā ir jāpaplašina tajā iekļaujot konceptu par konkurējošām uzvedībām (*competing behaviors*). Barbere konkurējošas uzvedības par bērnu radīšanas nodomiem saista ar attieksmēm pret izglītību, karjeru un patērniecību, jo visas šīs aktivitātes savā starpā konkurē par indivīda laiku un uzmanību. Konkurējošo uzvedību ietekme tiek skaidrota ar dažādo lomu konfliktu (Barber, 2001, p.101-102). Piemēram, vecāku loma sevī ietver laika pavadīšanu kopā ar bērniem, bet studenta un darba ņēmēja loma sevī ietver proporcionāli lielu laika pavadīšanu ārpus mājām. Kā arī, vecāku loma ietver ievērojamus finansiālo līdzekļu ieguldījumus, kuri nevarētu tikt izmantoti personīgo labumu iegādei. Tātad, indivīdi, kuru vēlas lielu ģimeni, kā arī attīstīt savu karjeru un greznu dzīvesveidu, ir nonākuši lomu konfliktā un var nolemt ierobežot, atlikt vai atteikties no kādas lomas, kas biežāk varētu būt vecāku loma. Nozīmīgi ir arī pieminēt, ka bērnu radīšanas nodomus var ietekmēt ne tikai reālā iesaiste izglītības iegūšanā vai karjeras attīstībā, bet arī tas, kāda ir indivīda attieksme pret šīm darbībām (Barber, 2001, p.103-105). Tātad, runa ir par mijiedarbību starp uztverto uzvedības kontroli un reālo uzvedības kontroli. Piemēram, sievietē var atlikt bērnu radīšanu, jo viņa vēlas attīstīt savu karjeru, bet neatkarīgi no tā vai šī vēlme tiek sasniegta, viņa var turpināt atlikt bērnu radīšanu cerībā sasniegt savus karjeras mērķus.

Kopumā var secināt, ka pievēršoties bērnu radīšanas atlikšanai, ir būtiski pievērst uzmanību sieviešu nodomiem saistībā ne tikai par bērnu radīšanu, bet arī, izglītības, karjeras, dzīves stila u.c. aktivitāšu nodomiem, jo to esamība, neesamība un mijiedarbība ietekmē nodomu realizāciju. Būtisks aspekts ir arī nodomu stabilitāte – jo ilgāk nodomi netiek realizēti (tiek atlikta bērnu radīšana), jo mazāka iespēja, ka uzvedība tiktu realizēta, jo laikam virzoties uz priekšu sieviešu sociālā vide var mainīties, kas var mainīt sievietes līdzšinējās attieksmes.

4. EMPĪRISKĀ PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA

Par šī maģistra darba objektu tika izvirzītas Rīgā dzīvojošas sievietes vecumā 25-40 gadiem ar iegūtu augstāko izglītību, ar mērķi noskaidrot kādi faktori ietekmē bērnu radīšanas atlikšanu. Šāda sieviešu grupa tika izvirzīta, jo, balstoties teorētiskajās atziņās, autore uzskata, ka šajā sieviešu grupā bērnu radīšanas atlikšana ir izplatītāka.

Pamatojoties uz šajā pētījumā izvirzīto pētnieciskajiem jautājumiem un mērķi, tika izvēlēta kvalitatīvais pētniecības dizains, jo šīs pieejas pamatā ir uzskatu, vērtību un attieksmju izziņāšana (Mārtinsone & Pipare, 2011, 105.lpp). Tā kā šī pētījuma gaitā ir svarīgi izprast nevis iezīmju skaitlisko vērtību, bet gan to saturisko vērtību, kvalitatīvā pētniecības pieeja, autoresprāt, ir atbilstošākā. Tātad šajā pētījumā ar kvalitatīvās pētniecības metodes palīdzību, būs iespējams noskaidrot: 1) kāds sievietēm ir bērnu radīšanas nozīmīgums, un, kāpēc viņām radīt bērnus ir svarīgi vai nē; 2) kādas ir bērnu radīšanas vēlmes un nolūki sievietēm; 3) kādi sociālos faktori ietekmē sieviešu izvēli par bērnu radīšanu; 4) kādus priekšnoteikumus sievietes izvirza pirms apsver radīt bērnus; 5) un kāda varētu būt sieviešu uzvedības prognoze pēc plānotās uzvedības teorijas.

Datu ieguves metode. Kvalitatīvo pētījumu dizains ir balstīts uz indivīdu pieredzes un praksē gūto zināšanu izpēti (Kroplijs & Raščevska, 2010, 86.-87.lpp). Tādēļ, lai atbildētu uz šajā pētījumā izvirzītajiem pētnieciskajiem jautājumiem, autore kā galveno datu ieguves metodi izmanto daļēji strukturētas intervijas. Tā ir piemērota datu ieguves metode, ja pētniekam interesē iegūt faktus vai gūt paplašinātu ieskatu precīzākos viedokļos, attieksmēs, procesos, pieredzēs, prognozēs vai uzvedībās (Rowley, 2012). Daļēji strukturēto interviju formāts nodrošina arī interviju plānotu struktūru, papildinot to ar brīvāku iespēju intervētājam uzdot papildinošus jautājumus, tādējādi, ļaut indivīdiem, kuri tiek intervēti, papildināt savu stāstījumu (Mārtinsone & Pipere, 2011, 170.-172.lpp). Ne visos pētījumos individuālās intervijas var būt tik dzīvīgas kā grupu intervijas, taču tām ir arī vairākas priekšrocības. Pirmkārt, pētniekam ir vieglāk vadīt sarunu. Otrkārt, ja tiek pētītas tēmas, kuras ir personīgas, jutīgas vai pat tabu, piemērotāk izvēlēties individuālās intervijas, lai spētu nodrošināt pēc iespējas pilnīgāku konfidencialitāti. Individuālās intervijas ļauj pētniekam intervijas laikā izveidot piemērotu atmosfēru, kurā pētījuma dalībnieks viņam varētu uzticēties (Leavy, 2014). Autoresprāt, bērnu radīšanas atlikšanas temats kādām sievietēm var būt ārkārtīgi jūtīgs, tāpēc autore uzskata, ka intervijas

varētu būt ētiskākais un pētījuma dalībniekiem saudzīgākais veids. Ar daļēji strukturētu interviju palīdzību pētniekam ir vieglāk veidot uzticību un saņemt atklātākas atbildes, kuras kvantitatīvā aptaujā, iespējams, pētījuma dalībnieki nevēlētos atklāt.

Empīriskos pētījumos tiek izmantoti dažādi interviju veidi. Ir iespējams veikt intervijas caur datoru, programmā “Skype”, telefona intervijas, un cita veida intervijas. Pētījuma autore izvēlējās veikt socioloģijā biežāk izmantotās klātienes intervijas. Autore izdarīja šādu izvēli, jo klātienes intervijās, pētnieks var novērot pētījuma dalībnieku sejas izteiksmes, ķermeņa valodu un reakciju, tādējādi labāk izprotot pētījuma dalībnieka nostāju un izjūtas konkrētajā jautājumā.

Daļēji strukturēto interviju vadlīniju apraksts. Pētījuma intervijas tika veidotas piecos jautājumu vadlīniju blokos (*skatīt 1.pielikumu*). Pirmais jautājumu bloks tika veltīts informācijai par pētījuma dalībnieku. Šajā blokā uzdotie jautājumi bija par pētījuma dalībnieču izglītību, nodarbošanos, ģimeni un romantiskajām attiecībām. Šos jautājumus bija svarīgi uzdot, lai veidotu pētījuma dalībnieču profilu bāzi, kas ir būtiska pētījuma analīzes posmā. Otrajā jautājumu blokā tika jautāts par pētījuma dalībnieču nodomiem un vēlmēm saistībā par bērnu radīšanu un pētījuma dalībnieču sajūtām par šo nodomu un vēlmju realizāciju.

Jautājumi trešajā vadlīniju blokā bija tieši saistīti ar plānotās uzvedības teorijas trīs galvenajiem konceptiem – attieksme pret uzvedību, subjektīvās normas un sociālās saites, uztvertā uzvedības kontrole. 1) Attieksme pret uzvedību tika aptverta jautājot pētījuma dalībniecēm, ko pozitīvu vai negatīvu viņi sagaida, kad izlems radīt bērnus. 2) Subjektīvo normu un sociālo saišu izpausme tika uzziņāta jautājumos par to, vai pētījuma dalībniecēm tuvinieku lokā ir pāri ar bērniem, un, kā tas liek viņiem justies. Papildus tika jautāts arī tas, vai pētījuma dalībnieces ir piedzīvojuši kādus jautājumus, komentārus vai iedrošinājumu no tuviniekiem vai apkārtējiem par to, par to, lai arī viņi sāktu domāt par bērniem. Ar šo jautājumu palīdzību tiek iegūta informācija par izjusto vai neizjusto spiedienu un iedrošinājumu radīt bērnus. 3) Uztvertā uzvedības kontrole – intervijās tika uzdoti jautājumi par to, vai pētījuma dalībnieces jūtas gatavas mātes lomai, un, vai ārējie apstākļi ir piemēroti bērnu radīšanai. Tika uzdot jautājums arī par to, kā pētījuma dalībnieču vecums ietekmē varētu ietekmēt viņu bērnu radīšanas vēlmes un nodomus, un, kā viņas varētu rīkoties gadījumā, ja bērnu radīšana viņām nebūtu iespējama.

Interviju turpinājumā tika iekļauts bloks par dažādiem iespējamiem bērnu radīšanas priekšnoteikumiem, kuri tika aplūkoti pētījuma teorētiskajā daļā. 1) Saistībā ar izglītību un karjeru pētījuma dalībniecēm tika uzdoti jautājumi – kā viņu iegūtā izglītība saistās ar viņu karjeras plāniem, un, kā šajos karjeras plānos iekļaujas viņu plāni par ģimeni un bērniem. 2) Jautājums par mājokli un finansiālo nodrošinājumu tika saistīts ar to, ka bērnu ienākšana ģimenē paredz izdevumu palielināšanos. Tātad, kādas pētījuma dalībniecēm būtu pazīmes par pietiekamu finansiālo nodrošinājumu. 3) Partnerattiecību jautājumi bija par pētījuma dalībnieču attieksmi pret laulību un to, cik būtiska tā ir pirms bērnu radīšanas. Tika uzdots arī jautājums par to, kā pētījuma dalībnieces justos, ja viņu partneris nevēlētos vai vēl nejustos gatavs bērniem. 4) Jautājums par individuālismu tika veltīts tam, lai noskaidrotu, kas varētu mainīties pētījuma dalībnieču dzīvē pēc bērna piedzimšanas, un, kā tas varētu ietekmēt viņu brīvā laika aktivitātes vai intereses. 5) Un pēdējais jautājums šajā blokā tika attiecināts uz ģimenes politikas jeb ģimenes atbalsta pasākumu izvērtēšanu, jautājot, kādi pasākumu pētījuma dalībnieces varētu mudināt vai iedrošināt radīt bērnus.

Pēdējā jautājumu blokā pētījuma dalībniecēm tika lūgts izvirzīt viņām galvenos bērnu radīšanas priekšnoteikumus. Intervijas tika noslēgtas ar jautājumu par pētījuma dalībnieču nākotnes vīziju un to, kā viņu nākotnes vīzijā iekļaujas ģimene un bērni.

Pētījuma dalībnieku atlase. Pētījuma dalībnieku atlasei tika izmantota mērķtiecīgās izlases stratēģija, kas paredz, definēt konkrētus pētījuma dalībnieku atlases kritērijus saistībā ar pētījuma dalībnieku personīgo pieredzi par pētāmo tēmu (Mārtinsone & Pipare & Kamerāde, 2016, 310.-313.lpp). Kā galvenais atlases kritērijs bija atlasīt sievietes vecumā 25-40 gadiem ar iegūtu augstāko izglītību. Sievietes, kurām karjera ir būtiskāka, biežāk atliek bērnu radīšanu. Svarīgi bija arī Rīdzinieces, jo bērnu radīšanas atlikšanas problēma ir izteiktāka lielpilsētās. Papildus mērķtiecīgās izlases veidošanai autore izmantoja arī sniega pikas pieeju, kurā katras daļēji strukturētās intervijas beigās tika lūgts ieteikt kādu citu pētījumam atbilstošu dalībnieku iespējamai dalībai pētījumā (Mārtinsone & Pipare & Kamerāde, 2016, 310.-313.lpp). Šo metožu pielietojums ļāva veiksmīgāk sasniegt pētījuma mērķa grupu, jo strādājošām sievietēm attiecīgajā vecuma grupā ir mazāk brīvais laiks, tāpēc, uzrunājot viņas caur viņu paziņu ieteikumiem, radīja labvēlīgākus apstākļus un lielāku iespēju saņemt pozitīvu atbildi par intervijas veikšanu.

Daļēji strukturēto interviju norise. Pētījuma lauka darbs tika veikts laika posmā no 2019.gada 17.aprīļa līdz 2019.gada 15.maijam. Kopā pētījumā piedalījās 11 sievietes bez bērniem vecumā 25-38 gadiem. Visām intervētajām sievietēm bija pabeigta augstākā izglītība dažādās nozarēs un visas vismaz vairākus gadus jau dzīvo Rīgā. Tikai viena pētījuma dalībniece uz intervijas norises brīdi nebija darba attiecībās. Pārējās sievietes ieņēma dažādus speciālistu un vadītāju amatus dažādās darba nozarēs. Pētījuma dalībniecēm ir arī dažādi attiecību statusi – precējušās, dzīvo ar partneri, ir attiecībās, bet nedzīvo ar partneri, un nav attiecībās. Ar pētījuma dalībniekiem, viņu izglītību, profesionālo darbību un attiecību statusu ir iespējams iepazīties 2.pielikumā. Visas intervijas tika veiktas autorei tiekoties ar pētījuma dalībniekiem personīgi, viņiem izdevīgā laikā un vietā. Četras intervijas tika veiktas dalībnieku darba vietās, četras – kafējnīcās, divas – dalībnieku dzīves vietās, un viena parkā. Vidējais interviju garums bija 58 minūtes, minimālais – 37 minūtes, un maksimālais – 1 stunda un 16 minūtes. Visas intervijas tika veiktas latviešu valodā. Visas intervijas tika ierakstītas pēc pētījuma dalībnieku sniegtas mutiskas atļaujas veikt ierakstus.

Empīrisku datu analīzes metode. Kā daļējo strukturēto interviju analīzes metode tika izvēlēta diskursa analīze. Diskursa analīzē runu uztver kā tekstu sistēmu, kuru pētnieki sistemātiski analizē, lai atklātu tās iekšējos psiholoģiskos procesus (Mārtinsone, Pipere, 2011, 231.-233.lpp). Izmantojot diskursa analīzi stāstījums netiek uztverts tikai kā tiešs pieredzes atspoguļojums, bet arī kā lingvistisks instruments, kas ir veidojies dažādu sociālu vai ideoloģisku ietekmju rezultātā. Diskursa analīze palīdz izprast iemeslus, kāpēc indivīdi izplata savas idejas dažādos veidos. Diskursa analīzē stāstījums tiek strukturēts, lai atklātu jēgas vienības – diskursus (Mārtinsone & Pipare & Kamerāde, 2016, 398.-401.lpp). Šīs analīzes ietvaros autore izveidoja diskursa analīzes plānu (*skatīt 3.pielikumu*). Plāna pirmais punkts paredz galveno diskursa kategoriju definēšanu (*skatīt 4.1 tabulu*). Nākošais plāna punkts iekļauj interviju analīzi (*vienas diskursa kategorijas analīzes sagataves piemēru var aplūkot 4.pielikumā*), intervijās tika meklēti teksta fragmenti, kuri skaidro galvenās iepriekš definētās kategorijas, kuras tika definētas balstoties uz teorētisko analīzi. Meklējot teksta fragmentus tika pievērsta uzmanība dažādiem kritērijiem. Citātu atlasē posmā tika pievērsta uzmanība arī iespējamām jaunām kategorijām, kuras sākotnēji netika definētas. Pēdējais plāna punkts paredz diskursa kategoriju analīzes apkopojuma rakstīšanu.

Diskursa kategoriju apraksts

Diskursa kategorija	Diskursa kategorijas skaidrojums
Attieksme pret bērniem	Par pozitīvo vai negatīvo attieksmi pret bērniem un kas to ietekmē
Vēlmes un nodomi	Par vēlmi radīt bērnus, pārliecību par nodomu realizāciju, attieksmi par alternatīviem risinājumiem
Atbalsts	Par izjusto atbalstu no tuviniekiem
Spiediens	Par izjusto spiedienu no tuviniekiem un sabiedrības par bērnu radīšanu
Dzīves apstākļi	Par ārējo apstākļu piemērotību bērnu radīšanai
Mātes loma	Par brieduma izjūtām mātes lomai un kas to ietekmē
Karjera un ģimene	Par karjeras mērķiem un kā tajos iekļaujas bērni
Bērna ietekme dzīvē	Par izmaiņām ikdienas dzīvē, pašattīstību un jaunu interešu rašanos, ietekmi uz brīvo laiku un sociālo dzīvi pēc bērna piedzimšana
Priekšnoteikumi	Par sieviešu izvirzītajiem galvenajiem bērnu radīšanas priekšnoteikumiem

Pētījuma ētiskie apsvērumi. Interviju sākumā pētījuma dalībnieki netika iepazīstināti ar pētījuma pētnieciskajiem jautājumiem un mērķi, lai neievirzītu dalībnieku atbildes, bet tika paskaidrots par ko būs intervija. Būtiski bija neminēt bērnu radīšanas atlikšanas kontekstu, jo autore uzskata, ka tas ievirzītu pētījuma dalībnieku atbildes. Pēc interviju beigām visi šie aspekti tika atklāti un atbildēts uz visiem dalībnieku jautājumiem. Visas intervijas tika ierakstītas un interviju sākumā autore paskaidroja pētījuma dalībniekiem par ieraksta nepieciešamību un saņēma mutisku atļauju ierakstu veikšanai. Tā kā pētījuma tēma ir personiska un jūtīga, intervijās iegūtie dati tiek prezentēti ar mainītiem dalībnieku vārdiem, lai saglabātu pētījuma dalībnieku konfidencialitāti. Šī iemesla dēļ maģistra darba pielikumā netiek pievienots intervijas transkripts kā intervijas gaitas piemērs.

5. BĒRNU RADĪŠANAS ATLIKŠANAS DISKURSA ANALĪZE

Empīriskā pētījuma analīzes nodaļā tiks analizētas diskursa analīzes ietvaros izvirzītās kategorijas, pēc sastādītā diskursa analīzes plāna – attieksme pret bērniem, vēlmes un nodomi, atbalsts, spiediens, dzīves apstākļi, mātes loma, karjera un ģimene, bērna ietekme dzīvē un priekšnoteikumi.

Attieksme pret bērniem kategorijā tiek izvērtēts vai sievietēm ir vairāk pozitīva vai vairāk negatīva attieksme pret bērniem. Vēlmes un nodomi kategorijā tiek analizēti sieviešu plāni, tas cik pārliecinātas viņas jūtas par to realizāciju, un, kāda viņām ir attieksme pret alternatīviem risinājumiem. Atbalsta kategorijā tiek noskaidrots, cik būtisks sievietēm ir tuvinieku atbalsts un vai pēc viņu izjūtām viņām tāds būtu. Spiediena kategorijā tiek analizēts iespējamais spiediens, kuru izjūt sievietes un kā tas viņām liek justies. Mātes lomas kategorijā tiek izvērtēts, vai sievietes jūtas nobriedušas mātes lomai. Karjeras uz ģimenes kategorijā tiek noskaidrots, kādi sievietēm ir karjeras mērķi, un, kā tajos iekļaujas ģimene un bērni. Dzīves apstākļu kategorija veltīta tam, lai izzinātu to, vai sievietēm ārējie apstākļi liekas piemēroti. Bērna ietekme sievietes dzīvē diskursa kategorijā tiek analizētas izmaiņām sieviešu ikdienas dzīvē, pašattīstību un jaunu interešu rašanos pēc bērna piedzimšanas, kā arī ietekmi uz brīvo laiku un sociālo dzīvi. Un priekšnoteikumu kategorijā tiek apkopoti sieviešu galvenie izvirzītie priekšnoteikumi.

5.1. Attieksme pret bērniem

Tas, kādi ir sieviešu nākotnes plāni saistībā ar bērnu radīšanu, ir saistīts ar to, kāda viņām ir attieksme pret bērniem. Intervijās pētījuma dalībniecēm tika uzdots jautājums par to, ko pozitīvu vai negatīvu viņas sagaida, kad izlems kļūt par māmiņu. Pozitīvās atbildes bija saistītas ar gaidām par emocionālo papildījumu, prieku un pieredzi, ko sniedz bērni, un vērtībām, kuras mainās.

Minot pozitīvos aspektus, sievietes bieži norādīja emocionālo papildījumu, ko sniedz bērns. Cilvēkiem nereti ir bijusi vēlme turpināt savu dzimtu, kas, iespējams, liek just gandarījumu par paša dzīvi. To labi parāda citāts no intervijas ar Alīnu (27 gadi): *“Tas ir tāds emocionāls papildījums. Tu tomēr lepojies arī, ka turpini ģimenes koku ar savu atvasi.”* Alīna šo emocionālo papildījumu raksturo kā lepnumu par sevi un savu bērnu. Emocionālo papildījumu

var uzlūkot arī no pāra skatu punkta. Šādā redzējumā bērns ir kā kopīgo attiecību piepildījums. Kā divu cilvēku emocionālo saišu ciešuma atspoguļojums. Šajā kontekstā Anete (31 gads) izteicās šādi: *“Pozitīvi laikam ir tas, ka bērns ir kaut kas savs, kāds par ko rūpēties. Vari ar cilvēku, ar kuru tev ir bērns, būt tāds pilnīgs.”* Anetei emocionālais piepildījums attiecībās izpaužas kopīgās rūpēs par pāra bērnu. Autoresprāt, izsakoties, ka bērns ir kaut kas savs, Anetes teiktajā var just privātuma elementu.

Visbiežāk minētie pozitīvie aspekti bija saistīti ar prieku un pieredzi, ko sievietes gūst no bērniem. Sievietes, runājot par prieku, ko bērns dod, minēja vairākus piemērus un iemeslus tam. Piemēram, Kintija (32 gadi) prieku saskata mazajos dzīves mirkļos ar bērnu: *“Protams, būtu arī skaisti. Mazs bēbītis skaisti saģērbts, rotaļas ar mantiņām. Šūpotos un smilškastē spēlētos. Būtu daudz citu skaistu mirkļu dzīvē. Lai gan citi vecāki daudz čīkst, es ticu, ka puse no tā ir skaistu mirkļu.”* Viņa norāda uz ikdienas mirkļiem un saista tos ar prieku, bet arī piemin iespējamās grūtības. Ņemot informāciju no citiem jaunajiem vecākiem, viņa to ir uztvērusi kā čīkstēšanu, kas norāda uz to, ka vecāku attieksme varētu būt pozitīvāka, jo viņa rūpēs par bērnu nesaskata tikai grūto. Savukārt, Alīna (27 gadi) prieku saskata nedaudz citā aspektā: *“Piedzīvot kā viņš aug. Tas ir prieks sevi ieguldīt kādā.”* Viņa atzīst, ka bērna audzināšana viņai ļautu sniegt kādam mīlestības un rūpju emocijas. Runājot vairāk par pieredzi, autore secina, ka intervēto sieviešu skatījums uz bērniem ir kā dabisku dzīves posms un vēlme to piedzīvot. Bērni dzīvē sniegtu ko nebijušu, bet gaidītu. Kā piemēru var izcelt Lienas un Sanitas teikto:

“Sagaidu jaunas, nebijušas, pozitīvas emocijas, kā arī jaunu dzīves posmu, atšķirīgu ikdienu no līdz šim esošās, jaunas rūpes un daudz, daudz prieka.” (Liene, 37)

“Viss, kas ir saistīts ar bērnu ir ļoti skaisti un emocionāli. Tā liekas dabiska cilvēka vēlme.” (Sanita, 35)

Vēl viens pozitīvais aspekts attieksmē pret bērniem tika saistīts ar vērtībām. Pirmkārt, tās ir vērtību izmaiņas: *“Pozitīvi man liekas tas, ka bērns dzīvē nostāda pareizās vērtības pareizajās vietās. Tu saproti, kur ir īstais fokuss. Tu kļūsti dvēseliskās un laid emocijas vairāk uz āru.”* Inga (33 gadi) šeit norāda uz pozitīvu vērtību izmaiņām, sakot, ka bērns pozitīvi ievirza dzīves mērķus. Otrkārt, tā ir iespēja savas vērtības nodot bērnam. Maija (28 gadi) norāda, ka audzinot bērnu, viņa var iepazīstināt viņu ar savu pasaules redzējumu: *“Liekas forši doma, ka tu audzini*

jaunu cilvēku, kurš iepazīs pasauli caur tavām acīm. Tu viņā ieliksi pasaules redzējumu, kas radīsies no tā, kā tu to redzi.” Tomēr ne visas sievietes šo saistīja ar pozitīvu skatījumu. Inga (33 gadi) izjūt satraukumu, apzinoties savas ietekmes spēku: *“Mani satrauc tas vai es ieaudzinātu bērņā kādas pareizās lietas, nevis kādus kompleksus. Kādas vērtības, kas viņam varētu pēc tam traucēt.”*

Runājot par to, kāda intervētajām sievietēm ir attieksme pret bērņiem, parādījās arī negatīvs viedoklis. Norādītie negatīvie aspekti tika saistīti ar uztraukumu, smaguma izjūtām un neizpratni par pieejamo informāciju.

Lielākā daļa intervēto sieviešu izrādīja lielāku vai mazāku uztraukumu pret bērņiem. Anitu (38 gadi) visvairāk uztrauc fiziskais nogurums, ko prasa bērņi, un ieguldītā laika apjoms: *“Bet tai pat laikā tur ir ārpriāts cik daudz darba un tas ir nogurdinoši. Tā enerģija un laiks.”* Bet Maiju (28 gadi) vairāk uztrauc grūtniecības ietekme uz ķermeni un dzemdības: *“Mani biedē visādas fiziskās lietas. Izmaiņas ķermenī grūtniecības laikā, arī pašas dzemdības.”* Savukārt Anete (31 gads) satraucas par bērņa veselības jautājumiem: *“Uztrauc arī jautājums, vai bērņs piedzims vesels. Vai nebūs slimošanas, slimnīcas un uztraukums.”* Visu šo sieviešu izrādītais satraukums pēc autores domām ir attiecināms uz kāda veida neizpratni par nezināmo. Ir saprotams, ka katra vecāka pieredze ir individuāla un katra emocijas ir citādākas. Tas veicina nenoteiktību par gaidāmo, kas secīgi rada satraukumu.

Daļa intervēto sieviešu atklāja, ka bērņi viņām asociējas kā smagums nasta vai traucēklis. Bērņi var traucēt individuālajām interesēm, piemēram, hobijiem vai ceļošanai. Autorespriāt, tādi priekšstati sievietēm var likt justies ierobežotām, tāpēc bērņus nenostādīt kā prioritāti. Citām sievietēm šādas asociācijas ir veidojušās no personīgās pieredzes. Uzaugot jūtamu ietekmi var atstāt vecāku izjūtas pret bērņiem. Jo vecāki vairāk izrāda grūtības, ar kurām viņi ir saskārušies audzināšanas un rūpju procesos, jo mazāk bērņs var justies gaidīts, mīlēts un prieku radošs. Šīs izjūtas demonstrē citāti no intervijām ar Kintiju un Maiju:

“Mēs ar vīru uzaugām tādā vidē, kurā tika pārmests, ka tu esi. Vajadzīgas drēbes un viss cits. Man ilgi asociācijas ar bērņiem ir bijis ārkārtīgs smagums, ko manī ieaudzināja vecāki. Es viņiem biju kā nasta. Es savam bērņam nekad negribētu tā likt justies.”

(Kintija, 32)

“Man pašai līdz šim vienmēr ir bijis priekšstats, ka bērni traucē. Aizbraukt kaut kur, piemēram. Protams, tu vairs nevari būt tik brīvs. Kad ir bērni tu esi ierobežots.” (Maija, 28)

Cilvēki par bērniem izsakās dažādi, tāpēc izplatītā informācija var radīt gan pozitīvas, gan negatīvas sajūtas un pārdomas. Kintija (32 gadi) atklāja, ka viņai dažreiz ir grūti izšķirt maldīgu viedokli no patiesības: *“Dažreiz ir grūti saprast, kas ir kādas emocionālas traumas, kas ir stereotipi, kas ir vienkārši čīkstēšana. Varbūt tā nemaz nav, bet šķiet, ka liela daļa patiesības tajā visā ir.”* Tomēr, patiesību bērnu radīšanas kontekstā var uzzināt pamatā no personīgās pieredzes, jo katra attieksme ietekmē rezultātu. Piemēram, Anete (31 gads) izjūt vairāk skeptisku kā pozitīvu attieksmi pret bērniem, jo informācija, ar ko viņa visbiežāk sakaras, ir vairāk negatīva. Autoresprāt, tas tiešā veidā ir ietekmējis viņu sajūtas par bērnu radīšanas vēlmēm:

“Man ir divējādas sajūtas, jo visur medijos un sociālajos tīklos runā par to, ka māmiņu dzīve nemaz nav tik forša. Man apkārt liekas vairāk ir tāda negatīvāka informācijas telpa. Dažreiz tev liekas, ka visi cilvēki domā tāpat kā tu, tikai tāpēc, ka tu esi tādā informācijas burbulī. Tāpēc varu teikt, ka man apkārt ir tāds skeptisks burbulis.” (Anete, 31)

Pastāv teiciens par to, ka katrs cilvēks ir pats savas laimes kalējs. Ar līdzīgu attieksmi var lūkoties arī uz bērniem. Ja sieviete ar bērniem sagaida uztraukumu, fizisku nogurumu, brīvības zudumu u.c. negatīvas sajūtas, ir lielāka iespēja, ka viņa tās arī piedzīvos. Attiecīgi to pašu var teikt par pozitīvām gaidām, kas raisa pozitīvas sajūtas. Dažas sievietes intervijās izteicās, ka šīs sajūtas pamatā ir atkarīgas no indivīda, nevis no bērna: *“Principā tas var būt tikai pozitīvs, bet cik tas ir pozitīvs ir ļoti atkarīgs no katra paša.”* (Inga, 33)

Analizējot attieksmi pret bērniem kategoriju, tika atklāta saistība arī ar pieredzi ar bērniem. Autore secina, ka tas, kāda pieredze sievietēm ir bijusi ar bērniem, ietekmēja viņu attieksmi pret bērniem. Intervijās par to tiešs jautājums netika uzdots, bet sievietes par to stāstīja, atklājot sajūtas par apkārtējo cilvēku bērniem. Lielākā daļa intervēto sieviešu izrādīja bailes par nezināmo. Pasaules ar bērniem svešums tika uzlūkots kā šķērslis vēlmēm kļūt par māti. Pieredzes un saskarsmes trūkuma dēļ ar bērniem, sievietes bieži lietoja vārdu “bailes”, runājot par kontaktu ar bērniem. Piemēram, Alīnai (27 gadi) bail pieskarties bērniem, viņus turēt vai

spēlēties ar viņiem: *“Es esmu jaunākais bērns un man īsti nav bijusi iespēja auklēties ar maziem bērniem. Tāpēc ir nedaudz bailīgi, ja iedod klēpi turēt un spēlēties. Liekas, ka kaut ko nepareizi izdarīšu.”* Viņa apzinās bērnu trauslo dabu un baidās radīt negatīvu ietekmi. Tādās situācijās bieži mierinājumu rada apkārtējo atbalsts, piemēram, palīdzības lūgšana saviem vecākiem, vai cilvēkiem ar pieredzi. Maija (28 gadi) arī ir izjutusi līdzīgas sajūtas, bet viņa norādīja, ka šādas sajūtas esot dabiskas sievietēm, kurām ir bijis mazs kontakts ar bērniem: *“Biedē arī, ka nemācēšu apieties ar bērnu. Bet tas laikam ir normāli. Tāpēc ir zvans mammai.”*

Kintijai (32 gadi) bailes raisīja arī bērni publiskajā telpā – veikalos vai kafejnīcās. Situācijās, kad kāds bērns sāktu raudāt vai kliegt, viņas pirmās izjūtās bija par pāridarījumu: *“Līdz šim, redzot mazu bērnu, mani vairāk pārņēma šausmas. Ja redzu bērnu raudam ir bijis liels līdz pārdzīvojums. Tagad es sāku saprast, kāpēc viņš varētu raudāt.”* Kintija norāda, ka šīs izjūtās ir mainījušās pateicoties tam, ka viņa ir sākusi vairāk izprast bērnus. Saprast, ka dažādos vecumos notiek dažādi attīstības procesi, kas ietekmē bērnu uzvedību. Anetei (31 gads) ir bijušas līdzīgas bailes par saskarsmi ar bērniem, bet viņas gadījumā šo apstākli pastiprina ne tikai tas, ka viņai nav bijusi saskarsme ar maziem bērniem, bet arī tas, ka viņas partnerim jau ir bērns no iepriekšējām attiecībām, kurš periodiski ir dzīvojis ar viņiem kopā. Viņas apstākļi ir devuši tuvāku māmiņas lomu, bet neizpratne un bailes ir pastiprinājis tas, ka tas nav viņas bērns: *“Kad mēs iepazināmies viņam (partnera bērnam) bija nepilni trīs gadi. Tā man bija absolūti pirmā pieredze ar mazu bērnu. Es nezināju ko ar bērniem darīt un kā ar viņiem runāt. Drauga bērnam es sākuma vispār nezināju kā pieiet, ko runāt, kā aiztikt.”*

Kaut gan lielākajai daļai sieviešu nav bijusi pieredze ar bērniem, tās, kurām tāda ir bijusi, atzina, ka viņu pieredze ir pozitīvi ietekmējusi pašu vēlmi radīt bērnus. Piemēram, Anita (38 gadi) ir bieži auklējusi savas māšas bērnu. Šo pieredzi viņa raksturo pozitīvi: *“Man ir bijusi diezgan liela pieredze ar māšas bērnu auklēšanu. Tajā jau ir prieks un tad es iedomājos kā varētu būt ar savējo.”* Šajā intervijas fragmentā Anita norāda uz spēcīgām emocijām. Emocijas, kuras rada prieks par attiecībām ar māšas bērnu. Viņai pašai jau ir salīdzinoši spēcīga vēlme pēc bērniem, tādēļ šo pieredzi viņa uztver kā nelielu ieskatu. Viņa redz kādas varētu būt sajūtas par attiecībām ar savu bērnu.

Kopumā autore secina, ka izpaužot savu attieksmi pret bērniem sieviešu atbildēs ir jūtams duālisms. Visas sievietes norādīja gan pozitīvus, gan negatīvus aspektus. Pat tās, kuras sākotnēji izteicās, ka neko negatīvu neredz, intervijas laikā minēja kādas negatīvas saistības vai pārdomas.

Skaitliski vairāk tomēr tika izteikti negatīvie aspekti. Tas cieši sasaistās ar pieredzes trūkumu, kas rosina neizpratni un bailes. Pēc plānotās uzvedības teorijas uzvedība tiks veikta, ja tā tiek vērtēta pozitīvi. Šajā gadījumā uzvedība tiek vērtēta pozitīvi, bet pozitīvos vērtējumus bieži nomāc uztraukums, smaguma izjūtas un neizpratne par pieejamo informāciju. Šāda sākotnējā pozīcija jau rada nelabvēlīgākus apstākļus izvēlei par bērnu radīšanu.

5.2. Vēlmes un nodomi

Viens no pētījuma pētnieciskajiem jautājumiem tika izvirzīts, kādas ir bērnu radīšanas vēlmes un nolūki sievietēm, tāpēc intervijās pētījuma dalībniecēm tik jautāts par to, vai viņas vēlas bērnus, cik bērnus viņas vēlētos, un, kad viņas vēlētos bērnu.

Apkopojot pētījuma dalībnieču atbildes, autore secina, ka lielākā daļa intervēto sieviešu vēlas radīt bērnus, astoņas no vienpadsmit. No tām astoņām sievietēm, kuras vēlas radīt bērnus, tikai trīs to vēlas patreiz vai tuvākajā laikā. Sešas sievietes bērnu radīšanu atliek – divas apsver bērnu radīšanu pēc trīs vai četriem gadiem, viena pēc četriem vai pieciem gadiem, bet divas sievietes bērnu radīšanu ir atlikušas uz nenoteiktu laiku. No atlikušajām trīs sievietēm divas atzina, ka vēl nav izlēmušas par to, vai viņas vēlas vai nevēlas radīt bērnus, un viena sieviete atzina, ka patreiz bērnus nevēlas. Sievietes, kuras atliek bērnu radīšanu uz konkrētāku vai nenoteiktu laiku, bija vecumā no 25 līdz 37 gadiem. Jaunākas sievietes uz savām iespējām radīt bērnus lūkojās pozitīvāk, bet vecākas sievietes biežāk racionalizēja savas iespējas, par to, ka viņu bērnu radīšanas laiks vēl nav beidzies. Ņemot vērā intervēto sieviešu bērnu radīšanas vēlmes, autore novēroja, ka sieviešu iekšējās sajūtas par ģimeni, par partnera vēlmēm, par racionālām izvēlēm, kā arī par atlikušo laiku, tiešā veidā ietekmē viņu bērnu radīšanas nodomus. Detalizētāk par to šīs apakšnodaļas turpinājumā.

Sieviešu iekšējās sajūtas intervijās atklājās kā būtisks apsvērumi. Tikai divas intervētās sievietes atklāja, ka ģimene, tai skaitā bērni, viņām patreiz ir prioritāte, salīdzinājumā ar citām dzīves vēlmēm un mērķiem. Tās sievietes, kuras vēlas radīt bērnus, bet šo notikumu atliek, atzina, ka viņas gaida precīzāku sajūtu. Linda (30 gadi) šo sajūtu raksturo kā izaugšanu: *“Ir jāizaug līdz tam brīdi, kad tu to bērnu vēlies.”* Savukārt, Sanita (35 gadi) gaida sajūtu par skaidrāku nākotnes izpratni: *“Tagad arī gribētos, bet vēl nav tāda sajūta, kā ar pirmajām attiecībām. Vēl nav tik pārlicinoša nākotnes vīzija.”* Autorei tas liek secināt, ka šo sieviešu vidū pastāv uzskats par kādu brieduma stāvokļa sasniegšanu. Precīzāk sakot, vēlēšanās radīt bērnus kā personīgā brieduma sajūtu sasniegšana. Tātad, ja sieviete neizjūt iekšējo briedumu, šīs sajūtas

neveicina vēlmi pēc bērniem, ko arī atzina dažas intervētās sievietes. Pat, ja viņas nākotnē bērnus vēlas, brieduma izjūtu neesamība šos plānus neizvirza prioritārā lomā.

Izjustās vai neizjustās brieduma sajūtas vairākas pētījuma dalībnieces saista ar racionālām pārdomām. Piemēram, Kintija (32 gadi) vēlas bērnus, bet to patreiz neuzkasta par racionālu lēmumu: *“Ir vairāki iemesli, kāpēc tas šobrīd nebūtu racionāli saprātīgi. Vienīgais iemesls būtu tīra griba.”* Tātad, brieduma izjūtas par bērnu radīšanu tiktu realizētas, ja sievietes racionālie apsvērumi netiktu uzskatīti kā šķērslis. No tā var secināt, ka Kintija un viņai līdzīgi domājošas sievietes bērnu radīšanu vairāk uzlūko kā pārdomātu lēmumu un neskatās tikai uz sajūtām. Bet ir būtiski piebilst, ka spēcīgākas vai izteiktākas sajūtas par vēlmi pēc bērniem, autoresprāt, ietekmētu arī racionālos apsvērumus. Jo mazāk pārliecinātas par savām sajūtās sievietes jūtas, jo vairāk racionalizētu šķēršļu vai iemeslu pret bērnu radīšanu tuvākajā laikā sievietes saskata, jo ilgāk viņas varētu atlikt izvēli par bērnu radīšanu. Bet, iespējams, tas ir arī atkarīgs no cilvēka personības. Cilvēku, kuri dažādas dzīves izvēles rūpīgi izvērtē, to darīs arī saistībā par bērnu radīšanu. Anete (31 gads) to uzlūko kā pasaules kārtību: *“Varbūt tāda ir tā pasaules kārtība – domātāji domā (atliek), darītāji dara.”*

Gan sajūtas, gan racionāli apsvērumu spilgti izpaudās saistībā ar intervēto sieviešu partneru vēlmēm. Ir skaidrs, ka bērnu radīšana ir divu cilvēku izvēle. Ja sieviete vēlas bērnus, bet viņai nav partneris vai esošais partneris vēl nevēlas bērnus, dabiskā veidā bērnu radīšana viņām nav iespējama. Lielākā daļa intervēto sieviešu, kurām ir partneris, pārsvarā atzina, ka bērnu radīšanas tēma savā starpā ir apspriesta, bet vēl nav veikts abpusējs lēmums par to. Tam kā piemēru var minēt Anitas (38 gadi) teikto: *“Viņš nav pret, bet mēs vēl neesam vienojušies – nu tad darām.”* Bet divās intervijās atklājās, ka partnerattiecībās tieši vīrieši ir tie, kuri aktīvi virza sarunas par bērnu radīšanu. Intervijās pētījuma dalībniecēm tika uzdots jautājums arī par to, kā viņas justos vai ko darītu, ja viņu partneris nevēlētos vai vēl nebūtu gatavs bērniem. Šajā jautājumā intervētās sievietes biežāk sliecās pārdomāt savas attiecības, nevis savas bērnu radīšanas vēlmes: *“Es iesprūstu pārdomās. Jautājums, vai es tiešām gribētu būt attiecībās ar cilvēku, kurš negrib bērnus, jo es vēlos.”* No tā autore var secināt, ka sievietēm, kuras izteicās līdzīgi Inesei (25 gadi), bērnu radīšana ir nostādīts kā būtisks dzīves mērķis. Viena sieviete pat atzina, ka līdzīgās pārdomās jau ir pagātnē nonākusi. Viņa ziedoja savas tā laika attiecības, jo partneris nevēlējās bērnus, lai nākotnē dotu sev iespējamību radīt bērnus ar kādu citu partneri, kurš to arī vēlētos.

Runājot par sieviešu nodomiem un vēlmēm, pētījuma dalībniecēm tika uzdots jautājums par to, vai viņām izdotos realizēt savas vēlmes. Analizējot intervēto sieviešu atbildes, autore viņu atbildēs novēroja saistību ar vecumu. Jo jaunāka sieviete, jo pārliecinātāka viņa jutās:

Es jūtos absolūti droša, ka mums izdosies to realizēt. (Inese, 25)

Es nedomāju, ka man ir mazākas iespējas kā kādam citam realizēt ģimeni. (Alīna, 27)

Ja veselība ļaus, domāju, ka vienu noteikti izdosies paspēt. (Agnese, 31)

Ļoti ceru, ka sanāks, jo es tiešām to vēlos un esmu tam gatava. (Liene, 37)

Inese (25 gadi) jūtas absolūti droša, Alīna (27 gadi) sev saskata tik pat lielas iespējas kā citām, Agnese (31 gads) apsver veselības aspektus un Liene (37 gadi) vairs nejūtas pārliecināta, bet vēl cerīga. Šie atbilžu piemēri, autoresprāt, labi parāda pārliecības attīstību, varētu teikt, pat zudumu vecumam pieaugot. Sievietēm līdz 30 gadiem iespējas neliekas ierobežotas, bet jau ap 30 gadiem viņas sāk vairāk apsvērt veselības problēmu iespējamību. Tuvojoties 40 gadiem, pārliecība jau ir ievērojami mazinājusies un atlikušas tikai cerības. Tādēļ dažas no intervētajām sievietēm jau ir izjutušas nožēlu: *“Man pat ir nedaudz žēl, ka dzīve tā ir sanākusi. Es būtu gribējusi ātrāk.”* Tas sasaistās ar teorijā secināto par to, ka ilgstoši atliekot bērnu radīšanu, sievietes var just nepiepildījumu un pat nožēlu, jo viņu vēlmes netika realizētas.

Gadījumos, kad pāris saskaras ar kādām reproduktīvās veselības problēmām vai vecuma dēļ viņiem vairs nevar būt bērni, ir iespējams apsvērt dažādas alternatīvas. Par tām tika uzdots jautājums intervijās. Lielākā daļa intervēto sieviešu izteica bērnu adopciju kā alternatīvu. Piemēram, Anita (38 gadi), apzinoties savu vecumu, ir par to daudz domājusi: *“Ja man nevarētu, es noteikti apsvērtu iespēju par adopciju.”* Lietojot vārdu “noteikti” var redzēt, ka viņas vēlme pēc bērna ir spēcīgāka par vēlmi pēc bioloģiska bērna. Dažas sievietes arī atklāja, ka ir par to diskutējušas ar saviem partneriem, bet lielākā daļa par to izteikti nebija domājušas. Runājot par adopciju, intervētās sievietes to bieži raksturoja kā iespēju kādam sniegt savas rūpes un mīlestību. Tomēr ne visas sievietes bija atvērtas pret adopciju. Piemēram, Anete (31 gads) to visticamāk neapsvērtu, jo piedalās partnera bērna audzināšanā: *“Ja man nevarētu būt bērni, pie esošajiem apstākļiem es laikam neapsvērtu alternatīvas, jo savā ziņā man jau ir bērns.”* Savukārt, Kintija (32 gadi) atklāja, ka viņa ir vairāk vai mazāk samierinājusies ar iespējamību, ka viņai nevarētu būt bērni: *“Pirms pāris gadiem es gāju cauri tādām emocijām, jo tajā brīdī*

izskatījās, ka man nevarētu būt bērni. Tas bija tāds dīvains pārdzīvojums, par to, ko it kā negribās.” Bijušās un patreizējās veselības problēma viņā nav veicinājušas vēlmi pēc bērniem, ne tikai bioloģiskiem, bet arī adoptētiem. Intervijās tika pieminētas arī medicīniskas alternatīvas, piemēram, mākslīgā apaugļošana, bet par tām runāja tikai dažas sievietes. Viņuprāt, tā ir iespēja, bet viņām tā nelikās dabiska. Autoresprāt, tas, ka lielākā daļa sieviešu apsver bērnu adopciju, norāda uz to, ka pētījuma dalībnieču vēlme pēc bērniem viņām ir diezgan spēcīga. Jo spēcīgāka viņām būs šī vēlme, jo lielāka iespēja, ka viņas mazāk atliks bērnu radīšanu.

Kopumā var secināt, ka lielākā daļa intervēto sieviešu vēlas radīt bērnus un ir veidojušas precīzākus nodomus, bet lielākā daļa no šīm sievietēm izvēli atliek. Četras no intervētajām sievietēm bērnu radīšanu ir atlikušas uz nenoteiktu laiku vai vēl nav izlēmušas par to. Viņām pastāv vislielākais risks palikt bez bērniem. Šīs sievietes, iespējams, var neveikt apzinātu izvēli neradīt bērnus, bet tāpat var nonākt tādā situācijā. Beringtone prognozēja, ka aptuveni 22% sieviešu dzimušas pēc 1990.gada varētu neradīt bērnus, bet izglītotu sieviešu vidū pieaugums būtu vēl lielāks. Šī pētījuma rezultātos novērojama līdzīga prognoze, jo iepriekš minētās četras sievietes ir vecumā līdz 31 gadam.

5.3. Atbalsts

Pētījuma dalībniecēm intervijās tika uzdoti dažādi jautājumi saistībā ar atbalstu. Sievietes stāstīja par atbalstu savā bērnībā, ģimenes, draugu un partnera atbalstu audzinot bērnus, kā arī par valsts atbalsta pasākumiem. Tādēļ tika izveidota atsevišķa diskursa kategorija, par kuru sīkāk tik runāts šajā apakšnodaļā.

Atbalsta kategorijas kontekstā, autorei bija svarīgi noskaidrot, kādu atbalstu pētījuma dalībnieces ir izjutušas savā bērnībā, un, kā viņas to vērtē. Gandrīz puse no intervētajām sievietēm bērnībā dzīvoja kopā ar saviem vecvecākiem, tādēļ viņām bija izteikti jūtama vecvecāku iesaiste rūpēs un audzināšanā. Dažas sievietes arī atklāja, ka bērnībā neapmeklēja pirmsskolas izglītības iestādes, tieši tādēļ, ka vecvecākiem bija iespēja pieskatīt viņas, kamēr viņu vecāki pa dienu bija darba gaitās. Tātad, vecākiem nebija jāuztraucas par bērnu pieskatīšanu, jo viņiem bija jūtams pietiekams atbalsts. Alīna (27 gadi) ir viena no šīm sievietēm. Kaut gan vecvecāki nedzīvoja vienā mājsaimniecībā, tā pat bija liels atbalsts. Viņai pie vecvecākiem bija kā otrās mājas: *“Bērnībā bija atbalsts no tēva vecākiem, kas arī dzīvoja Rojā. Pie viņiem bija kā otrās mājas.”* Vecvecāku lielās iesaistes dēļ dažas intervētās sievietes atzina,

ka savā bērībā vecvecāku lomu atceras vairāk pat kā vecāku. Viens no tā pamatojumiem ir saistīts ar skaistajām vasaras atmiņām – laiku kas tika pavadīts laukos. Otrs pamatojums ir vairāk saistīts ar vecāku biežo prombūtni daudz esot darbā. Kopumā var teikt, ka pētījuma dalībnieces bērībā būtisku atbalstu ir jutušas tieši no vecvecākiem. Šī pieredze viņām ir bieži devusi ieguldījumu personībā un dzīves uzskatos jeb vērtībās, kuras iemācījuši vecvecāki.

Runājot par atbalstu pēc bērna piedzimšanas, lielākā daļa pētījuma dalībnieču atzina, ka viņām būtu ļoti svarīgs atbalsts no ģimenes, draugiem vai partnera. Daļa šo sievietes jutās diezgan pārliecinātas, ka tādu atbalstu arī saņemtu. Piemēram, Alīna (31 gadi) jūtas pārliecināta par atbalstu no vecvecākiem, bet Agnese (31 gadi) vairāk no vecākiem, savukārt, Inese (25 gadi) no draugiem, un Anita (38 gadi) no partnera:

Vecvecākiem būtu prieks, tāpēc arī palīdzētu. (Alīna, 31)

Es zinu arī, ka vecāki uz 1000% mēģinātu palīdzēt. (Agnese, 31)

Zinot cik man ir labi draugi, es pat varēju nepieskatīt savus bērnus, tie bieži būs viņi.

(Inese, 25)

Es ļoti sagaidu, ka otra pusīte aktīvi iesaistās audzināšanā. (Anita, 38)

Autore secina, ka lielākā daļa sievietes gaida un vairāk vai mazāk ir pārliecinātas par atbalstu pēc bērna piedzimšanas no kādu tuvu cilvēku puses. Tomēr bija arī dažas pētījuma dalībnieces, kurām šādas pārliecības nav, piemēram, Kintija (32 gadi): *“Ir grūti, ja tev liekas, ka visa nasta ir tikai uz taviem pleciem. Svarīgs ir tas atbalsts. Mums palielam pašlaik tāda atbalsta nebūtu.”* Rūpes par bērnu bez jebkāda atbalsta tiek raksturotas kā nasta. Šādas izjūtas rada bažas un, iespējams, arī veicina bērnu radīšanas atlikšanu.

Intervijās pētījuma dalībniecēm tika arī uzdots jautājums par to, kā valsts vai pašvaldību iestādes var motivēt sievietes radīt bērnus. Sievietes atbildēs, galvenokārt, tika runāts par dažādiem atbalsta pasākumiem. Tika novērtēts jau pieejamais atbalsts, izteikti ieteikumi un diskutēts par to, vai tiem ir kāda ietekme.

Izvērtējot jau pieejamos ģimenes atbalsta pasākumus, sievietes visbiežāk norādīja uz problemātiku pirmsskolas izglītības iestāžu pieejamībā. Sievietes norādīja, ka ir pārāk garas rinda uz valsts pirmsskolas izglītības iestādēm, un gaidīšana tajās pat neko negarantē. Tādās situācijās vecāki bieži izvēlas vai pat ir spiesti meklēt privātās pirmsskolas izglītības iestādes. To labi demonstrē Sanitas (35 gadi) teiktais: *“Arī kad ir laiks atgriezties darbā, bet nav bērnu dārzis,*

tas ģimeni noliek tādā ģīlnieku pozīcijā. Viņi būtu gatavi iet strādāt, bet viņi nevar, jo nav, kas pieskata bērnu. Bet ja viņi paliek mājās, nav pietiekamu ienākumu.” Autore vēlas izcelt to, ka Sanita šādu situāciju raksturo kā ģīlnieku pozīciju, kas norāda uz bezizejas sajūtu. Nedaudz pozitīvāk intervētās sievietes vērtē pilsētas vidi. Vairākas sievietes atzina, ka vides piemērotība ģimenēm ar bērniem ir diezgan svarīga, un tā pēdējos gados, vismaz Rīgā, ir ievērojami uzlabojusies. Šīs sievietes norādīja, ka ir ratiņu uzbraucamie celiņi gan uz ielām, gan transportā. Arī rotaļlaukumu daudzums un kvalitāte esot ievērojami uzlabojusies. Četras intervētās sievietes norādīja arī uz to, cik problemātiski mēdz būt mājokļa iegāde jaunažiem vecākiem. Viņas norādīja, ka mājokļa jautājumā valsts atbalsts, piemēram, pirmās iemaksas nosacījumos hipotekārajam kredītam, būtu daudz vērtīgāks, kā necīga “māmiņu algu” palielināšana. Tomēr no šīm četrām sievietēm tikai viena zināja, ka šāda programma (“Altum”) jau pastāv. Pieejamos ģimenes atbalsta pasākumus tikai viena intervētā sieviete, Anete (31 gads), vērtēja kā pietiekamus: *“Ja tā ieklausās ir diezgan daudz atbalsta pasākumi. Pat bezmaksas kursi, piemēram, jaunajām māmiņām. Tā kā, ja meklē, man liekas, ka iespēju ir diezgan daudz.”*

Pētījuma dalībnieces intervijās izteica arī dažādus ieteikumus. Autore vēlas izcelt trīs interesantākos. Inese (25 gadi) iedvesmojas no citu valstu pieredzes: *“Man ļoti patīk Zviedrijas vai Norvēģijas piemērs. Jaunajiem vecākiem iedot kasti ar visādām bērnu lietām, bet pašu kasti var pārveidot kā gultiņu ar matraci. ... būtu ļoti labi, ja valsts varētu ko līdzīgu dot.”* (Inese, 25) Ineses minētais piemērs nāk no Somijas. Vairāk kā 80 gadu garumā Somijas jaunajiem vecākiem ir iespēja saņemt šāda kastes, kuras piešķir valsts. Tajās sakomplektētas bērnu drēbītes, gultas veļa, rotaļlietas un pati kaste kalpo kā silīte (BBC, 2013). Šāds valsts piešķirts ģimenes atbalsts katram bērnam nodrošinātu vienlīdzīgu starta pozīciju neatkarīgi no vecāku finansiālās situācijas. Interesantu ieteikumu izteica arī Kintija (32 gadi): *“Būtu noderīgi kādi dokumentālie raidījumu vecākiem. Piemēram, “Ķepa uz sirds” tiek skatīti kādi audzināšanas momenti par dzīvniekiem. Līdzīgā kontekstā priekš vecākiem. Padomi kā tikt galā.”* Kintija šeit norāda vairāk uz tām sievietēm, kurām ir maza pieredze ar bērniem. Autoresprāt, pieredzes trūkums ar maziem bērniem var būt kā šķērslis, īpaši, ja apkārtesošā informācija ir vairāk negatīva. Tāpēc šādi raidījumi varētu sniegt arī pozitīvus piemērus un pats galvenais dzīvi ar bērniem padarītu tuvāku un saprotamāku. Kā trešo piemēru autore vēlas minēt Ineses (25 gadi) ideju par psihoterapeita pakalpojumiem: *“Derētu apmaksāts psihoterapeits. Tas varētu palīdzēt sievietēm emocionāli sevi nostiprināt.”* Kā iepriekšējā diskursa kategorijā par nodomiem un vēlmēm tika secināts,

sieviešu iekšējās sajūtas par ģimeni ietekmē viņu bērnu radīšanas nodomus. Piedāvājot sievietēm apmaksātus psihoterapeita pakalpojumus, viņas, iespējams, labāk spētu izprast šīs sajūtas. Saprast vai viņas vēlas vai nevēlas bērnus un kāpēc viņām ir šādas sajūtas. Kā arī, izvērtēt nākotnes vēlmes, piemēram, starp karjeru un ģimeni.

Kaut gan par ģimenes atbalsta pasākumiem intervijās tika daudz diskutēts, gandrīz visas sievietes neuzskata, ka viņu vai citu sieviešu domas var lielā mērā ietekmēt valsts. Izteikti tika pasusts viedoklis, ka sievietes motivēt agrāk radīt bērnus, nevar ar finansiālu atbalstu tiešu maksājumu formā. Tātad, ja sieviete nevēlēšies tagad vai arī vēlāk bērnus, valsts šo izvēli nevar ietekmēt. Vai, ja sievietei prioritāte būs karjera, ģimene vienmēr būs sekundāra. Dažas sievietes izteicās, ka vispārīgi cilvēki no ārpuses viņas izvēli īsti nevar ietekmēt, tāpēc valsts to var vēl mazāk. Dažās intervijās izskanēja komentāri par to, ka mūsdienās ir mainījies cilvēku dzīves ceļš, tāpēc vienīgais veids kā pozitīvi ietekmēt dzimstību būtu “pozitīva propaganda” sabiedriskajā informācijas telpā. Autoresprāt, šāda pieeja mazinātu sabiedrībā pastāvošos stereotipus, kas varētu mazināt sieviešu nepārliecinātību par bērnu radīšanu.

Kopumā autore secina, ka bērībā pieredzētais atbalsta modelis ir ietekmējis pētījuma dalībnieču gaidas un priekšstatus par atbalstu nākotnē, kad viņām piedzimtu pirmais bērniņš. Galvenokārt, viņas atbalstu sagaida no ģimenes, bet dažas sievietes to sagaida no draugiem vai partnera. Gandrīz visas sievietes arī jūtas pietiekami pārliecinātas, ka šādu atbalstu saņemtu, kad pienāktu tam laiks. Tomēr patreizējo atbalstu no valsts puses viņas vērtē vairāk negatīvi, vissliktāk vērtējot finansiālo atbalstu. Tas sakrīt ar teorētiskajā daļā minēto par to, ka vienīgā grupa, kuru pabalstu izmaiņas neietekmē ir augstu ienākumu grupa. Līdzīgas atziņas autore guva arī saistībā par teorijas daļā secināto, ka dzimstības rādītājus pozitīvi ietekmē bērnu aprūpes izmaksu samazināšanās un bērnu aprūpes pieejamības palielināšanās. Tas tiešā mērā saistās ar darba un ģimenes dzīves apvienošanu, jo sievietes norādīja uz pirmsskolas izglītības iestāžu problemātiku. Tas paredz vairākus apgrūtinājumus nākotnes karjeras plāniem.

5.4. Spiediens

Sieviešu iekšējās pārdomas mēdz ietekmēt apkārtējo cilvēku komentāri un viedokļi. Analizējot pētījumā iegūto informāciju, autore izveidoja diskursa kategoriju par spiedienu, kuru sievietes jūt vai nejūt no tuviniekiem un sabiedrības. Autore šo spiedienu asociē arī saistībā par laulību, vecumu un to, ka sievietes jūtas par citiem pāriem ar bērniem.

Intervijās sievietēm tika uzdots jautājums par to, vai viņas ir pieredzējušas no tuviniekiem kādus komentārus vai iedrošinājumus saistībā par bērnu radīšanu. Gandrīz visas sievietes atzina, ka ir piedzīvojušas kādus komentārus. Pārsvarā komentāri intervētajām sievietēm izskanēja no vecvecākiem. Piemēram, Inga (33 gadi) ir izjutusi to kā spiedienu: *“No vecmammās gan ir izjuts spiediens. Es zinu, ka viņa ļoti gaida mazbērnu.”* Arī Agnese ir saskārusies ar spiedienu, bet vairāk no darba kolēģu puses: *“No kolēģiem esmu daudz dzirdējusi, jau apnicis. Bet liek aizdomāties par to, ka varbūt vajadzētu.”* Agnese skaidroja, ka piedzīvotais spiediens ir nogurdinošs, bet tai pat laikā raisa pārdomas. Arī citas pētījuma dalībnieces atklāja, ka izjustais spiediens ir licis vairāk pievērsties pārdomām par bērnu radīšanas izvēli. Tomēr lielākā daļa sieviešu līdzīgus komentārus vai mudinājumus nav uztvērušas tiešā veidā kā spiedienu, kaut gan viņu teiktajā varēja noteikt pretējo. Autore secina, ka tuvinieku spiediens iespaido sieviešu sajūtas, bet lielākā daļa to cenšas neuztvert personīgi. Kā piemēru var minēt Anitas (38 gadi) teikto: *“Droši vien es tādās situācijās kaut ko atrunājos vai atbildu pa jokam.”* Anitas un citu sieviešu teiktais norāda uz to, ka tuvinieku spiediens tiek justs, bet netiek pieļauta tā ietekme uz personīgajām pārdomām.

Runājot par pētījuma dalībnieču izjusto spiedienu no tuviniekiem, sievietes dalījās savās sajūtās arī par spiedienu no sabiedrības. Visas intervētās sievietes atzina, ka sabiedrībā pastāv spiediens par bērnu radīšanu. Piemēram, Liene (37 gadi) to saista ar sabiedrībā pastāvošajiem stereotipiem: *“Stereotipi par to cik gados jāprecas un jādzemdē bērni ir jūtami. Taču katram ir sava dzīve un savs laiks.”* Autoresprāt, tas saistās ar vairāk tradicionālākām sabiedrības normām, kas sasaucas ar laiku, kad būtu pieņemts laulāties vai radīt bērnus, bet laika gaitā ir mainījušās cilvēku vērtības un kādreiz pieņemtās dzīves trajektorijas un notikumu laika plānojums. Arī pētījuma dalībnieces atzina, ka ievērojušas nobīdi bērnu plānošanā, to bieži skaidrojot kā individuālu izvēli: *“Mūsdienās ir liels sabiedrības spiediens, bet katram cilvēkam tas ir individuāli. Bet tagad sievietes liekas sāk aizvien vēlāk. Cilvēki vairāk pievēršas sev.”* Maijas (28) komentārs par pievēršanos sev sasaucas ar teorijas daļā gūtajām atziņām par individuālismu. Sabiedrība mazāk pievēršas tam kāpēc sievietes izvēlas atlikt bērnus, bet vairāk virspusēju vērtē to, ka šāda izvēle vēl nav veikta. Pat, ja tie ir individuāli apsvērumi, par to interese ir mazāka. Tā rezultātā sievietes var saskarties ar nepatīkamām sajūtām, kuras rada sabiedrības spiediens.

Visnegatīvāk intervētās sievietes vērtē, piemēram, interneta vidē, televīzijā vai radio. Dažas intervētās sievietes minēja, ka tas vairāk izpaužas cilvēku komentāros kādā no mediju

platformām. Anete (31 gads) to saista ar cilvēku neiecietību: *“Pa radio vienreiz dzirdēju raidījumu. Zvanīja komentēt, lielākoties vīrieši, ka tādas sievietes vajadzētu izsūtīt. Viņām neesot jēgas, jo valstij ir jāatrazojas. Viņas valstij neko nedod un mūsu bērniem būs jāuztur viņu pensijas. Es nesaprotu tādu neiecietību.”* Šādi komentāri no sabiedrības puses var radīt ļoti nepatīkamas sajūtas sievietēm, kuras vēl nejutas gatavas radīt bērnus. Autoresprāt, spiediens, nosodījums un neiecietība nevar veiksmīgi motivēt sievietes agrāk radīt bērnus. Līdz ar to šāda sabiedrības attieksme nevar pozitīvi ietekmēt dzimstību.

Pētījumu dalībniecēm tika uzdots arī jautājums par to, kā viņām liek justies tuvinieku vidū esošie pāri, kuriem jau ir bērni. Lielākā daļa to sieviešu, kurām tuvinieku lokā ir pāri ar bērniem izrādīja par to prieku nevis sarūgtinājumu, bet atklājās, ka vairākām tas raisa kādas pārdomas. Citām tas raisa pārdomas, citām tas liek justies uzmundrinoši, bet citām tas sniedz iespējamus piemērus. Bija arī gadījums, kurā tas lieks justies negodīgi. Maijas (28 gadi) gadījumā pārdomas bija par viņas dzīves vērtībām: *“Kad pirmajai drudzenei parādījās bērns, tās izjūtas bija ļoti dīvainas. Es par viņu priecājos, bet tajā pašā laikā raisīja domas, ka tu varbūt kaut ko palaid garām, varbūt tu kādām nepareizām vērtībām pievērs uzmanību.”* Maija nebija vienīgā līdzīgās pārdomās, tāpēc autore secina, ka arī no tuvinieku pāriem ar bērniem, sievietes izjūt spiedienu. Tas nav tieši izrādīts spiediens radīt bērnus, bet vairāk kā pārdomas veicinošs faktors. Pat, ja šāds spiediens rosina pārdomas, vairākas intervētās sievietes norādīja, ka savu lēmumu par bērnu radīšanu viņas nevēlas sasteigt tikai, lai iekļautos.

Pētījuma teorijas daļā tika secināts, ka sievietes vecums ir būtisks bērnu radīšanu ietekmējošs faktors, tādēļ intervijās sievietēm tika jautāts, kā tas viņām liek justies. Visas intervētās sievietes atzina, ka par saviem bērnu radīšanas nodomiem ir lielākā vai mazākā mērā domājušas arī vecuma kontekstā. Vairākkārtīgi tika minētas tādas frāzes kā “gadi skrien ātri” un “robeža” vai “finiša taisne”. Tas autorei liek secināt, ka intervētās sievietes apzinās vecuma radītos ierobežojumus par bērnu radīšanu. Vecuma ierobežojumi intervijās tika saistīti ar dažādiem aspektiem. Pirmkārt, vecuma ierobežojumu ignorēšana vai nepietiekamas uzmanības pievēršana tam var radīt situācijas, kad bērnu radīšanas vēlmes netiek realizētas. Otrkārt, bērnu radīšanas atlikšana uz vēlāku vecumu sievietēm radīja bažas par veselības aspektiem gan bērnam, gan grūtniecības laikā. Veselību sievietes saistīja arī ar fiziskām grūtībām. Piemēram, dzemdībās vai rūpēs par bērnu. Agnese (31 gads) kā fiziskas grūtības norādīja arī enerģijas trūkumu: *“Bērnam liekas foršāk, ja ir jauna mamma. Ir vairāk enerģija.”* Pirmie bērna dzīves

gadi no jaunās māmiņas var prasīt piepūli, piemēram, negulētas naktis. Tāpēc, iespējams, jaunākām mātēm ar lielāku enerģiju pirmie gadi ar bērnu varētu būt vieglāki.

Runājot par vecuma ierobežojumiem, dažas intervētās sievietes atzina, ka ir par to interesējušās, meklējot par to informāciju. Viņu pārdomas iegūtā informācija ietekmēja vairāk pozitīvi kā negatīvi. Autorei ir grūti spriest par iegūtās informācijas kvalitāti, bet šīs sievietes pēc to lasīšanas jutās mazāk satrauktas. Visbiežāk dzirdētos riskus viņas sāka uzlūkot kā sieviešu biedēšanu. Piemēram, Lienei (37 gadi) satraukumu mazina citu sieviešu piemēri, kuras rada bērnus arī pēc 40 gadiem. Savukārt, Inga (33 gadi) sieviešu biedēšanu saskata ne tikai no sabiedrības, bet arī no ārstiem: *“Mani brīdināja, ka tad, kad es palikšu stāvoklī mani ginekologi sauks par vecu dzemdētāju. Solīs man virkni komplikāciju, jo es esot jau par vecu.”* Visus iepriekšminētos aspektus un intervēto sieviešu pārdomas par vecumu, autoresprāt, var uzskatīt par spiedienu. Lielā mērā tas ir saistīts ar sabiedrības spiedienu, bet pētījuma dalībnieces to vairāk izjūt no sevis, jo vecums bieži tika uzskatīts par iemeslu, kāpēc bērnus viņām vajadzētu radīt ātrāk kā vēlāk.

Kopumā autore secina, ka spiediens no ģimenes un draugiem kā arī no sabiedrības tiek izjūsts. Tas pētījuma dalībniecēm raisa pārdomas, bet tiešā veidā neietekmē viņu lēmumu par bērnu radīšanu. Ja spiediens no tuviniekiem tiek vērtēts vairāk kā rūpes un interese, tad spiediens no sabiedrības tiek vērtēts diezgan negatīvi. Vislielākās pārdomas intervētajām sievietēm veicināja citi pāri ar bērniem un apsvērumi par vecuma ietekmi. Pētījuma rezultātus par spiediena diskursa kategoriju var salīdzināt ar teorētiskajām atzinām. Pēc plānotās uzvedības teorijas uzvedība tiks veikta, ja tiek izjūsts sociāls spiediens tā rīkoties. Šajā gadījumā sievietes izjūt sociālu spiedienu radīt bērnus, bet ne vienmēr to vērtē kā pozitīvu iedrošinājumu. Autoresprāt, ja sievietes izjustu vairāk iedrošinājumu nevis nosodījumu, tad viņas būtu motivētākas bērnu radīšanai.

5.5. Dzīves apstākļi

Tas, kādi sievietēm ir bērnu radīšanas nolūki, ietekmē to, kādi ir sieviešu dzīves apstākļi jeb kā sievietes uztver dzīves apstākļus – vai tie viņām liekas labvēlīgi bērnu radīšanai vai nē. Tādēļ tika veidots atsevišķa diskursa kategorija par sieviešu dzīves apstākļiem. Intervijās pētījuma dalībniecēm tika uzdoti vairāki ar to saistīti jautājumi – vai viņām dzīves apstākļi liekas patreiz

piemēroti, un , kam būtu jāmainās, kā arī, kādas pazīmes viņām liecinātu par pietiekamu finansiālo nodrošinājumu.

Gan autorei, gan pētījuma dalībniecēm ir skaidrs, ka bērna ienākšana ģimenē ir saistīta ar finansiālo izdevumu palielināšanos. Tikai četras no vienpadsmit intervētajām sievietēm atzina, ka patreiz viņu ienākumi liekas pietiekami. Novērotie pamatojumi tam bija saistīti ar veiksmīgām karjerām vienam vai abiem no partnerattiecībām, spēju sevi patreiz pietiekami nodrošināt un to, ka pēc ikmēneša izdevumiem finansiālie līdzekļi paliek pāri. Bet pārējās septiņas intervētās sievietes lielākā vai mazākā mērā pārsvarā vēl tiecas pēc lielākas finansiālās stabilitātes. Daļa no šīm sievietēm arī norādīja, ka viņu finansiālā situācija būtu uzlūkojama piemērotāka, ja viņas atteiktos no dažādām patreizējām izmaksām. Tās var dēvēt par luksusa precēm vai pakalpojumiem, kuru izmaksas būtu iespējams pārbīdīt uz bērnu aprūpi. Kā piemēru var izcelt citātu no intervijas ar Maiju (28 gadi): *“Ienākumi varētu būt lielāki. Bet laikam varētu atļauties. Nāktos atteikties no kā cita noteikti, net noteikti varētu parūpēties par viņu finansiāli.”* Maija nebija vienīgā, kura līdzīgi izsakoties lietoja formulējumu “varēt atļauties bērniem”. Parasti šādas frāzes tiek izteiktas par spēju iegādāties kādas preces. Autoresprāt, tas nenozīmē, ka šīs sievietes apsver bērnu mantisko vērtību un spēju to segt, bet vairāk to, ka vēlme nodrošināt pēc iespējas labākus apstākļus bērnam ir spēcīgāka par bērnu radīšanas vēlmju ātrāku realizāciju. Bet tas, kā sievietes uztver pietiekamu finansiālo nodrošinājumu ir atkarīgs no tā, pie kāda dzīvesveida viņas ir pieradušas patreiz, kas atšķiras starp pētījumā intervētajām sievietēm. Vienas uzskata, ja ar viesiem ar bērnu saistītiem izdevumiem viņas varētu dzīvot tā pat kā tagad, viņas justos finansiāli gatavs. Savukārt citas, piemēram, Inese (25 gadi), neuzskata par nepieciešamu tiekties pēc visa labākā vai dārgākā nodrošināšanas bērnam: *“Laikam svarīgāk, lai bērnam ir vecāku mīlestība, nevis dārgākās mantas.”*

Finansiālā nodrošinājuma kontekstā dažas pētījuma dalībnieces norādīja arī uz personīgo uzkrājumu veidošanas nepieciešamību. Šajās intervijās vairākkārtīgi tika lietoti tādi apzīmējumi kā “starta kapitāls” vai “drošības spilvens”. Autore secina, ka uzkrājumu veidošana šīm sievietēm radītu mierinājumu un drošības sajūtu. Jo izteiktākas sievietēm ir šādas izjūtas par savu finansiālo nodrošinājumu, jo ir lielāka iespēja, ka tās sievietes, kuras vēlas radīt bērnus, šo izvēli neatliks uz vēlāku laiku. Interesanti ir tas, ka tās četras sievietes, kuras jau jūtas labi finansiāli nodrošinātas, ir vecumā 35-31 gadi. Savukārt, tās sievietes, kuras vēl tiecas pēc lielāku uzkrājumu veidošanas ir vecumā 31-38 gadi. Sākotnēji autorei likās, ka šie rezultāti varētu būt

pretēji, jo vecākas sievietes ir ilgāku laiku attīstījušas savu karjeru un palielinājušas savus ienākumus. Iespējamais skaidrojums varētu būt saistīts ar to, ka vecākas sievietes ir vairāk pieradušas pie kāda augstāka dzīvošanas standarta, bet precīzāk to nav iespējams pierādīt, jo ienākumu līmenis pētījuma dalībniecēm netika jautāts.

Runājot par piemērotiem dzīves apstākļiem bērnu radīšanai, lielākā daļa pētījuma dalībnieču pievērsās arī mājokļa aspektam. Dažas intervētās sievietes norādīja, ka par mājokli bērnu radīšanas kontekstā neuztraucas, jo patreiz viņām ar partneri ir privātā īpašumā esošs mājoklis. Tomēr lielākajai daļai sieviešu tāds nav un viņas dzīvo īrētā dzīvoklī: *“Tagad es dzīvoju īrētā dzīvoklī, kurā es zinu, ka man ir īres līguma termiņš. Pēc tam ir jāpārvācas. Tas rada neskaidrību.”* Anete (31 gads) nebija vienīgā, kura izrādīja līdzīgas raizes un norādīja, ka vidi, kurā bērns tiktu audzināts, viņām ir būtiski nodrošināt pirms bērna plānošanas nevis pēc tam. Intervijās izskanēja arī sieviešu vēlme pirms bērnu radīšanas plānošanas pārvākties uz dzīvi Pierīgā vai ārpus tās, bet tas tika minēts salīdzinoši reti. Dažas sievietes arī norādīja, ka kopīga mājokļa iegāde ir ne tikai labāka vide bērnam, bet arī romantisko attiecību stabilitātes rādītājs. Runājot par mājokli, autore secina, ka pētījuma dalībniecēm kā būtisks piemērotu dzīves apstākļu rādītājs bērnu radīšanai ir tieši privātā īpašumā esošs mājoklis.

Analizējot dzīves apstākļu diskursa kategoriju finansiālā un mājokļa kontekstā, jau parādījās pētījuma dalībnieču vēlme pēc stabilitātes, tāpēc autorei bija būtiski saprast to, vai intervētās sievietes šādu stabilitāti jau izjūt vai vēl neizjūt. Tikai trīs no vienpadsmit intervētajām sievietēm atzina, ka jūtas droši un viņu dzīves apstākļi ir pietiekami. Tika arī norādītas dažas uzlabojamas nianšes, bet tās kopējo sajūtu un vēlmi pēc bērniem neietekmēja. Divas no šīm trīs sievietēm ir tās, kurām patreiz jau ir privātā īpašumā esošs mājoklis. No tā var secināt, ka privāts mājoklis tiešām ir būtisks stabilitātes faktors. Tomēr vairākas intervētās sievietes atklāja, ka tādu stabilitāti vēl neizjūt, piemēram, Alīna (27 gadi): *“Pirms tam gribētos būt vairāk pašam stabilākam. Es domāju finansiāli. Pati sevi es nodrošināt varu, bet jauna atvase prasa savu ieguldījumu. Ne tikai enerģiju un laiku, bet arī monetāras izmaksas.”* Runājot par stabilitāti kā piemērotu dzīves apstākļu rādītāju, tika norādīts arī tas, ka būtiska ir tieši vīrieša kā partnera finansiālā stabilitāte. Tas tika pamatots ar to, ka sievietes parasti ir tās, kuras dodas bērnu kopšanas atvaļinājumā, un tā laikā, viņas nevar būt īsti finansiāli stabilas. Šajā laikā stabilitāti nodrošinot biežāk vīrietis. Kā vēl viens rādītājs izskanēja arī kredītu esamība. Apjomīgi kredīti

tika uzlūkoti kā papildus finansiāls saistības vairāk negatīvā skatījumā. Tika norādīts, ka izcilā gadījumā abiem partneris kredītsaistību vispār nav.

Kopumā autore secina, ka lielākā daļa pētījuma dalībnieču neizjūt stabilitāti dzīves apstākļos gan finansiālā, gan mājokļa ziņā. Tomēr sievietes norādīja arī to, ka viņu patreizējos dzīves apstākļus ir iespējams pielāgot, arī, ka ārējie apstākļi nav kritērijs, kāpēc viņas nevēlētos bērnus. Autoresprāt, tas vairāk saistās nevis ar nevēlēšanos, bet tieši bērnu radīšanas atlikšanu uz laiku, kad būtiskākie dzīves apstākļi būs tam piemēroti. Kā šīs diskursa kategorijas analīzē pierādījās, stabila finansiālās situācija sievietēm ir būtiskāka par augstiem ienākumiem un privātā īpašumā esošs mājoklis ir viens no būtiskākajiem stabilitātes rādītājiem. Dzīves apstākļu diskursa kategorija saistās arī ar plānotās uzvedības teorijas konceptu par uztverto uzvedības kontroli, kas ir priekšstati par savām spējām īstenot noteiktu uzvedību. Bērnu radīšanas kontekstā viens veids kā tas izpaužas ir saistībā tieši ar sieviešu izjūtām par pietiekamu nodrošinājumu. Pēc dzīves apstākļu diskursa kategorijas analīzes var secināt, ka tikai četras pētījuma dalībnieces uzskata, ka patreiz viņu ienākumi ir pietiekami, un tikai dažas intervētās sievietes norādīja, ka par mājokli bērnu radīšanas kontekstā neuztraucas. Kā arī lielākā daļa pētījuma dalībnieču neizjūt stabilitāti dzīves apstākļos. Tātad kopumā pētījuma dalībnieces nejutās pietiekami nodrošinātas, kas var būtiski ietekmēt laika plānojumu un nodomu realizāciju par bērnu radīšanu vairāk negatīvā kontekstā.

5.6. Mātes loma

Sieviešu vēlmes un nodomus par bērnu radīšanu ietekmē arī tas, kādas viņām ir sajūtas pret mātes lomu – vai viņas jūtas gatavas tai vai nē un kādi apstākļi ietekmē šīs sajūtas. Tādēļ intervijās pētījuma dalībniecēm tika uzdots jautājums par to, vai viņas jūtas nobriedušas mātes lomai. Tikai četras no vienpadsmit intervētajām sievietēm atzina, ka jau pašlaik tā jūtas. No šīm četrām sievietēm trīs ir 35-40 gadu vecumā un tikai viena ir 25-30 gadu vecumā. Tās sievietes, kuras vēl nejutās pilnībā nobriedušas mātes lomai bija 31-35 gadu vecumā.

Lielākā daļa intervētās sievietes savu briedumu kļūt par mātēm saista ar emocionālu vēlēšanos, citas ar bērnu auklēšanu, citas ar dabisku notikumu attīstību. Piemēram, Liene (37 gadi) bērnu radīšanu ir nostādījusi kā prioritāti, jo izjūt emocionālu briedumu kļūt par māti: *“Tagad es patiešām to vēlos emocionāli un tā ir viena no manām galvenajām prioritātēm.”* Bet, piemēram, Lindai izvēle patreiz liekas dabiska. Tomēr, pat izjutot vēlēšanos radīt bērnus, lielākā

daļa intervēto sieviešu vēl nejūtas nobriedušas mātes lomai. Daļa šo sieviešu uzskata, ka brieduma sajūtas varētu nākt, iespējams, tikai kad bērniņš būs jau pieteicies – grūtniecības laikā. Savukārt pārējās apsver dažādus apstākļus.

Kā vienu no būtiskākajiem apstākļiem intervētās sievietes minēja partnerattiecības. Viņām būtiska ir ne tikai partnera esamība, bet arī esošā partnera izvērtēšana. Kā piemēru var minēt Alīnas (27 gadi) teikto: *“Tev ir jāiepazīst otrs cilvēks tuvāk, tad var labāk saprast vai viņš ir ģimenes materiāls.”* Tomēr partnera un savstarpējās saderības izvērtēšana prasa laiku. Intervētās sievietes vairākumā nesteidzas šajā jautājumā. Mūsdienās sievietēm mēdz būt vairākas nopietnākas un nenopietnākas romantiskās attiecības pirms viņas stājas laulībā. Līdzīgi gadījumi bija gandrīz visām intervētajām sievietēm. Tas, autore sprāt, norāda uz to, ka piemērota partnera izvēle sievietēm, kuras vēlas bērnus tik būtiska, ka viņas ir gatavas šo notikumu atlikt, līdz brīdim, kad viņas jutīsies savās attiecībās pietiekami pārliecinātas. Tātad, pārliecība par partnerattiecībām vairotu brieduma izjūtas mātes lomai.

Vēlmi pēc pārliecības dažām intervētajām sievietēm ir ietekmējusi pieredze no vecāku šķiršanās. Pieredzētās nepatīkamās izjūtas vecākiem šķiroties ir ietekmējušas to, cik nopietni viņas lūkojas uz savstarpējo saderību. Autore secina, ka šķirtas laulības iespējamība būtiski mazina vēlmi radīt bērnus, baidoties, ka attiecībās varētu izjukt.

Vairums pētījuma dalībnieču briedumu kļūt par mātēm saista ar emocionālu vēlēšanos, bet dažas to saista ar racionālām pārdomām. Precīzāk sakot, viņas nejūtas gatavas mātes lomai, jo vairāk lūkojas uz to nevis emocionāli, bet racionāli. Kā piemēru tam var minēt Kintijas (32 gadi) teikto: *“Man kā prata cilvēkam, šī griba vēl nav. Nemot vērā visus racionālos iemeslus, kāpēc tas nebūtu prātīgi.”* Autore sprāt, tas norāda uz to, ka Kintija un viņai līdzīgi domājošās pētījuma dalībnieces varētu justies nobriedušas mātes lomai tikai tad, kad racionāli apsvērumi viņām sakrīt ar emocionālām pārdomām un vēlmi radīt bērnus.

Kopumā var secināt, ka lielākā daļa pētījuma dalībnieču vēl nejūtas gatavas mātes lomai, un gandrīz visas intervētās sievietes, kuras jūtas gatavas ir vecumā 35-40. To ir iespējams savienot ar bērnu radīšanas atlikšanas tendenci. Jo sievietes vēlākā vecumā jūtas nobriedušākas mātes lomai dažādu apsvērumu dēļ, jo vairāk viņas atliks bērnu radīšanu. Mātes lomas diskursa kategorija saistās arī ar plānotās uzvedības teorijas konceptu par uztverto uzvedības kontroli, kas ir priekšstati par savām spējām īstenot noteiktu uzvedību. Bērnu radīšanas kontekstā viens veids kā tas izpaužas ir saistībā tieši ar sieviešu brieduma izjūtām. Tomēr, pēc mātes lomas diskursa

kategorijas analīzes var secināt, ka intervētajām sievietēm brieduma kontekstā biežāk ir zema uztvertā uzvedības kontrole kā augsta.

5.7. Karjera un ģimene

Sievietēm ar augstāko izglītību bieži ir uzstādīti mērķi karjerā un to sasniegšana var ietekmēt arī viņu ģimenes plānus par bērnu radīšanu. Tādēļ autorei pētījumā bija būtiski noskaidrot, kā pētījuma dalībnieču iegūtā izglītība saistās ar viņu karjeras plāniem, un, kā šajos karjeras plānos iekļaujas viņu plāni par bērnu radīšanu. Karjeras un ģimenes diskursa kategorijā tiek analizēts kā sievietes sevi vēlas attīstīt karjerā, kā bērna radīšana varētu ietekmēt viņu karjeru, kā arī darba un ģimenes dzīves apvienošana.

Runājot par sevis attīstīšanu karjerā, piecas no vienpadsmit intervētajām sievietēm atzina, ka izjūt izteiktu vēlmi augt profesionālajā vidē. Dažas pat norādīja precīzu karjeras virzienus, bet citas bija apmierinātas ar patreizējām darba pozīcijām. Piemēram, Alīna (27 gadi) izjūt gandarījumu par to, ka gadu laikā, strādājot par grāmatvedi, no palīga ir kļuvusi par galveno padomdevēju. Bet Agnese (31 gads) karjeru nostāda vairāk priekšplānā, jo patreizējā pozīcijā saskata lielas attīstības un pašizpaušmes iespējas. Savukārt Anita (38 gadi) nākotnē plāno savu karjeru virzīt uz projektu vadību. Minētie piemēri parāda to, ka karjera un tās iespējamā attīstība ir dzīves aspekts, ko sievietes apsver savās nākotnes vīzijās. Autores arī secina, ka karjeras aspekti ir būtiski ne tikai jaunākām sievietēm, bet arī vecākām sievietēm, jo minētās piecas sievietes bija ar ievērojamu dažādību vecuma ziņā. Daļa šo sieviešu arī atzina, ka patreizējās iekšējais dzinulis sevi pierādīt darba vidē varētu būt savā ziņā neveselīgs. Autoresprāt, šīm sievietēm ir nepieciešams izjust profesionālu piepildījumu vai, tieši pretēji, nogurumu, kā rezultātā viņas būtu gatavas no karjeras dzīves pievērsties ģimenes dzīvei. Tam kā piemēru autore vēlas izcelt Agneses (31 gads) teikto:

“Es domāju, ka es strādāšu, strādāšu, strādāšu līdz es sapratīšu, ka viss, man ir apnicis. Tad būs pienācis laiks ģimenei. Bet šobrīd es nevaru pateikt vai tas būs pēc gada vai diviem. Cerams, ka prāts ātrāk atnāks mājās. Tas ir fiziski nogurdinoši, bet kaut kāds adrenalīns tajā visā ir. Gribas sevi pierādīt.”

Tas, ka Agnese savā skaidrojumā lieto tādas frāzes kā “prāts atnāks mājās” un “adrenalīns” tikai pastiprina autores teikto. Pārmērīga fokusēšanās uz karjeru sievietēm var radīt arī nepatīkamas emocijas. Tiecoties sasniegt karjeras virsotnes, dzīvē var pazust ikdienišķi prieki, kurus sniedz draugi un ģimene. Viena pētījuma dalībniiece pat atzina, ka viņu māc bailes par cilvēcisko vērtību pazaudēšanu. Viņai pievēršanās ģimenei un bērniem būtu veids kā to saglabāt. Tomēr dažas intervētās sievietes ģimeni jau ir izvirzījušas kā prioritāti priekšplānā karjerai.

Sevis attīstīšanas intervētajām sievietēm izpaudās arī turpmākā papildus izglītībā. Šādu vēlmi atzina četras no vienpadsmit pētījuma dalībniecēm. No šīm sievietēm divas patreiz attīsta savu karjeru biznesa un finanšu sektorā, tomēr, abām iegūtā izglītība ar to nav tieši saistīta. Tādēļ Alīna (27 gadi) un Sanita (35 gadi) abas ir nopietni apsvērušas iegūt papildus izglītību šajā nozarē akadēmiskā līmenī. Autoresprāt, tas, ka šīs sievietes savu karjeru ir ievirzījušas atšķirīgā virzienā kā viņu iegūtā izglītība, norāda uz to, ka viņu izvēlēta karjeras nozare ir viņām perspektīvāka kā tiešā ar iegūto izglītību saistītā darba nozare. Ja Alīna un Sanita izvēlēšies šos ar turpmāko izglītību saistītos plānus realizēt, tas varētu paredzēt bērnu radīšanas atlikšanu, jo apvienot rūpes par bērnu un studijas augstākās izglītības iestādē būtu nogurdinoši un grūti. Tādēļ, lai neradītu lieku slogu ģimenei, studiju realizācija būtu veiksmīgāka pirms bērna plānošanas vai arī pāris gadus pēc bērna piedzimšanas.

Citas intervētās sievietes papildus izglītību akadēmiskā līmenī neapsver. Piemēram, Anetei (31 gads) ļoti nepatika viņas pieredze, rakstot bakalaura un maģistra līmeņu noslēguma darbus, tādēļ sev solīja tādai izglītībai vairs nepievērsties. Tomēr, Anete un vēl trīs pētījuma dalībnieces izrādīja vēlmi sevi pilnveidot kādos ar kādu kursu vai neformālās izglītības palīdzību. Kā piemēru var minēt Ingas (33 gadi) teikto: *“Esmu domājusi pievērsties grafiskajam dizainam. Tur man jau palīdzētu iegūtās zināšanas ainavu arhitektūrā, bet vajadzētu pamācīties klāt dažādas programmas.”* Līdzīgi kā Inga, arī pārējās trīs sievietes kursu apmeklēšanu un neformālo izglītību saista ar ieguldījumu savu karjeru attīstībā. Autoresprāt, ja šīs sievietes izvēlētos šos plānus realizēt, nebūtu novērojama būtiska ietekme uz viņu bērnu radīšanas vēlmju realizāciju, jo šāda sevis pilnveidošana neprasītu tik lielu ieguldījumu kā akadēmiskā izglītība.

Bērna radīšana sievietes karjerā var radīt pārtrūkumu, ja sieviete ir tā, kura dodas bērna kopšanas atvaļinājuma. Lai gan ar vien biežāk tiek dzirdēti gadījumi, kuros vīrietis ir tas, kurš uz laiku pārtrauc darba dzīvi, lai rūpētos par bērnu, visbiežāk tās ir tieši sievietes nevis vīrieši. Šajā

aspektā lielākā daļa sieviešu izrādīja izteiktu vēlmi pēc bērna pirmajiem dzīves gadiem turpināt sevi izpaust un pilnveidot iesāktajā vai līdzīgā karjeras virzienā. Vairākas šīs sievietes to raksturoja, izmantojot frāzi “nepieciešams profesionāli izpausties”. Raksturojot to kā nepieciešamību, autoresprāt, šīs sievietes izrāda spēcīgu iekšējo dzinuli karjeras kontekstā, kuru, visticamāk, neremdētu ģimenes dzīve un rūpes par bērnu. Dažas sievietes arī atzina, ka iespējamību, ka, esot augstākā matā, ir riskantāk uz laiku aiziet prom no darba. Tas norāda uz esošām bailēm par darba saglabāšanu pēc atgriešanās no bērna kopšanas atvaļinājuma. Šajā kontekstā Inese (25 gadi) arī izrādīja bailes: *“Pēc bērniem var būt ļoti grūti atsākt karjeru un gūt izaugsmi.”* Viņa atzīst, ka neprotot atrasties bezdarbībā, viņai darba dzīve ir ļoti būtiska. Tāpēc viņa atzina, ka diskusijās ar vīru ir vienojušies, ka pēc bērna piedzimšanas bērna kopšanas atvaļinājumā rūpes par bērnu varētu uzņemties vīrs nevis Inese: *“Es labāk eju un daru un nesu mājās naudu. Un pagaidām vīrs grib vairāk sēdēt mājās nekā es to vēlos.”* Inese bija vienīgā no pētījuma dalībniecēm, kura atklāja šādas pārdomas. Bērna kopšanas atvaļinājuma kontekstā Anete (31 gads) norādīja pievilcību darbam valsts pārvaldē. Viņa uzskata, ka strādāt valsts vai pašvaldības iestādē ir izdevīgāk, ja sieviete nākotnē plāno radīt bērnus, jo ir stabilas sociālās garantijas un pārliecība par darba saglabāšanu pēc bērna kopšanas atvaļinājuma: *“Protams, pēc likuma tevi nevar atlaist arī jebkurš cits darba devējs, bet valsts iestādē tas ir garantēts.”* Tātad, ar bērna kopšanas atvaļinājumu saistīties riski, intervētajām sievietēm rada satraukumu par karjeras attīstību un sevis realizāciju tajā, kas būtiski var ietekmēt viņu apsvērumus par bērnu radīšanu un tās laika plānojumu.

Darba un ģimenes diskursa kategorijā būtiska loma ir arī darba un ģimenes dzīves jomu savstarpējai mijiedarbībai. Tikai dažas sievietes tieši izteica, ka jūtas pārliecinātas par savu karjeru un tās attīstību pēc iespējamā bērna kopšanas atvaļinājuma. Piemēram, Anita (38 gadi) ģimenes un darba attīstības vēlmes uzlūko vairāk atsevišķi, tādēļ uztraukumu nejūt. Savukārt, Kintija (32 gadi) darbu neuzskata par šķērslī realizēt savas bērnu radīšanas vēlmes, izsakoties, ka visu var “sashēmot” jeb pielāgot. Tomēr citas intervētās sievietes karjeru un attīstību tajā uzlūko kā līdzekli vai instrumentu, lai nodrošinātu labāku dzīves situāciju, tādējādi virzoties tuvāk bērnu radīšanas plānošanai. Šīs sievietes visvairāk uzsvēra darba ģimenes dzīves balansa nepieciešamību: *“Bet ģimene vienmēr būs pirmā un karjera būs otrā. Mans mērķis būtu sasniegt optimālu darba un ģimenes balansu.”* Līdzīgi kā Inesei (25 gadi) arī citām sievietēm veiksmīga karjera ir ne tikai veids kā sevi izaicināt un pilnveidot, bet arī virzīties tuvāk dzīvei ar bērniem.

Trīs no vienpadsmit intervētajām sievietēm arī uzsvēra ģimenes dzīves būtiskumu karjeras kontekstā. Piemēram, Kintijai (32 gadi) liekas absurdi iegrimt darbaholismā un strādāt neapmaksātas stundas, jo laiks ir personīgs resurss, kam ir liela pievienotā vērtība. Tas, autoresprāt, ir viens no iemesliem, kāpēc daļa pētījuma dalībnieču atzina, ka ir gatavas nestrādāt un veltīt savu laiku ģimenei un bērniem. Jo būtiskāka ģimene un bērni sievietei būs kā vērtība, jo mazāk viņas baidīsies īslaicīgi pārtraukt savas karjers attīstību.

Kopumā var secināt, ka lielākajai daļai pētījuma dalībnieču darbs ir būtiska dzīves sastāvdaļa un viņas tiecās pēc sevis pilnveidošanas un attīstības karjerā arī papildus izglītības kontekstā. Tā pat arī daudzas intervētās sievietes izrādīja bažas par bērnu kopšanas atvaļinājuma negatīvu ietekmi uz viņu karjeru. Pusotrs līdz divi gadi ir pietiekami ilgs laiks, lai kādās darba nozarēs rastos ievērojamas pārmaiņas. Darba jomai attīstoties bez sievietes līdzdalības, pastāv lielāks risks negatīvai ietekmei uz sievietes karjeras attīstību. Tātad tas var veicināt bērnu radīšanas atlikšanu līdz brīdim, kad sieviete jūtas kādā mērā sevi jau papildījusi profesionālajā dzīves jomā. Tādēļ vairākām pētījuma dalībniecēm būtiski būtu sasniegt darba un ģimenes dzīves balansu, kurā karjera ir sevis papildījums un ģimenes nākotnes nodrošināšanas līdzeklis.

5.8. Bērna ietekme dzīvē

Bērnu ienākšana ģimenē veido dažādas pārmaiņas sievietes dzīvē, tādēļ autore intervijās pētījuma dalībniecēm jautāja, kas varētu mainīties sievietes dzīvē pēc bērna piedzimšanas. Savās atbildēs intervētās sievietes, galvenokārt, koncentrējās uz izmaiņām ikdienas dzīvē, pašattīstību un jaunu interešu rašanos, kā arī ietekmi uz brīvo laiku un sociālo dzīvi.

Runājot par iespējamām izmaiņām ikdienas dzīvē pēc bērna piedzimšanas, intervētās sievietes bieži norādīja uz to, ka viņu ikdienā varētu zust spontanitāte. Patreiz sievietes var veidot īslaicīgus plānus, jo nav jāreķinās ar kādu citu. Brīvo vakaru plāni vienmēr ir atvērti, ir atvērtas plašākas iespējas. Šo viedokli paužot sievietes mēdza lietot tādas raksturojumus kā “pilnīgas pārmaiņas” un “cita pasaule”. Autoresprāt, tas saistās ar pieredzes trūkumu ar bērniem. Kā tika secināts attieksmes pret bērniem diskursa kategorijā, šādas pieredzes trūkums negatīvāk ietekmēja intervēto sievietes attieksmi kopumā pret bērniem. Ja to papildina ar bažām par ikdienas kontroles zudumu, tad var novērot negatīvu ietekmi uz bērnu radīšanas nodomu realizāciju. Intervijās izskanēja arī ikdienas pielāgošanu bērnam. Par to Liene (37 gadi) izteicās šādi: “Sākuma periodā ikdienu būtu pakārtota bērniņam.” Arī Kintija (32 gadi) un Maija (28

gadi) izteica līdzīgus komentārus, bet ne visas intervētās sievietes ikdienas pielāgošanu bērnam uzlūkoja kā negatīvas pārmaiņas. Vairākas intervētās sievietes uzskata, ka viņu ikdienā būtu pozitīvas pārmaiņas. Viņas kļūtu aktīvākas un ietu biežāk pastaigās. Mainītos intereses par to, kā pavadīt brīvo laiku tā, lai gan mamma, gan bērns var kopīgo laiku izbaudīt. Šādu viedokli pauda gan sievietes, kuras jūtas nobriedušas bērniem, gan tās, kuras vēl šādas sajūtas neizjūt.

Kā citas iespējamās pozitīvas pārmaiņas pētījuma dalībnieces norādīja arī pašattīstību. Vairākas sievietes atzina, ka izmaiņas interesēs. Minēti tika tādi piemēri, kā brīvā laika pavadīšana, sevis iepazīšana, pievēršanās rokdarbiem, vai zeķīšu tamborēšana bērniņam. Arī interese par bērna nodarbību mēģinājumiem. Piemēram, Kintija (32 gadi) vēlētos izglītoties par bērnu audzināšanu: *“Interesētu informācija saistībā ar bērniem. Lasītu pedagogijas grāmatas, aizietu uz kādiem kursiem. Fakts vien, ka tu radi bērnu, nepadara tevi kvalificētu viņu labi audzināt.”* Kintijas komentārs bar vecāku kvalifikāciju ir ļoti atbilstošs, bet viņa bija vienīgā, kura intervijās izteica vēlmi šādi izglītoties. Pārējās sievietes, kuras intervijās minēja kādus audzināšanas aspektus, vairāk lūkojās uz citu vecāku audzināšanas praksēm un vērtēja vai viņām tie liekas pieņemami vai nepieņemami. Savukārt, Alīna (27 gadi) norādīja uz vērtību izmaiņām: *“Noteikti pamainītos arī vērtības. Bet kamēr neesi to piedzīvojis ir grūti spekulēt kā būtu, ja būtu.”* Autoresprāt, Alīna arī diezgan precīzi norāda uz to, ka visas pārdomas par bērna piedzimšanas ietekmi uz sievietes dzīvi ir vairāk spekulācijas. Tomēr šādas spekulācijas parāda pētījuma dalībnieču priekšstatus, kuri var ietekmēt arī viņu kopējo izvēli par bērnu radīšanu.

Runājot par iespējamām izmaiņām ikdienas dzīvē pēc bērna piedzimšanas, pētījuma dalībnieces pievērsās arī sava brīvā laika aspektiem. Vairākas intervētās sievietes uzskata, ka līdz ar bērniņa piedzimšanu varētu mazināties brīvā laika iespējas sev. Pārsvarā tās tika raksturotas kā negatīvas izmaiņas. Piemēram, Inese (25 gadi) atzina, ka viņu tas biedē: *“Bet man ir bail pazaudēt sevi kā individuālu personu.”* Inese brīvā laika zudumu raksturo kā savas individualitātes iespējamo zudumu. Citas intervētās sievietes to raksturo arī kā sava veida brīvās gribas mazināšanos. Tam kā piemēru sievietes minēja to, ka vairs nevarēs laiku veltīt tikai sev, piemēram, klusā nedēļas nogalē. Kā vēl vienu brīvā laika zuduma piemēru sievietes norādīja to, ka vairs nebūtu iespēja tik bieži ceļot, vismaz pirmajos bērna dzīves gados noteikti. Bet dažas sievietes bērna piedzimšanas ietekmi uz viņu brīvo laiku nevērtēja negatīvi, piemēram, Alīna (27 gadi): *“Bet kad jutīsi kad laiks ir pienācis, tad arī nebūs žēl ziedot savu laiku un resursus.”* Kaut gan Alīnas teiktajā ir vērojama pozitīva attieksme, viņa tā pat to uzver kā ziedošanu, kas autorei

norāda uz to, ka gandrīz visas intervētās sievietes, arī tās, kuras izteicās vairāk pozitīvi, bērna piedzimšanas ietekmi vērtē kā lielāka vai mazāka mēra atteikšanos no sava brīvā laika. Autoresprāt, tas var tikt uztverts kā šķērsliis izvēlē par bērnu radīšanu.

Pēc bērna piedzimšanas sievietes var izjust pārmaiņas viņu sociālajā dzīvē. Arī pētījuma dalībnieces norādīja, ka prognozē šādas pārmaiņas. Vairums intervēto sieviešu saskatīja pozitīvas pārmaiņas, tajā kā mainītos vai papildinātos viņu sociālie kontakti. Piemēram, Agnesei (31 gads) liekas, ka viņa justu lielāku saikni ar tām draudzenēm, kurām jau ir bērni. Agnesei būtu kopīgākas intereses ar viņām. Savukārt, Inesei (25 gadi) sagaida jaunu kontaktu veidošanos. Iesaistīšanās ģimeni draudzīgos pasākumos vai aktivitātēs viņai dotu iespēju iepazīties ar citām māmiņām. Vēl no dažām intervētajām sievietēm tika dzirdēti līdzīgi komentāri, tādēļ, autore secina, ka šīm pētījuma dalībniecēm pēc bērniņa piedzimšanas būtu svarīgi izjust kopības sajūtu ar citām sievietēm, kuru dzīvēs patreiz ir līdzīgas rūpes – rūpes par bērnu. Tomēr dažas sievietes intervijās atzina, ka viņas biedē iespējamība pēc bērna piedzimšanas pazaudēt esošo sociālo dzīvi. Piemēram, Anete (31 gads) to raksturo kā sociālās dzīves zaudēšanu: *“Tā ir viena no lietām, kas mani visvairāk baida, kad pēc bērna pazūd sociālā dzīve.”* Ir saprotams, ka bērna piedzimšana var ietekmēt sievietes sociālo dzīvi, bet ja šī ietekme tiek uzlūkota kā pilnīga atteikšanās no tās, sievietes, kurām ir būtiski uzturēt savas sociālās aktivitātes, bērnu var uztvert kā šķērsli. Lai šādas izjūtas nerastos, sievietēm vajadzētu justies atbalstītākām un ar lielāku apziņu, ka viņu iespējamās ikdienas problēmas pēc bērna piedzimšanas kādā mērā ir piedzīvojušas arī citas jaunās māmiņas.

Analizējot diskursa kategoriju par bērnu ietekmi sievietes dzīvē, autorei bija svarīgi tas, vai pētījuma dalībnieces iespējamās pārmaiņas vērtē vairāk pozitīvi vai negatīvi. Kopumā var secināt, ka iespējamās izmaiņām ikdienas dzīvē, ietekmi uz brīvo laiku un sociālo dzīvi sievietes biežāk vērtē pozitīvi kā negatīvi, tomēr dažos gadījumos sievietes izpauda spēcīgu uztraukumu vai pat bailes par šīm pārmaiņām. Galvenie pozitīvie argumenti intervijās tika saistīti ar sievietes attieksmi pret bērnu, rūpēm par viņu un dzīvi ar viņu. Pozitīva attieksme var būt kā patiesa griba pēc bērna vai bērna integrēšana savā dzīvē, nevis savas dzīves pilnīga pakļaušana bērna vajadzībām. Neveselīga attieksme pret bērna lomu sievietes ikdienas dzīvē tad arī var novest pie individualitātes zuduma vai arī sieviete var kļūt pārāk koncentrējusies uz bērna aprūpi. Autore secina, ka mazākā puse pētījuma dalībnieču, piecas no vienpadsmit sievietēm, bērna ietekmi savā dzīvē vērtē vairāk pozitīvi. Pārējās sievietes, līdzīgi kā tika secināts pētījuma teorētiskajā daļā,

tiecas pēc neatkarības savā dzīvē, kā rezultātā bērns tiek uzlūkots kā šķērslis vai apgrūtinājums, jo kādā līmenī tiek ierobežota šo sieviešu neatkarība un spontanitāte dzīvē.

5.9. Priekšnoteikumi

Visās līdzšinējās diskursa kategorijās tika analizētas pētījuma dalībnieču pārdomas un to ietekmējošie faktori saistībā ar bērnu radīšanu. Tika noskaidrota, kāda sievietēm ir attieksme pret bērniem, kādi ir viņu bērnu radīšanas nodomi un vēlmes, vai viņas izjūt atbalstu radīt bērnus, vai viņas izjūt spiedienu radīt bērnus, vai viņām ir atbilstoši dzīves apstākļi bērniem, vai viņas jūtas nobriedušas mātes lomai, kādi viņām ir karjeras mērķi un kā tajos iekļaujas ģimene, un kādu ietekmi savā dzīvē viņas sagaida pēc bērna piedzimšanas. Šajā pētījumā autorei bija būtiski arī noskaidrot, kādus priekšnoteikumus pētījuma dalībnieces sev izvirza pirms pieņem lēmumu par bērnu radīšanu, tāpēc katras intervijas beigās autore pētījuma dalībniecēm vaicāja – atskatoties uz mūsu sarunu, kad Jums būtu vispiemērotākais brīdis bērna rādīšanai, un, kādi Jums būtu vispiemērotākie apstākļi bērna rādīšanai? Protams, interviju gaitā pētījuma dalībnieces jau atklāja daudzus apstākļus, kurus varētu definēt, kā priekšnoteikumus, bet, autoresprāt, bija būtiski par to uzdot atsevišķu jautājumu, lai intervētajām sievietēm dotu iespēju pašām tos definēt.

Uz autores jautājumu par bērnu radīšanas priekšnoteikumiem saturisku atbildi sniedza visas intervētās sievietes. Tātad visām pētījuma dalībniecēm ir kādi priekšnoteikumi bērnu radīšanai, kurus viņas vēlas sasniegt vai piepildīt. Intervēto sieviešu priekšnoteikumu apkopojuma var aplūkot 5.1 tabulā:

5.1 tabula

Pētījuma dalībnieču izvirzīto priekšnoteikumu apkopojums

Pētījuma dalībniece	Vecums	Priekšnoteikumi
Inese	25	Piemērots mājoklis, tuvinieku atbalsts, stabils finansiālais nodrošinājums, briedums bērniem
Alīna	27	Stabilas romantiskās attiecības, mājoklis ar labu lokāciju (izglītības, veselības iestādes)

Maija	28	Laulība, augstāki ienākumi, briedums bērniem
Linda	30	Laulība
Anete	31	Mājoklis ārpus Rīgas, briedums bērniem, bērnu gribošs partneris, finansiālā stabilitāte
Agnese	31	Mājoklis Liepājā, karjera
Kintija	32	Labā veselība, stabils finansiālais nodrošinājums, briedums bērniem
Inga	33	Laulība, bērnu gribošs partneris, mājoklis ārpus Rīgas
Sanita	35	Mājoklis Rīgā, stabils finansiālais nodrošinājums, stabilas attiecības
Liene	37	Bērnu gribošs partneris, stabilas romantiskās attiecības
Anita	38	Stabils finansiālais nodrošinājums, bērnu gribošs partneris

Aplūkojot intervēto sieviešu izvirzītos priekšnoteikumus, autore var novērot to, ka daļa sieviešu kā priekšnoteikumus bērnu radīšanai neminēja faktoros, kuriem intervijās tika pievērsta pastiprināta uzmanība, bet citas sievietes par priekšnoteikumiem minēja arī tādus faktoros, kuriem interviju laikā sievietes pievērsa salīdzinoši mazāku uzmanību. Tas pierāda to, ka intervijās bija nozīmīgi par priekšnoteikumiem uzdot atsevišķi tam paredzētu jautājumu. Iespējams, kādos gadījumos sievietes intervijās pievērsās dažādiem aspektiem, kurus varēja iedomāties ne tikai attiecināmus uz sevi un savu dzīves situāciju. Piemēram, bieži sievietes dalījās ar novēroto un pārdomām par citu sieviešu vai pāru viedokļiem un pieredzi.

Pēc pētījuma dalībnieču izvirzīto priekšnoteikumu analīzes autore secina, ka kopumā intervētās sievietes kā priekšnoteikumus bērnu radīšanai ir noteikušas deviņus faktoros – atbalsts, mājoklis, finansiālais nodrošinājums, briedums bērniem, stabilas romantiskās attiecības, veselība, bērnu gribošs partneris, laulība un karjera. Visretāk minētie priekšnoteikumi ir atbalsts, karjera un veselība. Sievietes vēlas izjust atbalstu, būt labā veselībā un attīstīties karjerā. Šie faktori katrs tika minēts tikai vienu reizi. Trīs intervētās sievietes kā vienu no galvenajiem

priekšnoteikumiem norādīja laulību un stabilas romantiskās attiecības. Šīs sievietes vēlas atrast piemērotu partneri un pirms bērnu radīšanas stāties laulībā. Biežāk minēti priekšnoteikumi bija bērnu gribošs partneris un briedums bērniem. Sievietes vēlas pašas justies nobriedušas bērniem un arī, lai viņu partneri jūtas līdzīgi. Šie faktori katrs tika minēts četrās intervijās. Kā otrs sieviešu biežāk izvirzītais priekšnoteikums ir finansiālais nodrošinājums. Šīs sievietes vēlas just finansiālo stabilitāti pirms realizēt savas bērnu radīšanas vēlmes. To kā vienu no galvenajiem priekšnoteikumiem norādīja sešas sievietes. Visbiežāk kā vienu no galvenajiem priekšnoteikumiem bērnu radīšanai pētījuma dalībnieces nosauca mājokli. Visbiežāk sievietes vēlas justies stabili ar privātā īpašumā esošu mājokli un, lai tas būtu piemērots bērnu audzināšanai.

Pētījuma teorētiskajā daļā tika secināts, ka izglītība un karjera, mājoklis un finansiālais nodrošinājums, partnerattiecības un individuālisms ir bērnu radīšanas nolūkus un vēlmju ietekmējoši faktori. Apkopojot analīzes rezultātus par intervēto sieviešu bērnu radīšanas priekšnoteikumiem, autore secina, ka karjera tiek norādīta kā viens no priekšnoteikumiem, tomēr, kopumā pētījuma dalībniecēm tas pārsvarā nav vissvarīgākais. Izglītība kā atsevišķs priekšnoteikums netika izvirzīts. Mājoklis un finansiālais nodrošinājums pētījuma dalībniecēm atklājās kā kopumā visnozīmīgākais priekšnoteikums. Partnerattiecības kā bērnu radīšanu ietekmējošs faktors izpaudās trīs sieviešu izvirzītajos priekšnoteikumos – bērnu gribošs partneris, stabilas romantiskās attiecības un laulība. Ar partnerattiecībām saistītie priekšnoteikumi tika vidēji bieži izvirzīti. Autore secina arī, ka no deviņiem izvirzītajiem priekšnoteikumiem, individuālisms kā bērnu radīšanu ietekmējošs faktors tika nostādīts tikai brieduma izjūtās par mātes lomu. Pētījuma teorijas daļā atsevišķi neaplūkoti priekšnoteikumi, kuri par tādiem tika nostādīti, ir tuvinieku atbalsts un mātes veselība.

SECINĀJUMI

Pētījumā “Bērnu radīšanas atlikšana un to ietekmējošie faktori” tika izvirzīts mērķis, noskaidrot, kādi faktori ietekmē bērnu radīšanas atlikšanu. Šī mērķa sasniegšanai pētījuma gaitā tika izvirzīti pieci pētnieciskie jautājumi.

Atbildot uz pirmo pētniecisko jautājumu par to, kāds sievietēm ir bērnu radīšanas nozīmīgums, un, kāpēc viņām radīt bērnus ir svarīgi vai nē, autore secina, ka izpaužot savu attieksmi pret bērniem sievietes atbildēs ir jūtams duālisms. Visas intervētās sievietes norādīja gan pozitīvus, gan negatīvus aspektus. Skaitliski vairāk tomēr tika izteikti negatīvie aspekti. Tas cieši sasaistās ar pieredzes trūkumu, kas rosina neizpratni un bailes. Kopumā sievietēm ir pozitīva attieksme pret bērniem – viņas gaida emocionālo piepildījumu, prieku un pieredzi, ko sniedz bērni, un vērtībām, kuras mainās, bet pozitīvos vērtējumus bieži nomāc uztraukums, smaguma izjūtas un neizpratne par pieejamo informāciju. Šāda sākotnējā pozīcija jau rada nelabvēlīgākus apstākļus izvēlei par bērnu radīšanu. Autore arī secina, ka iespējamās izmaiņām ikdienas dzīvē, ietekmi uz brīvo laiku un sociālo dzīvi sievietes biežāk vērtē pozitīvi kā negatīvi, tomēr dažos gadījumos sievietes izpauža spēcīgu uztraukumu vai pat bailes par šīm pārmaiņām. Galvenie pozitīvie argumenti intervijās tika saistīti ar sievietes attieksmi pret bērnu, rūpēm par viņu un dzīvi ar viņu. Savukārt galvenie negatīvie argumenti tika saistīti ar dzīves pilnīgu pakļaušanu bērna vajadzībām, kas var novest pie individualitātes zuduma vai arī sieviete var kļūt pārāk koncentrējusies uz bērna aprūpi. Kopumā piecas no vienpadsmit sievietēm bērna ietekmi savā dzīvē vērtē vairāk pozitīvi. Pārējās sievietes, līdzīgi kā tika secināts pētījuma teorētiskajā daļā, tiecas pēc neatkarības savā dzīvē, kā rezultātā bērns tiek uzlūkots kā šķērslis vai apgrūtinājums.

Atbildot uz otro pētniecisko jautājumu – kādas ir bērnu radīšanas vēlmes un nolūki sievietēm, autore secina, ka iekšējās sajūtas par ģimeni, par partnera vēlmēm, par racionālām izvēlēm, kā arī par atlikušo laiku, tiešā veidā ietekmē viņu bērnu radīšanas nodomus. Kā arī pārliecība par savu vēlmju realizāciju zūd pieaugot vecumam. Sievietēm līdz 30 gadiem iespējas neliekas ierobežotas, bet jau ap 30 gadiem viņas sāk vairāk apsvērt veselības problēmu iespējamību. Tuvojoties 40 gadiem, pārliecība jau ir ievērojami mazinājusies un atlikušas tikai cerības. Tādēļ dažas no intervētajām sievietēm jau ir izjūtušas nožēlu. Apkopojot pētījuma dalībnieču atbildes, autore secina, ka astoņas no vienpadsmit intervētajām sievietēm vēlas radīt

bērnus. No šīm astoņām sievietēm tikai trīs to vēlas patreiz vai tuvākajā laikā, bet sešas sievietes bērnu radīšanu atliek. No atlikušajām trīs sievietēm divas vēl nav izlēmušas par to, vai viņas vēlas vai nevēlas radīt bērnus, un viena sieviete atzina, ka patreiz bērnus nevēlas. Šīs sievietes, iespējams, var neveikt apzinātu izvēli neradīt bērnus, bet tāpat var nonākt tādā situācijā. Beringtone prognozēja, ka aptuveni 22% sieviešu dzimušas pēc 1990.gada varētu neradīt bērnus, bet izglītotu sieviešu vidū pieaugums būtu vēl lielāks. Šī pētījuma rezultātos novērojama līdzīga prognoze, jo iepriekš minētās četras sievietes ir vecumā līdz 31 gadam.

Atbildot uz trešo pētniecisko jautājumu par to, kādi sociālie faktori ietekmē sieviešu izvēli par bērnu radīšanu, autore secina, ka bērībā pieredzētais atbalsta modelis ir ietekmējis pētījuma dalībnieču gaidas un priekšstatus par iespējamo atbalstu nākotnē. Galvenokārt, viņas atbalstu sagaida no ģimenes, bet dažas sievietes to sagaida no draugiem vai partnera. Gandrīz visas sievietes arī jūtas pietiekami pārliecinātas, ka šādu atbalstu nākotnē varētu saņemt. Tomēr patreizējo atbalstu no valsts puses viņas vērtē vairāk negatīvi, vissliktāk vērtējot finansiālo atbalstu. Tas sakrīt ar teorētiskajā daļā minēto par to, ka vienīgā grupa, kuru pabalstu izmaiņas neietekmē ir augstu ienākumu grupa. Līdzīgas atziņas autore guva arī saistībā par teorijas daļā secināto, ka dzimstības rādītājus pozitīvi ietekmē bērnu aprūpes izmaksu samazināšanās un bērnu aprūpes pieejamības palielināšanās. Tas tiešā mērā saistās ar darba un ģimenes dzīves apvienošanu, norādot uz pirmsskolas izglītības iestāžu pieejamības problemātiku. Sociālie faktori izpaužas arī spiedienā no ģimenes un draugiem, kā arī no sabiedrības. Šāds spiediens pētījuma dalībniecēm raisa pārdomas, bet tiešā veidā neietekmē viņu lēmumu par bērnu radīšanu. Ja spiediens no tuviniekiem tiek vērtēts vairāk kā rūpes un interese, tad spiediens no sabiedrības tiek vērtēts diezgan negatīvi. Vislielākās pārdomas intervētajām sievietēm veicināja citi pāri ar bērniem un apsvērumi par vecuma ietekmi.

Atbildot uz ceturto pētniecisko jautājumu – kādus priekšnoteikumus sievietes izvirza pirms apsver radīt bērnus, autore secina, ka Izglītība kā atsevišķs priekšnoteikums netika izvirzīts. Mājoklis un finansiālais nodrošinājums pētījuma dalībniecēm atklājās kā divi visnozīmīgākie priekšnoteikumi. Partnerattiecības kā bērnu radīšanu ietekmējošs faktors izpaudās trīs sieviešu izvirzītajos priekšnoteikumos – bērnu gribošs partneris, stabilas romantiskās attiecības un laulība. Ar partnerattiecībām saistītie priekšnoteikumi tika vidēji bieži izvirzīti. Autore secina arī, ka no deviņiem izvirzītajiem priekšnoteikumiem, individuālisms kā bērnu radīšanu ietekmējošs faktors tika nostādīts tikai brieduma izjūtās par mātes lomu. Pētījuma

teorijas daļā atsevišķi neaplūkoti priekšnoteikumi, kuri par tādiem tika nostādīti, ir tuvinieku atbalsts un mātes veselība.

Kā piektais empīriskā pētījuma pētnieciskais jautājums tika izvirzīts – kāda varētu būt sieviešu uzvedības prognoze pēc plānotās uzvedības teorijas. Šīs teorijas pamatā ir trīs galvenie koncepti – attieksme pret uzvedību, subjektīvās normas un uztvertā uzvedības kontrole. 1) Attieksme pret uzvedību – uzvedība tiks veikta, ja tā tiek vērtēta pozitīvi. Autore secina, ka pētījuma dalībnieces uzvedību vērtē pozitīvi, bet pozitīvos vērtējumus bieži nomāc uztraukums, smaguma izjūtas un neizpratne par pieejamo informāciju. Šāda sākotnējā pozīcija jau rada nelabvēlīgākus apstākļus izvēlei par bērnu radīšanu. 2) Subjektīvās normas – uzvedība tiks veikta, ja tiek izjūts sociāls spiediens tā rīkoties. Autore secina, ka pētījuma dalībnieces izjūt sociālu spiedienu radīt bērnus, bet ne vienmēr to vērtē kā pozitīvu iedrošinājumu. Autoresprāt, ja sievietes izjūtu vairāk iedrošinājumu nevis nosodījumu, tad viņas būtu motivētākas bērnu radīšanai. 3) Uztvertā uzvedības kontrole – priekšstati par savām spējām īstenot noteiktu uzvedību. Bērnu radīšanas kontekstā viens veids kā tas izpaužas ir saistībā ar sieviešu izjūtām par pietiekamu nodrošinājumu. Autore secina, ka tikai četras pētījuma dalībnieces uzskata, ka patreiz viņu ienākumi ir pietiekami, un tikai dažas intervētās sievietes norādīja, ka par mājokli bērnu radīšanas kontekstā neuztraucas. Kā arī lielākā daļa pētījuma dalībnieču neizjūt stabilitāti dzīves apstākļos. Tātad kopumā pētījuma dalībnieces nejūtas pietiekami nodrošinātas. Bērnu radīšanas kontekstā otrs veids kā tas izpaužas ir saistībā ar sieviešu brieduma izjūtām. Autore secina, ka intervētajām sievietēm brieduma kontekstā biežāk ir zema uztvertā uzvedības kontrole kā augsta.

Pēc plānotās uzvedības teorijas uzvedība tiks veikta, ja to vērtē pozitīvi, izjūt sociālu spiedienu vai atbalstu tā rīkoties un tic, ka ir iespējas un resursi veikt uzvedību. Kopumā var secināt, ka pētījuma dalībniecēm ir izteikta vēlme radīt bērnus un attieksme pret bērniem kopumā ir vairāk pozitīva kā negatīva. Pētījuma dalībnieces izjūt atbalstu un iedrošinājumu radīt bērnus, bet sabiedrības spiediens liek viņām just nosodījumu. Pētījuma dalībnieces nejūtas pietiekami nodrošinātas un nejūtas arī vēl nobriedušas mātes lomai. Tātad kopumā divi no trīs plānotās uzvedības teorijas konceptiem pozitīvi ietekmē sieviešu rīcību par bērnu radīšanu. Tādēļ pastāv iespēja, ka daļa pētījuma dalībnieču atliks bērnu radīšanu arī turpmāk.

Kopumā autore secina, ka šajā pētījumā iekļautās teorētiskās atziņas palīdzēja izprast pētāmo tēmu padziļinātāk, definēt diskursa kategorijas un izveidot interviju vadlīnijas. Autoresprāt, izvēlētās datu ieguves un analīzes metodes tika izvēlētas un pielietotas veiksmīgi. Autore arī uzskata, ka izmantojot šīs metodes izdevās atbildēt uz izvirzītajiem pētnieciskajiem jautājumiem un pētījuma mērķis tika sasniegts

IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI

Ajzen I. (1991). *The theory of planned behavior*. Retrieved from:

<https://pdfs.semanticscholar.org/6256/ca4853f44ab9acb98f91f0d7848c54185ca7.pdf>

Altum. (2018). *par mājokļu garantiju programmu*. Izgūts no:

<https://www.altum.lv/lv/pakalpojumi/iedzivotajiem/majoklu-garantiju-programma/par-programmu/>

Beck B. & Beck-Gernsheim E. (1995). *Individualization. Institutionalized individualism and its social and political consequences*. Retrieved from:

<https://pdfs.semanticscholar.org/587d/7897bf2629a4e6a0fba2c48b87a55166fa6e.pdf>

Centrālā statistikas pārvalde. (2018a). *Dzīvi un nedzīvi dzimušo skaits pēc dzimuma*. Izgūts no:

http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociale/Sociale_ikgad_iedz_dzimst/IDG010.px/table/tableViewLayout2/?rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

Centrālā statistikas pārvalde. (2018b). *Ekonomiskās aktivitātes, nodarbinātības un bezdarba līmenis (%)*. Izgūts no:

[https://translate.google.com/#en/lv/NBG02.%20Ekonomisk%C4%81s%20aktivit%C4%81tes%2C%20nodarbin%C4%81t%C4%ABbas%20un%20bezdarba%20l%C4%ABmenis%20\(%25\)](https://translate.google.com/#en/lv/NBG02.%20Ekonomisk%C4%81s%20aktivit%C4%81tes%2C%20nodarbin%C4%81t%C4%ABbas%20un%20bezdarba%20l%C4%ABmenis%20(%25))

Centrālā statistikas pārvalde. (2018c). *Iedzīvotāji pēc ekonomiskās aktivitātes statusa, izglītības līmeņa un dzimuma*. Izgūts no:

http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociale/Sociale_ikgad_nodarb/NB0350.px/table/tableViewLayout2/?rxid=562c2205-ba57-4130-b63a-6991f49ab6fe

Centrālā statistikas pārvalde. (2018d). *Iedzīvotāju skaita izmaiņas un tās ietekmējošie faktori*. Izgūts no:

http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociale/Sociale_ikgad_iedz_iedzskaitis/IS0030.px/table/tableViewLayout2/?rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

Centrālā statistikas pārvalde. (2018e). *Mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi (euro, mēnesī)*. Izgūts no:

http://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala_mb_ienakumi/IIG040.px/table/tableViewLayout1/?rxid=a39c3f49-e95e-43e7-b4f0-dce111b48ba1

Centrālā statistikas pārvalde. (2018f). *Mātes vidējais vecums bērnam piedzimstot*. Izgūts no:

- http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_ikgad_iedz_dzimst/IDG100.px/table/ableViewLayout2/?rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0
- Barber J.S. (2001). *Ideational Influences on the Transition to Parenthood: Attitudes toward Childbearing and Competing Alternatives*. Retrieved from:
https://www.jstor.org/stable/3090128?seq=1#page_scan_tab_contents
- BBC. (2013). *Why Finnish babies sleep in cardboard boxes*. Retrieved from:
<https://translate.google.com/#view=home&op=translate&sl=en&tl=lv&text=Why%20Finnish%20babies%20sleep%20in%20cardboard%20boxes>
- Berrington A. (2004). *Perpetual Postponers? Women's, Men's and Couples' Fertility Intentions and Subsequent Fertility Behaviour*. Retrieved from:
https://www.researchgate.net/publication/8199921_Perpetual_postponers_Women's_men's_and_couple's_fertility_intentions_and_subsequent_fertility_behaviour
- EMD Sereno. (2011). *In The Know: Fertility IQ 2011 Survey*. Retrieved from:
https://www.npr.org/assets/news/2011/11/FertilityWhitePaper_Final.pdf
- Gerda N. (2006). *Family policies and fertility in Europe: Fertility policies at the intersection of gender policies, employment policies and care policies*. Retrieved from:
<https://www.demogr.mpg.de/papers/working/wp-2006-010.pdf>
- Hakim C. (2003). *A New Approach to Explaining Fertility Patterns: Preference Theory*. Retrieved from:
https://www.jstor.org/stable/3115278?seq=1#page_scan_tab_contents
- Kalebic N.L. (2011). *Delaying parenthood: Choice or circumstance?* Retrieved from:
<http://orca-mwe.cf.ac.uk/26636/1/2012kalebicn.pdf>
- Kapitany B. & Speder Z. (2011). *Factors affecting the realisation of child-bearing intentions in four European countries*. Retrieved from:
<http://demografia.hu/en/publicationsonline/index.php/workingpapers/article/view/347>
- Kemkes-Grottenthaler A. (2003). *Postponing or rejecting parenthood? Results of a survey among female academic professionals*. Retrieved from:
<https://student.cc.uoc.gr/uploadFiles/1110-%CE%91%CE%9509%CE%9A/Kemkes%20Postponing%20of%20rejecting%20parenthood.pdf>

- Kroplijs A. & Raševska M. (2010). *Kvalitatīvās pētniecības metodes sociālajās zinātnēs*. Rīga: Raka.
- Leavy P. (2014). *The Oxford handbook of qualitative research*. Oxford: Oxford University.
- Latvijas sabiedriskai medijs. (2015). *Aizliegtais paņēmiens. Operācija: "Trīs bērni"*. Izgūts no:
<https://replay.lsm.lv/lv/ieraksts/lv/50459/aizliegtais-panemiens-operacija-tris-berni>
- Liefbroer A.C. (2005). *The Impact of Perceived Costs and Rewards of Childbearing on Entry into Parenthood: Evidence from a Panel Study*. Retrieved from:
<https://datubazes.lanet.lv:5301/article/10.1007/s10680-005-2610-y>
- Mārtinsone K. (Red) & Pipare A. (Red) & Kamerāde D. (Red) (2016). *Pētniecība: teorija un prakse*. Rīga: Raka.
- Mills M. & Rindfuss R.R. & McDonald P. & Velde E. (2011). *Why do people postpone parenthood? Reasons and social policy incentives*. Retrieved from:
<https://academic.oup.com/humupd/article/17/6/848/871500>
- Myrskylä M. & Barclay K. & Goisis A. (2017). *Advantages of later motherhood*. Retrieved from:
<https://core.ac.uk/download/pdf/157586593.pdf>
- Pētījumu centrs SKDS. (2016). *Ances un Jūrkalnes pagasta sieviešu aptaujas rezultāti*. Izgūts no:
http://websoft.lv/docs/1414/2016-2017/Sieviesu_aptaujas_rezultatu_ataskaite_02_05_2016.pdf
- Rowley J. (2012). *Conducting research interviews*. Retrieved from:
<https://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/01409171211210154>
- Sorensen N.O. et al. (2016). *Fertility awareness and attitudes towards parenthood among Danish university college students*. Retrieved from:
<https://link.springer.com/content/pdf/10.1186/s12978-016-0258-1.pdf>

PIELIKUMS

1. pielikums

Daļēji strukturēto interviju vadlīnijas

1. Lūdzu pastāstiet par sevi – kāda ir Jūsu izglītība un nodarbošanās?
2. Lūdzu pastāstiet par savu ģimeni bērnībā – vai Jums ir brāļi/ māšas, vai Jūsu vecāki dzīvo kopā?
3. Lūdzu pastāstiet, kāds bija vecvecāku atbalsts bērnībā?
4. Lūdzu īsumā pastāstiet par Jūsu romantiskajām attiecībām (patreizējām un iepriekšējām).
5. Vai esat apsvērusi vai, kad un cik bērnus vēlaties? Lūdzu pastāstiet sīkāk.
6. Kā Jums liekas, vai Jums izdotos realizēt šīs vēlmes? Kāpēc?
7. Ko pozitīvu vai negatīvu Jūs sagaidāt, kad izlemsiet kļūt par māmiņu?
8. Vai Jūsu draugu/ paziņu lokā ir pāri ar bērniem? Kā Jums tas liek justies, runājot par pašas plāniem?
9. Vai Jūs esat novērojuši kādus jautājumus, komentārus vai iedrošinājumu no ģimenes vai draugiem par to, lai arī Jūs sākat domāt par bērniem? Lūdzu pastāstiet sīkāk.
10. Vai Jūs jūtaties nobriedusi bērniem jeb mātes lomai? Kāpēc?
11. Vai Jūs jūtaties gatava bērniem? Vai Jums dzīvē ir, Jūsaprāt, piemēroti apstākļi bērniem?
12. Vai esat aizdomājusies par to, ka vecumam pieaugot sievietēm samazinās iespēja radīt bērnus? Kā Jums tas liek justies?
13. Kā Jūs rīkotos, ja Jūs ar savu partneri nevarētu radīt bērnus?
14. Kā Jūsu iegūtā izglītība saistās ar Jūsu plāniem karjerā?
15. Kā Jūsu karjeras plāni saistās ar Jūsu nākotnes plāniem par ģimeni?
16. Bērnu ienākšana ģimenē ir saistīta ar izdevumu palielināšanos. Kādas pazīmes liecinātu, ka Jums ir pietiekams finansiālais nodrošinājums?
17. Vai Jums ir būtiski pirms bērniem stāties laulībā? Kāpēc?
18. Kā Jūs rīkotos, ja Jūsu partneris nevēlētos vai vēl nejustos gatavs bērniem? Kāpēc?
19. Kas varētu mainīties Jūsu dzīvē pēc bērna piedzimšanas? Kā tas varētu ietekmēt Jūsu brīvā laika aktivitātes vai intereses?

20. Kādi ģimenes atbalsta pasākumi no valsts vai pašvaldības varētu mudināt Jūs vai citas sievietes radīt bērnus?
21. Atskatoties uz mūsu sarunu, kad Jums būtu vispiemērotākais brīdis bērna rādīšanai? Kādi Jums būtu vispiemērotākie apstākļi bērna rādīšanai?
22. Kur Jūs sevi redzat pēc pieciem gadiem – kāda ir Jūsu nākotnes vīzija?
23. Kā šajā vīzijā iekļaujas bērni?
24. Vai ir vēl kaut kas, ko Jūs vēlaties piebilst?

Pētījuma dalībnieku apraksts

Pētījuma dalībnieks	Vecums	Izglītība	Nodarbošanās	Attiecību statuss
Inese	25	Bakalaura grāds vadības zinībās	Tirdzniecības reģionālā vadītāja	Precējusies
Alīna	27	Bakalaura grāds socioloģijā	Finanšu joma, grāmatvedība	Nav attiecībās
Maija	28	Bakalaura grāds vadības zinībās	Mediju monitoringa koordinatore	Dzīvo kopā ar partneri
Linda	30	Bakalaura grāds starptautiskās ekonomiskās attiecībās, maģistra grāds mārketinga vadībā	Nekustamā īpašuma apsaimniekošana, mārketinga speciālists	Dzīvo kopā ar partneri
Anete	31	Bakalaura grāds vides zinātnē, maģistra grāds Baltijas jūras reģiona studijās	Sabiedrisko attiecību speciāliste	Dzīvo kopā ar partneri
Agnese	31	Bakalaura grāds transporta sistēmu inženieris, maģistra grāds ražošanas vadībā	Ražošanas joma, piegāžu ķēžu departamenta vadītāja	Dzīvo kopā ar partneri, ir saderinājusies
Kintija	32	Bakalaura grāds kultūras socioloģijā un menedžmentā, maģistra grāds Baltijas jūras reģiona studijās	Projektu vadītāja izdevniecībā	Precējusies
Inga	33	Bakalaura grāds ainavu arhitektūrā	Mārketinga speciāliste	Ir attiecībās, nedzīvo kopā ar partneri
Sanita	35	Bakalaura un maģistra grāds Baltu filoloģijā	Strādā bankā	Dzīvo kopā ar partneri
Liene	37	Bakalaura un maģistra grāds jurista izglītībā	Juriste	Nav attiecībās
Anita	38	Bakalaura grāds Angļu filoloģijā un uzņēmējdarbības vadībā	Nav darba attiecībās	Dzīvo kopā ar partneri

Diskursa analīzes plāns

1. Pirms iedziļināšanās intervijās, definēt galvenās diskursa kategorijas.
2. Izskatīt intervijas. Katrā intervijā meklēt teksta fragmentus, kuri paskaidro iepriekš definētas kategorijas (piefiksēt, ja parādās jaunas kategorijas, kuras ir atdalītas no galvenajām kategorijām).

Meklējot teksta fragmentus, pievērst uzmanību:

- 2.1 Kā kategorijas tiek aprakstītas?
 - 2.2 Kāda personīgā nostāja tiek prezentēta, runājot par katru kategoriju? Vai par kategoriju tiek runāts ar pozitīvu vai negatīvu nostāju/ noskaņu?
 - 2.3 Kādus piemērus/ skaidrojumus izvēlas, aprakstot kategorijas?
 - 2.4 Kā izvēlētie piemēri/ skaidrojumi saistās ar personīgi pausto nostāju, runājot par kategorijām?
 - 2.5 Kā prezentē savu darbību/ iesaisti, runājot par kategorijām?
 - 2.6 Salīdzināt valodas lietojuma izvēli, runājot par kategorijām.
 - 2.6.1 Kādus vārdus/ skaidrojumu izvēlas, runājot par kategorijām?
 - 2.6.2 Kādi vietniekvārdi tiek lietoti, runājot par kategorijām – mēs, es, viņš?
3. Rakstīt kategoriju analīzes apkopojumu.

Analīzes sagataves piemērs diskursa kategorijai “bērna ietekme dzīvē”

Anete (31 gads)

Tā ir viena no lietām, kas mani visvairāk baida, kad pēc bērna pazūd sociālā dzīve. To es jau nedaudz varēju piedzīvot, ka drauga dēls dzīvoja pie mums. Viss ir pakārtots, lai viņam ir ko darīt, lai viņš nav viens mājās. Būtībā viss mainās. No tā, ko esmu novērojusi, sabiedriskā dzīve visbiežāk beidzās.

Es droši vien ļoti daudz ko iemācītos. Gan par bērniem, gan par sevi. Ar drauga bērnu es atklāju tādas kā sevis pazemes nostūrus, ar to man bija iespēja strādāt. Tāda kā sevis pašattīstība.

Negatīvais laikam ir tas, ka tagad ir daudz izlaistu bērnu un super aprūpējošās mammas. Piedzims bērns un pēkšņi paliek gluten free un “eko šmeko”. Tas ir pārspīlēti. Liekas, ka cilvēks uzreiz izmainās kaut kā jocīgi. Ja es būtu mamma man, iespējams, tas viss liktos dabiski.

Alīna (27 gadi)

Protams, ikdienas dzīve mainīsies. Tagad es eju un nāku kad gribu. Bet tas priekš manis nav tādā negatīvā konotācijā, bet kādam citam varētu būt. Bet kad jutīsi kad laiks ir pienācis, tad arī nebūs žēl ziedot savu laiku un resursus.

Pirmo gadu noteikti visi būtu aizņēmti. Tas ir mazs bērns, viņam ir vajadzīga konstanta uzmanība. Visas tikšanās būtu jāsāk plānot laicīgi nevis kā tagad, iespējams spontānāk tas notiek. Vēlāk jau var aizsūtīt pie omes. Tur vienmēr būtu gaidīti un lutināti. Un tad ar vien vairāk un vairāk tas brīvais laiks atgrieztos.

Man liekas, ka es būtu aktīvāka. Vajadzētu iet pastaigās. Dotos uz zoodārzu utml. Tas noteikti ietekmētu ko es izvēlos darīt. Vakarā neietu uz kino, bet pastaigā uz Mežaparku.

Noteikti pamanītu citas lietas, pamainītos arī vērtības. Bet kamēr neesi to piedzīvojis ir grūti spekulēt kā būtu, ja būtu.

Ir slikti skatīties uz bērnu kā uz bloku izaugt.

Agnese (31 gads)

Mana ikdiena noteikti būtu pavisam savādāka. Šobrīd ir darbs un stress. Domas tikai par darbu. Tā tad būtu pavisam cita pasaule.

Varētu būt lielāks kontakts ar tām draudzenēm, kurām šobrīd jau ir bērni. Biežāk tiktos, jo būtu kopīgas intereses.

Varētu rasties arī kādas jaunas intereses, domājot kā pavadīt laiku bērnu.

Ja tev iekšā ir pārlicība par vēlēšanos bērnus, tad visas izmaiņas un pārmaiņas neredz kā negatīvas. Jo tas ir tas, ko tu vēlies un ar to pietiks.

Bet pazudīs tās daudzās darba virsstundas, jo būs kāds cits arī par ko rūpēties. Bet varētu būt arī mazāk laika sev. Un sākumā noteikti mazāk ceļotu. Sākumā viss varētu būt pakārtots bērniņam.

Inese (25 gadi)

Es vairāk ietu ārā un staigātos pa parkiem. Es vairāk rūpētos par lietām. Tu vairāk vari sapazīties ar cilvēkiem un citām māmiņām.

Es nezinu vai ir pareizi salīdzināt jūtas starp brāli un māsu vai māti un bērnu, bet tu darīsi visi brāļa, māsas labā. Tad pret savu bērnu tās jūtas absolūti pastiprinātos. Ja vajag kalnu ar visu Muhamedu varētu nogāzt.

Bet tu pakārtotu dzīvi bērnam. Tu kā indivīds esi pakārtots tam mazajam cilvēciņam, lai viņš izaug labi un bez traumām.

Bet man ir bail pazaudēt sevi kā individuālu personu.

Inga (33 gadi)

Es vairs nevarētu veltīt laiku sev. Vairāk tā, ka, piemēram, šodien nolēmu kaut ko viena pati darīt vai klusu nedēļas nogali. Teiksim tā, es vairs nevarētu vērtēt, ko es gribu, tikai pēc sevis.

Viss laiks pakārtotos bērnam. Tas mani nedaudz biedē. Bet mērķis būtu augstāks un sadzīvotu ar to. Ja uz bērniem tā skatās, tad liekas, ka jābauda viss kamēr vēl vari, jo nebūs vairs – izdomāju un izdarīju.

Es spriežu tikai pēc tā, ko es redzu apkārt, bet es arī nezinu vai tie cilvēki paši vēlās aktīvāk ar bērniem dzīvoties un doties kaut kur. Iespējas vecāki ir ļoti noguruši. Iespējams viņi vienkārši vēlās gulēt, kad tas ir iespējams, vai arī nav tā vēlēšanās. Un tas vēl man nav skaidrs.

Kintija (32 gadi)

Dzīve, sevišķi sākumā, būtu jāpakārto bērna vajadzībām. Atkristu kādas aktivitātes, bet tas uz laiku. Parādītos visa dzīve ar bērniem. Mēģinājumi, nodarbības, intereses.

Interesētu informācija saistībā ar bērniem. Lasītu pedagogijas grāmatas, aizietu uz kādiem kursiem. Fakts vien, ka tu radi bērnu, nepadara tevi kvalificētu viņu labi audzināt. Man lūzt sirds skatoties uz vecākiem, kas iet pa ielu un kliedz uz bērniem. Tas būtu tas no kā es izvairītos, bet ir vēl tik daudz ko es nemāku un nezinu.

Bērns ir atkarīgs no vecākiem līdz maksimums kādiem četriem, pieciem gadiem. Pēc tam viņš sāk iet bērnudārzā un skolā. Tad bērns ir jāintegrē savā dzīvē un jāļauj viņam pašam dzīvot savu. Visa sava dzīve vairs nav jāvelta viņam. Sava individualitāte zudīs tikai, ja būs neveselīga attieksme pret bērnu.

Linda (30 gadi)

Droši vien pirmos pāris gadus nekur neceļotu. Tagad reizi gadā kaut kur aizbraucu. Mazāk arī apmeklētu dažādus kultūras pasākumus. Bet tas viss zudīs tikai uz laiku.

Būtu daudz pastaigas svaigā gaisā, bet tas jo šobrīd ir. Iespējams, pievērsīšos rokdarbiem, kas pagaidām ir pilnīgi svešs.

Man neliemas, ka viss tiek nolikts malā. Tas ir atkarīgs no tā, kā tu pats sevi nostādi. Ja tu noslēgsies un sēdēsi tikai mājās ar bērnu, protams, ka tev dzīves apstāsies un nekas nenotiks.

Liene (37 gadi)

Sākuma periodā ikdienu būtu pakārtota bērniņam. Domāju, ka sākuma periodā tas ietekmētu brīvā laika aktivitātes vai intereses kādas ir bijušas līdz šim, bet tā vietā būtu aktivitātes ar bērnu un nāktu klāt jaunas intereses, kas būtu saistītas ar bērnu.

Maija (28 gadi)

Tagad man patīk spontāni plānot laiku. Ar ātrām idejām par plāniem. Tad ,kad būtu bērns, tā īsti nevarētu. Droši vien parādītos visādi jauni interesanti plāni. Varbūt sāktu tamborēt zeķītes. Veidotos kontakts ar citām jaunajām māmiņām.

Tagam mēs, piemēram, krājam ceļojumam uz Spāniju. Ar bērnu būtu citas krāšanas prioritātes.

Būtu vienkārši vairāk ikdiena jāpielāgo bērnam.

Sanita (35 gadi)

Tas (bērni) prasa pārplānot laiku. Prasa nolikt citas prioritātes. Tas ir dabisks process tādā dzīves posmā.

Citi uzskata, ka līdz kādiem četriem gadiem, kad bērns sāk patstāvīgāk uzvesties, tikai tad var kaut kur doties. Bet īstenībā bērnam nevajadzētu būt par traucēkli. Ir jāapdomā, protams, kur iet. Ar mazu bērnu neiesi uz roka koncertu, bet ir tika daudz iespēju, ko darīt, lai arī viņam ir interesanti.

Būtu vairāk dzīve mājās. Vairāk laika veltītu ģimenei. Es nevarētu iet pēc darba uz tādiem pasākumiem kā šobrīd, kas nav bērnu pasākumi.

Maģistra darbs

“Bērnu radīšanas atlikšana un to ietekmējošie faktori”

izstrādāts LU Sociālo zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Darba apjoms (no ievada līdz secinājumiem ieskaitot) ir 152 298 rakstzīmes (ieskaitot intervālus, bet neieskaitot zemspītras atsauces).

Autors: _____ Laila Lemko

(paraksts)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Vadītājs: Doc. Mareks Niklass _____

(paraksts)

29.05.2019.

Recenzents: Doc. Jurijs Ņikišins _____

(paraksts)

Darbs iesniegts Socioloģijas nodaļā 29.05.2019.

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Inga Poļaka _____

(paraksts)

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

___.06.2019. prot. Nr. ____

Komisijas sekretārs: _____

(paraksts)